

Hovrätten för Nedre Norrland

✓ Kolla in sakfr. av utlåt. i domen

Mål nr T 58-96

Huvudförhandlingsplan (måndagar från kl. 10.00 och övriga dagar från kl. 9.00)

Dag 1: ☒ Överklagade domen redovisas *Relaterad lart*
1/10

L *Kolla dom* ☒ Parternas synpunkter och inställning i anledning av svaren/avsaknad av svar på hovrättens förelägganden 2001-05-23. Eventuella beslut i anledning därav.

L ☒ Ändringsyrkanden-inställning

☒ Samebyarnas (S) grunder

L *se inläggs lart* ☒ Fastighetsägarnas (F) yttrande över S:s grunder
lart. 31/11-27

N + L ☒ F presenterar de omstämda fastigheternas geografiska läge i Härjedalen, övriga geografiska förhållanden i Härjedalen, kort översikt över målet

☒ S presenterar de omstämda fastigheternas geografiska läge i Härjedalen, övriga geografiska förhållanden i Härjedalen, kort översikt över målet

✓ Skilja ut gränser? ☒ Redovisning från samebyarna av deras markutnyttjande och innehållet i markanvändningsplanerna

OK
Hovrättens förordnande, under förutsättning av parternas tillåtelse, att den skriftliga bevisningen skall anses upptagen vid huvudförhandlingen, utan att den föredras i sin helhet

NB
Dag 2: ☒ S:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, före 1500-talet
2/10:

☒ F:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, före 1500-talet

Dag 3: ☒ Förmiddagen, fortsatta sakframställningar jämte skriftlig bevisning, före 1500-talet
3/10:

3.00
W.B. ☒ Eftermiddagen, omförhör med Inger Zachrisson och Evert Baudou. Uppspelning av förhöret med Knut Bergsland

Dag 4: ☒ S:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, 1500-1880
8/10:

N ☒ I mån av tid, F:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, 1500-1880

Dag 5: ☒ F:s fortsatta sakframställan, 1500-1880
9/10:

Dag 6
15/10: ✓ F:s fortsatta sakframställan, 1500-1880

Dag 7
16/10: ✓ Förhör med Rolf Sjölin, Anders Lööv och Kjell Haarstad, ej omförhör. F har angett att vad gäller Haarstad är uppläsning ur dom tillfyllest. S har begärt banduppspelningar avseende förhören med Sjölin och Lööv

✓ S:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, 1880-1900

Dag 8
17/10: ✓ Ev. fortsatt sakframställan från S

✓ F:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, 1880-1900

✓ Förhör med Lars Thomasson, ej omförhör, S har begärt banduppspelning

22/10 ✓ Reservdag

Dag 9
23/10: ✓ S:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, 1900-talet

F:s sakframställan jämte skriftlig bevisning, 1900-talet

Dag 10
24/10: ✓ Fortsatta sakframställningar 1900-talet

Förhören med Olof Rune⁴⁸ och Iwan Lundberg²⁰, ej omförhör. S har begärt banduppspelning
/138

Dag 11
25/10: 9 24 15 24 15 } ~57
Förhör med Oskar Holmin, Erik Sändin, Leif Eriksson, Yngve Smeds, Hans Eriksson, Arne Sundvisson och Manfred Andersson, ej omförhör. F har begärt banduppspelningar
15 15 /120

Dag 12
26/10: 57
Fortsatt förhör med Lars Thomasson, ej omförhör. S har begärt banduppspelning

Dag 13
29/10: Pläderingar

5
WIL?

NL Dag 14
30/10: Pläderingar

7 Dag 15
31/10: Pläderingar

missförhållanden inom samebyarna och, framförallt, en ökning av renantalet från 5 – 7 000 till nuvarande minst 45 000 renar inom i målet aktuella samebyar.

Inlaga 28/2– 94, ab 819

Ernst Manker, De Svenska fjälllapparna (1947)

För att ytterligare belysa var vinterbete förekommit samt att renbetet vintertid utökats successivt under 1900-talet återopas bilagda utdrag jämte karta ur Ernst Manker, *De Svenska fjälllapparna*, samt karta utgiven 1940 av Geografiska förbundet, bilaga 10–11. De viktigaste delarna har förstruktis i marginalen. Läs.

(Materialet visar bl a att Handölsdalens sameby före 1940-talet vinterbetat i trakten av Storlien och söder om tvärbanan till Storsjön samt vidare söderut neremot Röjan och Rätan. Angivna områden ligger utanför omtvistade trakter.

Enligt Manker betade Tranris sameby före 1925 nordost om höst- och vårlandet fram till Åre och Undersåker, alltså långt norr om Härjedalen.)

(ERNST MANKER, DE SVENSKA FJÄLLAPPARNA (inlaga 28/4 – 94, ab 841, s. 6)

Huss uttalanden hänför sig till Mankers arbete; *Acta Laponica VII*. Kärändena har återopat ett annat arbete, *De svenska fjälllapparna*.)

Kärändena återopar nu även Mankers arbete sådant det redovisas i Huss utredning, läs sid. 35 – 36.

Om 152

31

byar. I yttrandet redovisas att protesterna allmänt börjat ifrågakomma på den grund att sedvanerätt inte skulle förekomma.

→ s. 4

Renantal

Kärandena utgår ifrån att i inlägga den 8 april 1992 redovisade uppgifter om renantal är ostridiga och att bevisning inte behöver föras i den delen.

Som redovisats ovan utgjorde det totala antalet renar i aktuella samebyar vid tidpunkten för avvittringen drygt 7 000 st. Ovan har även redovisats uppgivna renantal ur 1940 års jämtlandsutredning.

Av bilagda PM med förslag till åtgärder i södra delen av Jämtlands län under första halvåret 1959, bilaga 12, redovisas av tf lappfogden Lundberg uppskattat verkligt renantal i Handölsdalens, Tranris, Tåssåsens och Mittådalens samebyar. Läs inledningen och tabellen Som framgår därav uppgick detta antal till 20 500 renar, att jämföra med renantal enligt renlängden, 7 777. Jfr uppgifterna i 1935 års utredning. Vidare framgår, att en decimering av renantalet var nödvändig.

Bevistema (1.4.8): PMen visar det uppskattade verkliga renantalet. Av det och tidigare utredningar framgår, att renantalet ökat och att en decimering var nödvändig.

Enligt uppgifter från Länsstyrelsen uppgår renantalet för de byar som vinterbetar i Härjedalen för närvarande till minst 45 000 st.

Slutsats (och bevistema för ovan angivna utredningar mm)

Sammanfattningsvis ger redovisade utredningar entydigt belägg för, att vinterbetet före sekelskiftet 1900 skedde inom nuvarande renbetesfjäll samt att betesområdet, särskilt från 1950-talet och framåt, successivt utökats till följd av övergång från intensiv till extensiv renskötsel,

Ingaus und hf. dag 1995-10-10
av förbundsjuristen Leif Andersson

1

T 88/90, LT 70/91,
T 85/93

Aktbil. 1165

Förhållandena 1880 - 1900 (De första renbeteslagarna)

PM till den 9 - 10/10 1995; förhållandena 1890 - 1900 (De första renbeteslagarna)

Jag berörde inledningsvis skillnaden mellan de avvitrade renbetesmarker och tillköpta marker. 137 400 ha + 204 500 ha = 342 000 ha. Till det kommer bete i Norge.

48' 187' = 155'
+ 1882 = 48' ha

Inlaga 8/4 - 92, ab 710, s 9f.:

Förslag till förordning rörande Lapparna i de förenade konunga- rikena Sverige och Norge

Kongl Majt:s befallningshafvande i Jemtlands län avgav 1879 utlåtande angående förslag till förordning rörande Lapparna i de förenade konungarikena Sverige och Norge.

Förordningen innehöll förslag till inskränkning i tiden för de ömsesidiga lapparnas rätt till flyttning in på det andra rikets område. Enligt KB:s uppfattning (sid 131) stod detta stadgande i strid mot vissa jämtländska lappars gamla sedvana att emellanåt vintertid flytta över till de norska fjällen och där för sina renhjordar söka bete, egentligen blott när det till följd av vissa väderleksförhållanden mossan på hemtrakterna blir oåtkomlig, såsom ofta händer under ogynnsamma vintrar; och det uppgavs att å flera trakter, varifrån denna vinterflyttning ägde rum, lapparne därest fortfarande rätt därtill dem betoges, skulle hotas av undergång.

Jag återkommer till den här frågan senare.

kopia överlämnades
till Sandström och Behrén s.d.

Indelning i samebyar

Se aktbil 710, sid. 9 och aktbil. 1092 – 1098.

Visa översiktligt på karta. Jag drar inte i detalj, men försöker att hänföra uppgifter i sakframställningen till nuvarande samebyindelning.

Samebyarnas inlaga den 27/11 – 91 (696):

P. 5, sid. 5–6: "Det framstod helt klart.....ängsmark instänga", bevisterna se 3.2.4.

Fastighetsägarna:

- 1) se s 50 – 51 i 1882 års kommitterades utlåtande och jämför med Haars karta. Det fanns inga "lappmarker" i Härjedalen. Se samebyarna - not 827 domar
- 2) se K. M:ts Brev den 3 oktober 1866, underbil. 1. Regeln gäller enbart inom avvitrade områden.

Med samebyarnas bevisterna skulle alltså vara bevisat, att det inte fanns någon betesrätt utanför avvitrade renbetesfjäll ! Frågan avgörs naturligtvis inte av sådana omständigheter utan av om och var bete faktiskt skett !

P. 7, det var det sista målet, de tidigare vann Faarup.

Sid. 6, p. 8: Det vitsordas, att frågan om rätten till vinterbetning blev mycket allsidigt belyst under lagstiftningsarbetet.

1886 års förordning angående de svenska lapparna och de bofasta i Sverige

Regeln: 1 §: Lapparna äro berättigade att uppehålla sig med sina renar icke allenast inom de för dem inom Jemtlands länsafsatta

land, utan äfven i å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hittills hafva besökt..... På enskildas egor.....må dock Lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under oktober, november, december, januari, februari, mars och april månader.....

(Ej sagt klart under förhandlingen, men som framgår av handlingarna gäller tvisten vinterbete.)

Hitintills kan i många delar beskrivas som
(Hitintills) = "kodifikation och närmare bestämning af hvad som redan förut finnes meddeladt i spridda stadganden eller som eljest iakttages af gammal sedvana" (dep.chefen i prop. 1885:2, sid. 36)

1. Den första rennäringslagen trädde i kraft 1/1 - 1889. Rekvisitet av ålder anses utgöra en tid om 90 år. Utgångspunkten för beräkning av "av ålder" var alltså 1/1 1799 (samebyarnas andrahandsgrund).

2. Renskötselrätten anges i 1 § rennäringslagen vara en på urminnes hävd grundad rättighet. Av 6 § JP följer, att rättigheter som grundas på urminnes hävd består, men efter 1/1 1972 är sådana rättigheter inte möjliga att förvärva. Erforderlig tid för uppkomst av urminnes hävd anses vara 90 år. Utgångspunkten för beräkning av urminnes hävd eller av ålder blir alltså i andra hand den 1/1 1882 (samebyarnas första och andrahandsgrunder).

Hittills i målet finns inte ett enda konkret belägg för att vinterbete skulle ha förekommit utanför nuvarande åretruntmarker vare sig 1799 eller före 1880-talet.

Samebyarnas inläga 21/12 - 92, ab 773, (1/10 - 93, aktbil. 812, sid. 3)

p. 7 - läs bil. E, sid. 10n - 11m.

*g. s. domar
s. 124*

Bevistema (1.3.5): Utskottets utlåtande visar, att vinterbete med ren vid tiden för första rennäringslagens tillkomst inte skedde utanför område för nuvarande renbetsfjäll.

Inläga 27/5 -93 (ab 806, sid. 11)

Samebyarna har åberopat utskottets utlåtande sid 8 - 12 och 14 - 29. Angivet bevistema är att innehållet åberopas såvitt gäller betydelsen av tidigare avvitrning samt förutsättningar för rätten till vinterbetning utanför skattefjällen.

När det gäller betydelsen av avvitrningen så har samebyarna inte preciserat sitt bevistema. Kärandena uppfattar att samebyarna avser bevisa att samerna i Härjedalen inte deltog i avvitrningen.

Med hänvisning till vad vi anført ovan under punkten 6 bestrider kärandena att så skulle ha varit fallet. Särskilda utskottet anför på sid 9 i utlåtandet att vid avvitrningen i Jämtland samernas renbetesrätt inte beaktats. Vidare anges att kommitterade av äldre handlingar inhämtat att det före avvitrningen varit så att samerna vår och höst fört sina renar på trakter som numera innehas av bofasta. Avslutningsvis under rubriken avvitrningen anføres att de två kungliga breven av den 20 april 1841, det ena angående grunderna för avvitrningen inom Hede pastorat i Härjedalen, bl a bestämning av vinterstamhåll för lapparnas renhjordar, och det andra angående bestämmande av säkra gränser för lappallmogen i Jämtlands renbetestrakter, kom för sent och inte ledde till resultat.

Det som anføres i särskilda utskottets utlåtande om avvitrningen är fel. Det är möjligt att sakinnehållet är rätt vad gäller Jämtlands landskap. Beträffande Härjedalen är sakinnehållet fel vilket framgår av vad vi ovan anført under punkt 6 och av dokumentationen över avvitrningen i Härjedalen. De båda kungliga breven 1841 kom inte för sent för samerna i Härjedalen. Samtliga samer i Härjedalen deltog i avvitrningsarbetet och

*Lypm p
samerna*

Den fjäll

framförde sina krav. När det gäller marker utanför avvitrade skattefjäll eller lappskatteland som samerna nyttjat så har kommitterade redovisat dessa trakter i den av Haahr upprättade kartan vilken kärandena ingivit i målet som bilaga 2 till inlagan av den 8 april 1992. Samtliga de områden inom Härjedalen som de kommitterade sålunda redovisade ingår numera efter utvidgningen i renbetesfjällen.

(Vad gäller sedvanerätt vid vinterbete innehåller det åberopade utlåtandet enbart ett uttalande. Detta återges på sid 11 där utskottet avger följande utlåtande: "Härjedalens lappar föra sina renar under sommaren utom på sina skattefjäll till Norge samt på vintern såväl till Norge som till Serffjället och i anseende till det knappa utrymmet å skattefjällen på enskildas ägor i dessas närhet"

Kärandena bestrider inte befintligheten av den genom 1886 års lag införda rättsregeln om sedvanerätt till vinterbete. Tvisten gäller om och i så fall ~~sedvanerätt~~ ^{sedvanerätt} uppkommit och således var renbete vintertid skett. ~~använda~~ ^{använda} Därom uttalar sig inte särskilda utskottet. I övrigt redovisar särskilda utskottet särskilt genom sin sammanfattning på sid 28 skälen för ett införande av regeln ifråga. Dessa skäl säger ingenting om förekomsten av sedvanerätt inom det omstämda området. Det skall särskilt observeras att lagen till-kom för hela riket och att förutsättningarna skilde sig markant mellan lappmarkerna i norra Jämtland och det omstämda området. Norrut var det så att renbete vintertid skedde utanför skattefjällen.

OBS ! Vi gör inte gällande att det inte finns rätt till vinterbete utanför ursprungliga skattefjäll, men väl att det inte finns sådan rätt utanför nuvarande åretruntmarker !

Inlaga 8/4-92 (ab 710), sid. 10 – (samebyarnas inlaga ab 696, p 8 och 19/2 -93, ab 786, , bil. F)

Jm 5. 116
②

Myst
Omst.

se bil E
ab 710

1886 års förordning angående de svenska lapparna och de bofasta i Sverige

Kommitterade redovisade inledningsvis utförligt hur renskötseln bedrevs och kompletterade även med en av Haahr upprättad karta över Norrland, bilaga 2.

Visa på kartan.

F d landskamreraren E Huss beskriver flyttningsvägarna på kartan på följande sätt i sin utredning rörande renbetesstrakter för lapparna i Jämtlands- och Kopparbergs län (sid 25 f):

"Lappar i Undersåkers socken: Lappar i Bunnerfjällen flyttade till trakten väster om Anasjön och därifrån efter två skilda stråk, nämligen.

- 1) till trakten av Åhn och Överhallens byar eller över trakten söder om Dörrsjöarna mot trakten norr om Viggesågen (Ovikens- och Bergs kommuner); andra lappar flyttade från Tävendalsfjällen till trakten söder om Ottsjön (Tässåsens sameby).*

Lappar i Skärvaxdalen, Ljungris, Mittådalen och Grönfjället (Mittådalen och Handölsdalen) flyttade alla till Särffjället och lapparna i Rutfjället (Tännäs) till trakten av Högvålen"

Det enda vinterbetet som förekom utanför dåvarande renbetesfjäll men inom Härjedalens kommun var på Högvålen, som numera inköpts och ingår i renbetesfjällen.

Bevistema (1.3.2): Kartan visar att det vid tiden för lappkommitténs arbete inte ägde rum några flyttningar utanför nuvarande renbetesfjäll.

Domen 1-17.

Kommitterades utredning avseende Jemtland (sid 47-56) och Herje-
ådalens (sid 56-59) bifogas, bilaga 3.

Sid 57-58 - fjäll, marker, antal renar, renar
och betesfjäll

(Läs sid. 54 - 55). Enligt redogörelsen flyttade inga samer från Jämtland
sina renar till Härjedalen. = *Men när fjällen i Jämtland*

Eft. dnr

(Läs sid. 57 ö - m.) Av redogörelsen framgår, att bete för
"Herjeådalsslapparna", enligt den för samerna förmånligaste
redovisningen, vintertid ägde rum på Särvfjellet och på de omkring detta
fjäll liggande skogstrakter, inom norskt område samt på Högvådens- och
Fjätensområden.

LAV Dnr s. 123

Bevistema (1.3.1): Kommitténs utlåtande visar, att vid tiden för
kommitténs arbete inga samer från Jämtland flyttade sina renar till
Härjedalen och att Härjedalens samer enligt den för dem förmånligaste
redovisningen vintertid höll sina renar på bete på Särvfjellet och på de
omkring detta fjäll liggande skogstrakten, inom norskt område samt på
Högvådens område. Sammantaget visar utlåtandet, att det vintertid inte
förekom renbete på marker utanför nuvarande renbetesfjäll.

Dnr 1A

I skrivelse från KB i Jämtland 1883-01-18 till kommitterade redovisades
från kronolänsmännen infordrade uppgifter "angående vid vilka av länets
renbetesfjäll lapparna för vintern söka bete åt renarna utanför fjällets
område".

Aktbil. 807, bil 23. Läs 1 (KB), 4-6 (Undersåker), 7-8 (Oviken), 11-
12 (Tännäs), 13-14 (Hede) och 17-18 (Hallen)

(Länsman Behm vid Tännäs Länsmanskontor hade till KB i brev 1882-
12-15 meddelat: "att de lappar som tillhörde detta distrikt under
vintertiden icke söka bete för sina renar utom fjällets område". I brev till
KB 1882-12-16 omtalar samme länsman att Rutfjellet, Grönfjellet samt

Dnr s. 1A
+ s. 123,

Jagredovisning
- klyper nu till
ägda renar,
samt

Mittådals-, Skärvaxdals- och Ljungris renbetesfjäll falla inom detta Länsmansdistrikt (Tännäs, Mittådalens och Handölsdalens samebyar).

Dms 123

Länsmannen vid Hede Länsmanskontor svarade KB i brev 1882-12-28 att det inte inom distriktet fanns några andra renbetesfjäll än Särvfjället varför frågan inte var aktuell. Av brevet framgår att renbete förekom endast inom Särvfjället och där endast tillfälligtvis under våren eller sommaren då trakten ifråga besöktes av inom Tännäs bosatta lappar.

För de i norr i Storsjö belägna skattefjällen, Sällsjö, Anariset och Hundhögen (Tåssåens sameby) lämnade länsmannen i Hallens Länsmanskontor i brev till KB 1883-01-11 det beskedet att renbete vintertid förekom utanför dessa renbetesfjäll i anslutning till dessa i den mån lapparna hålla renar där, vilket inte är alla år.

Länsmannen redovisar som trakter som ofta besöks områden belägna norr om fjällen såsom Bastudalen och Höglekardalen. Länsmannen för Ovikens Kronolänsmanskontor bekräftar genom sitt skriftliga svar till KB att de lappar som med sina renar pläga uppehålla sig inom Hundhögs- och Tossås skattefjäll inte på vintern söka bete för sina renar på avlägsna trakter utan att de i stället flytta till låglänta ställen i fjällets omnejd.

Kronolänsman i Undersåker svarade för de inom detta distrikt belägna skattefjällen i Tranris, Hittings, Bunner, Säverdals samt Anaris. Enligt Länsmännen skedde flyttningarna till angränsande skogsmarker.)

f

Dms 117

f

Bevisterna (1.3.3): Breven visar, att vinterbete med ren vid tiden för kommitténs arbete inte ägde rum utanför nuvarande renbetesfjäll. Av svarsbreven från länsmännen inom Jämtland framgår att förhållandena var annorlunda där och att inga samer från Jämtland flyttade sina renar till Härjedalen.

Den utredning som vidtogs genom de kommitterades försorg visar således att något vinterbete med ren inte förekom inom det omstämda området. Inom de trakter som senare under framför allt 1890-talet köptes upp av staten till utvidgning av skattefjällen och som omfattade en markareal betydligt större än dessa förekom i vissa fall vinterbete.

I skrivelse från KB 1883-01-18 redovisas inhämtade uppgifter om att antalet renar inom skattefjällen Rutfjället, Grönfjället, Mittådalsfjället, Ljungrisfjället och Skärvaxdalen då var uppskattat till mellan 4 545 och 5 410 stycken.

1882 års kommitté uppger följande renantal (sid 59):

Frostviken	4 335
Hotagen	4 200
Undersåkers lappm	13 660
Tännäs	10 180
Summa	32 375

Vad gäller renantalet ansåg kommittéerade (sid. 60) att bl a i Jemtlands län någon nämnvärd förhöjning av renantalet inte kunde vara att förvänta.

Behandlingen i särskilda utskottet föregicks av sammanträden med samerna och bofasta för att höras över kommitteradés förslag till lag. En punkt var: "1:o. Äro de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel? Om så icke är hvar önskas utvidgning?" (se t ex särskilda utskottets utlåtande sid. 116)

Vid sammanträde i Funäsdalen den 25 oktober 1883 framkom bl a följande (sid. 85 i särskilda utskottets utlåtande). Jag läser ur protokollet, underbil. 2. i stället för ur inlagen.

VISA

Visa på kartan !

(Vid sammanträdet framförde närvarande lappar följande önskemål angående trakter de önskade måtte införlivas i deras nuvarande renbetesland: "en trakt efter södra Tensjön, trakt i Urgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, Gröndalen (som då tillhörde Ljusedals Bruk). Anderssjöåkälen (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glen, en trakt på norra och södra sidan av Mittån, (som då tillhörde Ljusedals Bruk) och till vinterbeten: Henvålen, Krafttraen, Brännåsen och Anåffället.")

Till utskottets utlåtande finns även fogad redovisning av vallar från lapparnas ombud (bilaga 4 till ab 710). Platserna har markerats på kartan med svarta trianglar. Läs och peka !

Obs ! Markeringarna gjorda av Markus Forsberg i Lossenmålet. Vissa markeringar avser flera vallar. Någon är fel, t ex vid Messlingen. Av avvitringskartan framgår att vallarna låg utanför byområdet. Visa.

Vissa finns inte i nr. 20

Som framgår av kartan ligger av samerna angivna områden i allt väsentligt inom skattefjällen och tillköpta områden.

Bevistema (1.3.4): Brevet visar, att av samerna 1883 påstådda vallar och boplatser samt sedvanerättstrakter är belägna inom nuvarande renbetesfjällen med något ringa undantag i renbetesfjällens direkta närhet. Ombudet uttalade sig för hela samebefolkningen i Härjedalen.

Samebyarna (inläga den 18/8 - 92, aktbil. 732, sid. 4): "Däremot vittnar dokumentet om den aktiva samiska rättsbevakningen." Detta vitsordas av fastighetsägarna.

Dm 119

OBS ! Vi gör inte gällande att det inte finns rätt till vinterbete utanför ursprungliga skattefjäll, men väl att det inte finns sådan rätt utanför nuvarande åretruntmarker !

Efter den här tiden skedde inköpen.

Komma - 197

I protokollet från sammanträdet med lappbefolkningen inom Undersåkers-, Kalls- och Åres socknar den 27 oktober 1883 redovisades samernas önskemål om inköp av mark för utökning av renbetestrakterna. (läs sid 109 - 110 i utskottets utlåtande, underbilaga 3). Inget av de framställda önskemålen avsåg mark inom Härjedalen. Vid sammanträdet var sedermera bildade Handölsdalens-, Tranris- (numera inom Handölsdalens sameby) och Anaris (numera Tossåsen) samebyar företrädade. Inte heller vid sammanträde med lappallmogen inom Ovikens- och Hallens socknar den 27 oktober 1883 (utskottets utlåtande sid 114 - 116, underbilaga 4) framfördes från lapparnas sida (Tassåsens sameby) önskemål om utökning av renbetestrakterna inte ens i närheten av Härjedalen.

Haarstads utlåtande, aktbil. 825. = vad vi sagt; - skild

Bevistema (1.3.6): Utlåtandet visar, att det vid tiden för första rennäringslagen inte förekom renbete inom det omstämda området. Underbilagorna åberopas med samma bevistema.

Slutsats: Vid tiden för första rennäringslagens tillkomst 1886 förekom inte vinterbete med ren utanför nuvarande renbetesfjäll.

1895 års kommittés förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige

Inlag 8/4 -92 (ab 710 - (samebyarnas ab 696, p 9)

Viktigt uttryck: - Tungt ansett + tungt av samebyar ?
vad gäller renbete

Sammanfattning
1) T-S = Härjedalen
2) T-S = Särvidalen
3) T-S = Särvidalen + Härjedalen
4) T-S = Särvidalen + Härjedalen
5) T-S = Särvidalen + Härjedalen
6) T-S = Särvidalen + Härjedalen
7) T-S = Särvidalen + Härjedalen
8) T-S = Särvidalen + Härjedalen
9) T-S = Särvidalen + Härjedalen
10) T-S = Särvidalen + Härjedalen

1895 års kommitté inleder sina motiv med en redovisning för de åtgärder till lappväsendets främjande som vidtagits efter utfärdandet av 1886 års renbeteslag, företrädesvis inom Jemtlands län, och för de svårigheter som varit, (sid 27 – 30). Här redovisas bl a arbetet med inköp av utvidgnings-hemman, upplåtelsen av Särna norra kronomark i Kopparbergs län till renbete och bildandet av Idre sameby och förslaget från Jemtlands län till ny lag med avskaffande av sedvanerätten vad gäller Jämtlands län.

Vilka förändringar som inträffade i lapparnas flyttningar efter 1886 års lag redovisas i protokoll från sammanträde i Funäsdalen den 29 juli 1895, (sid 1 – 3) bilaga 5. Läs ! Närvarande + § 4.

Bevistema (inlaga 14/9 – 95): Protokollet åberopas för att styrka att inte heller vid denna tid flyttningar med ren synes ha förekommit utanför nuvarande renbetesfjäll.

Samebyarnas inlaga 18/8 – 92, aktbil. 732, sid. 5 – jfr Dahlkvist, aktbil. 1045 1857, sid. 26f och + ordalydelsen i § 4 ovan. + länna - senaste inlägget 28/4 2011

Ta detta inlägget + senaste inlägget (FPT 1900 57)

Den stora oordningens tid: återkommer till detta, men vill redan nu säga, att ett okontrollerat nyttjande som t ex beror på att djur skrämts bort från sina rätta marker eller av annan orsak går sina egna vägar, som sker obestämt, som alltså sker t o m mot samernas egen vilja, som möts av reaktioner från myndigheterna, som möts av protester från fastighetsägarna och som slutligen leder till utslaktning av renerna, aldrig kan grunda någon rätt till bete på annans fastighet.

+ Brannstämman 1888 sid 32

Inte heller vid denna tid synes flyttningar ha förekommit utanför nuvarande renbetesfjäll. mjd -> länna -> Ven länna

Kommittén redovisar även uppgift på antalet renar år 1895 (s 79), läs s 22

Dms 119

Dms sid 124f
Dms s. 119
Läs

Dms s. 119

(bilaga 6.

V Enligt Ivan Lundbergs är detta den period då det var som mest med ren !

(Slutsats: Inte heller vid tiden för andra rennäringslagens tillkomst, 1898, förekom vinterbete med ren utanför nuvarande åretruntmarker.)

Inlaga 27/5 -93 (ab 806), sid. 13 (Samebyarnas inlaga 21/12 - 92, ab 733, bil. F)

Samebyarna åberopar lagförslaget och lagregeln ifråga (15 §) indicievis under påstående att regeln om ersättning för skador orsakade av renar vilka betat på mark inom lappmarker eller inom andra trakter å vilka renarna ägt vistas överhuvudtaget inte skulle ha varit påkallad om renbetning inte ägt rum på enskildas ägor. Kärandena bestrider att förefintligheten av lagregeln ifråga kan sägas ha en sådan betydelse. Samebyarnas indicieresonemang är motsägelsefullt. Regeln i sig förutsätter att rätt till renbete på trakten ifråga föreligger men säger inget om var. Sådana trakter med rätt för renbete fanns inom Jämtlands län. Regeln ger emellertid inte på något vis besked att sådana trakter skulle finnas inom Härjedalen. Grundläggande skillnader förelåg mellan norra Jämtland och Härjedalen.

OBS ! Vi gör inte gällande att det inte finns rätt till vinterbete utanför ursprungliga skattefjäll, men väl att det inte finns sådan rätt utanför nuvarande åretruntmarker !

PM 537 (Samebyarnas inlaga 21/12 - 92, ab 773, bil. G)

Käranden^{av} menar att lagens utgångspunkt är klar och att denna är att samerna skall vara bibehållna att nyttja de trakter de nyttjat av ålder vid första rennäringslagens tillkomst.

Lagregeln: 1 § 2p: ".....å de trakter utom nämnda lappmarker och renbetesfjällen i Jemtlands län, hvilka lapparne efter gammal sedvana hafva besökt....." = tagit bort "hitintills".

Se bilaga G till samebyarnas ab 773. Ovillkorligen = Huvudregeln var densamma. Bete skall av ålder ha skett före 1889. Undantaget som öppnas är, att fortsätta nyttja marker som man 1886 hade nyttjat i 80 år. Däremot kan inte ändringen innebära möjlighet att ianspråkta nya marker för bete !

PM 5.3 →

skulle en sådan geometrisk afmåttning af egorna bekosta och någon grund för hemmans i Lappmarken skattdäggning och områdes tilldelning eller afvittring icke finnes bestämd, emellertid fråga derom för omkring Tjugu år sedan varit väckt, på sätt Vår Nådiga skrifvelse till f. d. Cancellistyrrelsen och Eder af den 26 Mars 1831 innehåller. Oss täcktes i Näder förklara: 1:o huruvida antingen kronan eller vederbörande äboer borde bekosta kronohemmans i Lappmarken geometriska afmåttning och beredande till skattdäggning samt afskiljande ifrån andras tillhörigheter, så i afseende på Landtmätarens och hans biträdens arfvoden samt reseersättningar, som handläggning; 2:o om Skattdäggning borde ske efter den i 1773 års skattdäggningsskäl för Länets bestämda eller någon annan för Lappmarken mera lämplig grund; 3:o huruvida i sammanhang med skattdäggningsskäl, egor, tillhörande en by eller ett hemman, borde angränsandes tillhörigheter fränskiljas, hvilket Vår Befallningshafvande dock ansåge utan serdeles olägenhet kunna undvikas, intill dess en allmän afvittring i Lappmarken kunde komma i fråga; 4:o om icke, sedan egorne blifvit afmåttade, Landtmätarens och hans biträdens må verkställa dessamma uppskattning och upprätta förslag till ränta och mantal enligt de grunder, som Vi kunde finna för godt i Näder bestämma, till undvikande af den uti ofstaberörde § af Kronofogde-Instructionen omförmälda omgång med skattdäggningsskäl, förslaget upprättande och examinerande vid Tings Rätt; — samt 5:o om Vår Befallningshafvandes beslut rörande i Lappmarken sålunda förrättade skattdäggningar borde Eder vidare pröfning underställas.

Efter inhemtande af Eder den 22 Augusti nästlidet är afgifna underdåniga utlåtande hafve Vi detta ärende Oss förordragas läst samt dervid funnit godt att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad I underdånigst hemställt, i Näder förklara: 1:o Att i fråga om skyldighet att bekosta kronohemmans i Lappmarkerna geometriska afmåttning och beredande till skattdäggning m. m., vederbörande ega att, utom öfriga i ämnet gällande författningar ställa sig till efterrättelse 43 § i Kongl. Resolutionen på Allmogens allmänna besvär af den 17 Augusti 1762, som innehåller, bland annat, att LappAllmogen skall njuta befrielse ifrån utgifvande af ersättning för utsynningar och ekonomiska besigtningar, så att hvarken Domare, Landtmätare, Fogde och flere, som utsynningar och skattdäggningar komma att förrätta, böra något därför af Allmogen begära eller utfordras;

2:o att tills vidare och intill dess annorlunda kan vara bestämdt, de grunder som hittills varit följde för mantals bestämmande af hemman i Vesterbottens Läns Lappmarker, skola fortfarande lända till efterrättelse;

3:o att, då den geometriska afmåttningen af ett hemmans tillhörigheter för närvarande bör inom Lappmarkerna inskränkas till hemmanets inegor, med afskiljande från angränsande af de en by eller ett hemman tillhörande egor må anstå till dess den allmänna afvittringen i Lappmarken kommer att för sig gå;

4:o att, jemte det den, enligt 9 § af Instructionen för Kronofogdarna i Lappmarken af den 5 Augusti 1760. Tings Rätterne åliggande skyldighet att vid Tingen låta upprätta och examinera skattdäggningen af hemman i Lappmarken, bör, på sätt I hemställt, upphöra, de Landtmätare, som komma att verkställa förberedande geometriska afmåttning af inegorne, skola ega att jemväl upprätta förslag till mantals och räntas bestämmande; samt

5:o att skattdäggningen af Lappmarkshemman må fortfarande, såsom hittills, utan att underställas Eder pröfning, af Vår Befallningshafvande fastställas.

Meddelande Eder detta till kännedom och underdånig efterrättelse, låte Vi nu äfven Nädig skrifvelse i ämnet till Vår Befallningshafvande i Vesterbottens Län afgifva. Och Vi befalla etc.

K. M:ts Br. t. Dess Bfände i Norrbottens län d. 3 Oktober 1860 (ang. tillämpning af föreskrifterna rörande skyldighet för nybyggare i Lappmarkerna att hålla stängsel kring sina höstackar m. m.). CARL etc. Sedan dels Vi den 3 Maj 1825 för Vesterbottens läns lappmarker stadgat, att nybyggare och hemmansinnehafvare, hvilka af sina ängar och slottersmyror icke förvarade sitt hö i ordentliga lador, utan lade dessamma i stackar, skulle förse sådana höstackar med en stadig och tät gärdessgård till fyra alnars höjd på fem eller sex alnars afstånd af alla sidor från stacken för att emot Åverkan af renkreaturen densamma förvara, vid äfventyr för egaren till höet att i annat fall, om slaget, berggud och i stack upplagdt hö uppåtes eller nedtrampades, sin skada stånda; dock att, der gärdessgårdar icke ansåges uppfylla ändamålet eller icke kunde utan svårighet uppföras, andra lämpliga bägnader borde uppsättas efter de föreskrifter och förordanden, som af Vår Befallningshafvande i länet blefve

meddelade; hvaremot det jemväl skulle åligga Lapparne att genom noga tillsyn af deras renhjordar söka förekomma förluster för nybyggarna och att, om genom bevislig uraktlåtenhet af Lapparnes sida skada skedd, som eljest kunnat undvikas, Lapparne derfor borde vara till ersättning förbundne; dels och genom Nädigt Bref till Vårt och Rikets Kammarkollegium den 26 Mars 1831 är vordet förordadt, att hvad som för Vesterbottens läns lappmarker redan den 3 Maj 1825 blifvit stadgat rörande gärdessgårdshägnader omkring det hö som af nybyggare icke i lador förvarades, borde gälla till efterrättelse afven för lappmarkerna i Norrbottens och Jemtlands län; samt efter det Kongl. Förordningen den 21 December 1857 angående egors fredande från skada af annans hemdjur utfärdats, Vi, i anledning af en från häradshöfdingen i Norrbottens norra domsaga inkommen underdånig hemställan, genom Nädigt Bref den 22 Juni 1859, med förklarande att hvad genom Nädiga Brefvet den 26 Mars 1831 blifvit stadgat, icke kunde anses genom Förordningen den 21 December 1857 till sin giltighet undanröjdt, förstärkt Eder att genom allmän kungörelse inom länet upplifva innehållit af Nädiga Brefvet den 26 Mars 1831; så och efter det Norrbottens läns Landsting uti underdånig skrifvelse den 5 Oktober 1863, uppå anförda skäl, hemställt, att de i Vårt Nädiga Bref den 22 Juni 1859 meddelade föreskrifter måtte upphävas och förordningen den 21 December 1857 förklaras gällande för Lappmarken, samt så väl I, som Vår Befallningshafvande i Vesterbottens och Jemtlands län i ämnet blifvit hörde, hafve Vi, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad I samt Vår nyssnämnde Befallningshafvande tillstyrkt, funnit skäl icke hafva förekommit, att ofvanberörda föreskrifter på annat sätt upphävas eller ändra än att Vi härmed velat i Näder förklara, dels att, hvad särskildt Jemtlands län angår, föreskriften angående nybyggares skyldighet att omgärda sina höstackar skall inom de trakter, der det egentliga lappområdet blifvit genom afvittring bestämdt och gränserna utskakade, endast inom detta område ega tillämpning, och dels att renegare vid påföljd, som stadgas i förordningen den 21 December 1857 och allmänna Strafflagen, åligger att taga sådan vård om sina renar, att de icke skada vexande eller afskuren gröda af åker, äng eller slottersmyror under tiden från den 1 Juni till den 1 September; hvarom I hafven att inom det Eder Nädigt anförtrödda län, så vidt nu meddelade föreskrifter samma län afse, utfärda kungörelse.

Meddelande Eder detta till kännedom och underdånig efterrättelse, befalla Vi etc.

K. M:ts Br. t. Dess Bfände i Norrbottens län d. 13 December 1867 (ang. bestämmandet af en provisionell gräns emellan lappmarkernas kulturland och fjellbygd). CARL etc. Sedan vid sist riksdag fråga blifvit väckt derom, att en gräns borde bestämmas emellan den del af Vesterbottens läns lappmarker, i hvilken odling ansåges kunna med framgång bedrivas, och lappmarkernas öfra del eller den egentliga fjellbygden, och att i sammanhang härmed måtte stadgas: att nybyggessanläggningar ofvanom berörda gräns icke ängo, utan Vårt särskilda Nädiga befallande, tillåtas; att, då nybyggen inom lappmarkernas öfre del eller fjellbygden, på grund af åsidosatt byggnads- eller odlingsskyldighet, förklarades åboledige, den mark, dessa nybyggen omfattat, borde till allmän kronomark af nyo utläggas; att fjellbygden med derinom befintliga dalsträckningar ängo till Lappar eller andra renägare såsom renbetesland upplåtas; att gränserne mellan de olika renbetes- eller lappskatteländan skulle af landtmätare eller kronobetjent med biträde af gode män utskakas; och att med afvittringen af det öfra lappmarkslandet eller fjelltrakten skulle anstå till dess den nedre delen af lappmarkerna blifvit fullständigt uppmätt och afvittrad; så har Riksdagen uti skrifvelse af den 8 sistlidne Maj i underdånighet tillkännagifvit, att Riksdagen stannat i den öfverlygelse, att uppgäendet af en sådan gräns, som föreslagen blifvit inom Vesterbottens och Norrbottens lappmarker vore af stor vikt och betydelse ej blott för skyddandet af lapparnes och nybyggarnes ömsesidiga rättigheter och förbyggandet af tvistigheter dem emellan, utan äfven till förekommande af nybyggens anläggande i trakter, helt och hållet otjenliga för kultur, hvilket missbruk mer än något annat bland nybyggarne förorsakat hungersnöd och brist, för hvars afhjelpande statens mellankomst så ofta påfordrats; och att Riksdagen, som sålunda funnit den väckta frågan vara särdeles behjertansvärd, ansett sig böra i underdånighet anhålla, att Oss täcktes låta tillse, om och på hvad sätt en gräns emellan den egentliga fjellbygden och den till odling tjenliga delen af Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker kunde utan allt för stora kostnader provisionellt bestämmas, intill dess genom afvittringen dessa förhållanden blifvit slutligen ordnade.

Derefter hafven ej mindre I, än Vår Befallningshafvande i Vesterbottens län afgifvit underdånige utlåtanden i anled-

Bil. bif.
Svegs tingsrätt
Box 205
842 22 SVEG

1995-09-13

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

Fastighetsägarna, som ännu ej fått del av de samebevisa registersammanställningarna, vill anföra följande i anledning av samebyarnas ändrade inställning.

Grunder

Den ändrade talan föranleder följande övergripande förtydligande avseende fastighetsägarnas invändningar mot grunder 1-3.

De grunder som samebyarna åberopat och de invändningar som fastighetsägarna gjort däremot hänför sig till respektive samebys nyttjande. Det innebär bl a att en sameby inte kan åberopa annat nyttjande än som skett av just den samebyn. Eftersom samer först från och med mitten av 1890-talet nyttjat sina rättigheter kollektivt i samebyar får enskilda samers eventuella nyttjande dessförinnan inte tillgodoräknas samebyn.

Om tingsrätten trots allt skulle finna att enskilda samers eventuella nyttjande innan samebyarna bildades kan grunda betesrätt måste betet i vart fall ha utövats av enskild same som suttit på den samebyn nu ingående skattefjäll.

Omständigheter till stöd för talan

Till följd av det anförda är det av intresse att veta exakt vilka skattefjäll som byarna omfattar och kunna följa utvecklingen bakåt till samebyarnas bildande.

På grund av det anförda bifogas f landskamrerarens Huss redovisning av indelningen i samebyar, sid 18-21, bilaga 1. Vidare bifogas i redogörelsen omnämnda kungörelser den 23 januari och den 20 mars 1889, den 14 juni 1915, den 31 december 1929 och den 22 januari 1962, bilaga 2-6.

Efter 1962 ingår Tranris sameby i Handölsdalens sameby.

I övrigt hänvisas till redovisningen i fastighetsägarnas inläga den 8 april 1992, aktbil 710.

Fastighetsägarna avser att successivt hänföra sakomständigheterna under sakframställningen till respektive sameby.

Renantal

Som komplettering till uppgifterna i KB:s femårsberättelse 1886–1890, om att renstocken i länet skulle vara mellan 60 000 – 70 000 djur vid 1890 års utgång, åberopas bilagda sammanställning av dåvarande lappfogden Adolf Suwe den 15 december 1889, bilaga 7. Som framgår därav uppgav samebyarna antalet egna renar till 26 752, varav Ovikens, Storsjö, Tännäs och Idre lappbyar hade 10 198. Till det kom 5 066 skötesrenar. Slutligen har Suwe skönsmässigt ansett 19 661 renar böra tilläggas.

Bilagan åberopas som motbevisning mot uppgifterna i ovan angivna femårsberättelse.

Nils Larsson

Leif Andersson

Leif Andersson
Enligt uppdrag

Indelningen i lappbyar.

I Jämtlands län, varest enligt särskilt förordnande i 1886 års renbeteslag de där förefintliga bestämmelserna trädde i kraft först den 1 januari 1889, indelades renbetesfjällen och den enligt nådiga brevet den 31 december 1888 till renbetning upplåtna kronomarken i nuvarande Idre kommun (sid. 14) i 9 skilda lappbyområden genom länsstyrelsens kungörelser den 23 januari och den 20 mars 1889. Därvid följde man i görlig mån den tidigare indelningen i skattefjäll. Denna lappbyindelning var sedan gällande till dess två av lappbyarna (Åre och Storsjö) genom beslut den 15 december 1890 från och med den 1 maj 1891 sammansloges till en enda lappby.

Sammanförandet av betesområden, som ägde rum genom ersättande av indelningen i skattefjäll med indelningen i lappbyar, visade sig emellertid ha varit för vittgående. Genom länsstyrelsens kungörelse den 14 juni 1915 följdes nämligen den äldre lappbyindelningen av en ny indelning i 14 lappbyar, däri även ingår den enligt nådigt brev den 9 april 1899 till renbetning upplåtna kronomarken i nuvarande Idre kommun (sid. 14). Sedermera har genom länsstyrelsens beslut den 31 december 1929 ny lappbyindelning skett från och med den 1 januari 1930 i likaledes 14 byar - i indelningen ingår även den i Kyrkbyn i Tännäs socken för renbetning arrenderade marken (sid. 15) - och genom länsstyrelsens beslut den 10 december 1946 från och med den 1 januari 1947 i 13 lappbyar, vilken sistnämnda indelning är fortfarande gällande. De skilda lappbyarnas benämning enligt de till och med år 1946 gällande indelningarna anges här nedan.

Länsstyrelsens kungörelse den 23 januari och den 20 mars 1889.

- 1) Oviksfjällens
- 2) Åre
- 3) Kalls
- 4) Offerdals
- 5) Hotagens
- 6) Frostvikens
- 7) Storsjö
- 8) Tännäs
- 9) Idre

Enligt länsstyrelsens utslag den 15 december 1890 sammansloges från och med den 1 maj 1891 Åre och Storsjö lappbyar till en lappby, benämnd Åre-Storsjö lappby.

Länsstyrelsens kungörelse den 14 juni 1915.

- 1) Frostvikens norra
- 2) Frostvikens mellersta
- 3) Frostvikens södra
- 4) Hotagens

Lärsstyrelsens beslut den 31 december 1929 (fr. 1 januari 1930).

- 5) Offerdals östra
- 6) Offerdals västra
- 7) Kalls
- 8) Tåssåsens
- 9) Anarisets
- 10) Tranris
- 11) Handölsdalens
- 12) Mittådalens
- 13) Tännäs
- 14) Idre
- 1) Frostvikens norra
- 2) Frostvikens mellersta
- 3) Frostvikens södra
- 4) Hotagens
- 5) Offerdals
- 6) Sösjö
- 7) Kalls
- 8) Handölsdalens
- 9) Tranris
- 10) Anarisets
- 11) Tåssåsens
- 12) Mittådalens
- 13) Tännäs
- 14) Idre

Lappbyarnas benämning och deras omfattning enligt nu gällande byordning, fastställd av länsstyrelsen den 10 december 1946 och gällande från och med den 1 januari 1947, anges här nedan:

1) Frostvikens norra lappby omfattar: Norra Blåsjöfjäll, Orrnäs skattefjäll samt av Kronan inköpta hemman i Leipikvattnet, Raukasjö och Storjola även som den norr om Dajmaån belägna delen av hemmanet Dajma.

2) Frostvikens mellersta lappby omfattar: Badstugunäs skattefjäll och den del av Millestskogs skattefjäll, som är belägen norr om dels en rak linje, som tänkes dragen från rågången mot L. Blåsjö by över punkterna 1133 och 1249 å Millestskogfjället, 954 å Grutienvarde och 911,3 å Kjeliken, dels skattefjällsgränsen mellan Millestskogs och Klumpvattnets skattefjäll; av Kronan inköpta hemman i Härbergsdalen, Trångmon, Sjoutnäset (Sjougdnäset) med Inviken och Blomhöjden samt den söder om Dajmaån belägna delen av hemmanet Dajma.

3) Frostvikens södra lappby omfattar: Klumpvattnets skattefjäll och den del av Millestskogs skattefjäll, som är belägen söder om Frostvikens mellersta lappbys södra gräns, samt av Kronan inköpta hemmanen Jougdaberg och Väktardalen.

4) Hotagens lappby omfattar: Murfjäll, Vinklumpfjäll, Gåxsjöfjäll samt av Kronan inköpta dels hemmanen Munsvattnet, Almdalen och Bågavattnet, dels ock skogsskiften i Gunnarvattnets by.

5) Offerdals lappby omfattar: Grubbdalsfjäll, Sten- och Ansättfjäll; den del av Oldfjäll, som är belägen öster om en gränslinje, som bildas av vattendragen Överoldån - Överoldsjön - Korsvattnet - Skoulkenjaure - Klåmkenjaure - Klåmkbäcken - St. Mjölkvattnet - Burvattnet - Burvattnet och Björkvattnet; av Kronan inköpta hemmanen Juthatten och Ansätten samt skogsskiften i Rörvattnets by ävensom skogsfastigheten Anderstorp.

6) Sösjö lappby omfattar: Sösjöfjäll och den del av Oldfjäll, som ej är tilldelad Offerdals lappby; av utav Kronan inköpta hemmanen Björkede och Sösjö de delar, som äro belägna öster om vattendragen Holdern - Holderströmmen - Torrön; fastigheterna Bergsjö och Tjärnåsen; hemmanen Höjden och Frankrike samt skattejordlägenheten Kvarnbacken.

7) Kalls lappby omfattar: Kolås- och Skäckerfjäll; de delar av utav Kronan inköpta hemmanen Björkede och Sösjö, som äro belägna väster om Sösjö lappbys västra gräns, samt hemmanen Gånälven, Sandnäset, Sågen och Baksjönäset.

8) Handölsdalens lappby omfattar: av Bunner- eller Tävendals skattefjäll de delar, vilka äro belägna väster och söder om en gräns, som tänkes dragen från Bunnervikens bygräns efter högsta fjällryggen mellan Bunnerån och Västerån över punkt 1554,1 å Bunnerstötarna, över punkt 1276 å Kleutjen, över punkt 1527 å Herrhångsstötarna, och till punkt 922 vid Herrhångsbäckens inflöde i Ljungan samt därifrån efter Ljungan till landskapsgränsen; av Skärvagsdalens, Mittådalens och Ljungris skattefjäll de delar, som äro belägna väster och norr om följande gränser: Ljungan från landskapsgränsen till Ljungdalens bygräns, därifrån nämnda bygräns till sjön Öjön, därifrån renstängslet till Helagsfjällets östra sida, en därifrån dragen rak linje över Predikstolen till Västra Helagsåns inflöde i Nean, därifrån Nean till riksgränsen; av Kronan inköpta hemmanen Enbogen och Bunnerviken ävensom fastigheterna Handöl 1²³, 1²⁴ och 2²⁰.

9) Tranris lappby omfattar: av Bunner- eller Tävendals, Tranris eller Hittings samt Skärvagsdalens, Mittådalens och Ljungris skattefjäll de delar, som äro belägna mellan i väster Handölsdalens lappbys östra gräns och i öster Storbäcken - dess västra arm till dess den skär en rät linje, som tänkes dragen över punkterna 1358 och 1432 å Blåfjället till Storådörren - nämnda gränslinje till Storådörren - Storådörren - Lillåbäcken - Tronnan och Vålån; av utav Kronan inköpta hemmanen Västra Vålådalen och Vallbo delarna nordväst om Vålån; hemmanen Skårsdalen och Östra Vålådalen samt Brattlands fyllnadsjord.

10) Tåssåsens lappby omfattar: av Tranris eller Hittings, Skärvagsdalens, Mittådalens och Ljungris skattefjäll de delar, som äro belägna öster om Tranris lappbys östra gräns; Anarisets, Sällsjö, Tåssås och Hundshögs skattefjäll; av utav Kronan inköpta hemmanen Västra Vålådalen och Vallbo delarna sydost om Vålån;

hemmanet Fångåmon samt inköpta fyllnadsjordar i Ovikens socken.

11) Mittådalens lappby omfattar: av Bunner- eller Tävendals, Skärvagsdalens, Mittådalens och Ljungris skattefjäll de delar, som äro belägna söder om Handölsdalens lappbys södra gräns, ävensom av Kronan inköpta Ljusnedals bruksegendom med undantag av den söder om Grönån och Ljusnan belägna delen därav.

12) Tännäs lappby omfattar: den söder om Grönån och Ljusnan belägna delen av Ljusnedals bruksegendom; Grönfjällets och Rutfjällets skattefjäll; från Tännäs, Valmåsens och Funäsdalens skifteslag inköpt område; av Kronan inköpta skiftena Funäsdalen 10¹³, 14¹¹, 23¹¹, 2³, Kyrkbyn 10³, 2⁵, 4¹⁵, 9³, 23³, lägenheten 4⁹ och s.k. Källskärsskiftet (Av RK 23³) ävensom enligt Kungl. brevet den 17 september 1926 på 25 års tid inom Tännäs kyrkoby för renbete arrenderade hemmansdelar, nämligen av I. Bergman litt. MA, av Jon Olofsson litt. NP, av Olof Dahlgren litt. PK, av Sven Svensson litt. NJa, NJc och NJd samt av Kristian Jonasson NJb. Arrendet har sedan förnyats (sid. 16).

13) Idre lappby omfattar: kronomark (kronopark) i Idre socken i Kopparbergs län, som begränsas i söder av femte parallellen från Lillhårdals rågång till Hågan, i sydsydost av nämnda vattendrag till dess utlopp i Hällsjön, i öster av denna sjös västra strand och Österdalälven till Grövelåns utlopp, i söder och väster av sistnämnda vattendrag och dess biflod Olån invid gränsen mot Norge samt i norr och öster av Tännäs och Linsells socknar.

Allmän Kungörelse.

Ser. A.

N:o 13.

Till allmänhetens kännedom meddelas, att Konungens Befallningshafvande, med föranledande af stadgandet uti 5 § af lagen angående de svenske lapparnes rätt till renbete i Sverige den 4 Juni 1886 genom beslut denna dag fördelat de inom provinsen Jemtland belägna för lapparne afsatta land i följande s. k. lappbyar nemligen:

1:o) **Oviksfjällens lappby:** omfattande **Tossås** och **Hundhögs-, Sällsjö-** samt **Anaris** skattefjäll.

2:o) **Åre lappby:** omfattande **Trånris** och **Hittings** samt **Buner** och **Täfverdalsfjällen**.

3:o) **Kalls lappby:** omfattande **Kålås** och **Skjäckarfjällen**.

4:o) **Offerdals lappby:** omfattande **Åldersfjället**, **Ansätts-** och **Stenfjället** samt **Sösjö** och **Grubbdalsfjällen**.

5:o) **Hotagens lappby:** omfattande **Gåxsjö-**, **Mur-** och **Vin-**klumpsfjällen.

6:o) **Frostvikens lappby:** omfattande **Klumpvattnets**, **Millestskogs**, **Bodstugunäs**, **Orrnäs** och **Blåsjö** fjäll.

Med de inom provinsen Herjeådalen belägna åt lapparne afsatta lands indelning till lappbyar kommer att anstå.

Jemväl tillkännagifves att till ordningsmän inom förutnämnda lappbyar i enlighet med 9 § af åberopade lag äro valda:

för Oviksfjällens lappby: **Elias Fredriksson**;

för Åre lappby: **Mårten Thomasson**;

för Kalls lappby: **Hemmansegaren Jöns Ersson** i Gånelfven;

för Offerdals lappby: **Jon Pålsson** i Sösjöfjäll för Sösjö och Oldfjället samt **Jonas Torkelsson** i Jensmessholmen på Ansätts-, Sten- och Grubbdalsfjällen;

för Hotagens lappby: Daniel Mårtensson
samt för Frostvikens lappby: Anders Andersson d. ä. i Orr-
näs fjäll.

Östersund i Landskansliet den 23 Januari 1889.

JOHN ERICSON.

L. Th. Jacobson.

Allmän Kungörelse.

Ser. A.

N:o 37.

Till allmänhetens kännedom meddelas, att Konungens Befallningshafvande genom beslut den 20 sistlidne Mars med föranledande af stadgandet uti 5 § af lagen angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige den 4 Juni 1886, fördelat de inom provinsen Herjedalen belägna, för lapparne afsatta land jemte till renbete upplåtna Särna Norra kronopark inom Kopparbergs län i följande s. k. lappbyar nemligen:

Storsjö lappby: omfattande Skärrvaxdals, Mittådalens och Ljungris samt Grönfjellets skattefjell;

Idre lappby: omfattande Särna Norra kronopark med derinom belägna Långfjellet och Stugefjellet;

samt Tännäs lappby: omfattande Rutfjellet.

Enligt Konungens Befallningshafvande numera tillhandakommen "serskild" besigtningssrulla vid 1888 års hästpremiering inom länet, hafva, förutom belöningar som omförmälas uti Konungens Befallningshafvandes kungörelse den 5 Oktober samma år, sådane jemväl tilldelats nedannämnde inom Hammerdals socken bosatte personer nemligen:

Per Persson i Åsen för ett ljusbrunt sto	50 kr.
Hemming Olofsson i Ede för ett brunt sto med stjern	50 kr.
Per Israelsson i Grenås för ett svart sto med stjern och hvita bakfötter	50 kr.
Lars Larsson i Silsås för ett mörkbrunt sto	50 kr.
Hemming Nilsson i Åsen för ett ljusbrunt sto med hvita bakfötter	50 kr.
samt Olof Olofsson i Rofsjöhöjdin för ett brunt sto	50 kr.

Jämtlands läns Allmänna Kungörelser.

Ser. A.

1915.

N:r 108.

Uppläses i länets kyrkor.

Till vederbörandes kännedom och efterrättelse meddelas, att Konungens Befallningshavande genom beslut denna dag på framställning lappfogden Abraham Staaff fastställt följande av lappfogden upprättade förslag till ny indelning i lappbyar av de inom Jämtlands län samt Särna socken i Kopparbergs län belägna, till lapparne upplåtna områden, att gälla från och med den 1 oktober 1915.

1:o) *Frostvikens norra lappby*: omfattande norra Blåsjöfjäll, Jörnäs skattefjäll samt inköpta hemman i Leipickvattnet, Raukasjö och Storjola ävensom den på norra sidan Dajmaån belägna del av hemmanet Dajma.

2:o) *Frostvikens mellersta lappby*: omfattande Millestskogs- och Badstugunäs skattefjäll, inköpta hemman i Herrbergsdalen, Trångmon, Sjougnäset med Innviken och Blomhöjden, den på norra sidan Våktarsjön och Våktarån belägna del av hemmanet Våktardalen samt på södra sidan Dajmaån liggande del av hemmanet Dajma.

3:o) *Frostvikens södra lappby*: omfattande Klumpvattnets skattefjäll samt inköpta hemmanet Jougdaberg ävensom den del av hemmanet Våktardalen, som är belägen på södra sidan Våktarsjön och Våktarån.

4:o) *Hotagens lappby*: omfattande Murfjäll, Vinklumpfjäll och Gåxsjöfjäll samt inköpta hemmanen Munsvattnet, Bågavattnet och Almdalen.

5:o) *Offerdals östra lappby*: omfattande Grubbdalsfjäll, Sten- och Ansättfjäll samt den del av Oldfjäll, som är belägen på östra sidan Överoldån, Överoldsjön, Korsvattsån, Korsvattnet, Skoulkenjaure, Klåmkenjaure, Klåmkbäcken, Stora Mjölkvattnet, Burvattsälven och Burvattnet ävensom inköpta hemmanen Juthatten och Ansätten.

6:o) *Offerdals västra lappby*: omfattande Sösjöfjäll och den del av Oldfjäll, som är belägen på västra sidan Offerdals östra lappbys västgräns, samt de delar av inköpta hemmanen Björkede och Sösjö, som äro belägna på norra sidan Holderströmmen och sjöarna Torrön och Holdern ävensom hemmanet Frankrike och skattejordlägenheten Kvarnbacken.

7:o) *Kalls lappby*: omfattande Kålås- och Skjäckarfjäll, inköpta hemmanen Backsjönäset, Sandnäset, Gånälven samt de delar av Björkede och Sösjö, som äro belägna på södra sidan om sjöarna Torrön, Holdern och Holderströmmen.

8:o) *Tåssåsens lappby*: omfattande Tåssås- och Hundshögs skattefjäll samt inköpta fyllnadsjordar inom Ovikens socken med gräns mot Anarisets lappby av Storåns vattendrag, Hanasjön, Blankån, dalgången från denna å till Dörrsjön och vidare högsta fjällryggen till Lundörrspasset.

9:o) *Anarisets lappby*: omfattande Sällsjö och Anarisets skattefjäll, den del av Hittings skattefjäll, som är belägen öster om Storådörets dalgång och Vålån, inköpta hemmanet Fångåmon samt av hemmanen Vallbo och västra Vålådalen delarna öster om Vålån med ovan angivna gräns mot Tåssåsens lappby.

10:o) *Tranris lappby*: omfattande Tranris skattefjäll, av Hittings skattefjäll delen väster om Vålån och Storådörets dalgång, av Bunnerfjällets eller Tävendals skattefjäll den del, som är belägen öster om en linje, som tänkes dragen efter högsta fjällryggen mellan Bunnerån och Västerån och vidare i rak linje över högsta Kleutjen till Herrångssjöarna, varifrån gränsen mellan Tävendals och Hittings skattefjäll följes till Härjedalsgränsen, inköpta hemmanen Skårsdalen och Östra Vålådalen. Landverks och Brattlands fyllnadsjordar samt av Vallbo och Västra Vålådalen delarne väster om Vålån, med gräns mot Anarisets lappby av Vålån och Storådörets dalgång.

11:o) *Handölsdalens lappby*: omfattande de delar av Skärvagsdalens, Mittådalens och Ljungris skattefjäll, som äro belägna norr om Neaälven, västra och östra Helagssjöarna samt östra Helagsån, inköpta hemmanen Enbågen, Enaforsholm och Bunnerviken samt den del av Bunnerfjällets eller Tävendals skattefjäll, som är belägen väster om Tranris lappbys västgräns.

12:o) *Mittådalens lappby*: omfattande de delar av Skärvagsdalens, Mittådalens, Ljungris och Tävendals skattefjäll, som äro belägna söder

om Neaälven, västra och östra Helagssjöarna och östra Helagsån ävensom Ljusnedals bruksegendom med undantag av den söder om Grönån och Ljusnan belägna del därav.

13:o) *Tännäs lappby*: omfattande Rutfjällets och Grönfjällets skattefjäll, den på södra sidan Grönån och Ljusnan belägna del av Ljusnedals bruksegendom ävensom inköpta hemmanen Högvålen, Sörvattnet, Tännäs kyrkoby n:ris 4, 9, 10 och 26, Funäsdalen n:ris 10 och 14, Valmåsens n:r 2 samt delar av Tännäs, Funäsdalens och Valmåsens skifteslag.

14:o) *Idre lappby*: omfattande den del av Särna norra kronopark angränsande mark, som begränsas i söder av femte parallellen från Lillherrdals rågång till Hågån, i sydsydost av nämnda vattendrag till dess utlopp i Hällsjön, i öster av denna sjös västra strand och Österdalälven till Grövelåns utlopp, i söder och väster av sistnämnda vattendrag och dess biflod Olån invid gränsen mot Norge samt i norr av Tännäs och Lillherrdals socknar.

Underdåniga besvär mot beslutet kunna anföras hos Kungl. Maj:t uti Civildepartementet sist före klockan tolv å fyrtiofemte dagen efter härav erhållen del, samma dag oräknad, vid talans förlust; dock att menighet, som klagar, äger att åtnjuta femton dagars längre besvärstid.

Östersund i landskontoret den 14 juni 1915.

På Landshövdingämbetets vägnar:

Gustaf Hultman.

Gunnar Lekander.

Länsmännen i länet, var inom sitt distrikt, anbefallas att befordra denna kungörelse till uppläsning i kyrkorna och bevis därom till Konungens Befallningshavande insända.

Östersund i landskontoret den 14 juni 1915.

På Landshövdingämbetets vägnar:

Gustaf Hultman.

Gunnar Lekander.

JÄMTLANDS LÄNS ALLMÄNNA KUNGÖRELSER

LANDSKONTORET

Ser. A. Nr 28 · 1929

N:r 28. Ang. länets indelning i lappbyar. (Uppläses i länets kyrkor).

Till vederbörandes kännedom och efterrättelse meddelas, att Kungl. Maj:ts Berämningshavande genom beslut denna dag på framställning av lappfogden Adranam Staari fastställt följande av lappfogden upprättade förslag till ny indelning i lappbyar av de inom Jamtlands län samt löre socken i Kopparbergs län belägna, till lapparne upplättna omräden, att gälla från och med den 1 januari 1930.

1. Frostvikens norra lappby: omfattande Norra Blåsjöfjäll, Ortnäs skattefjäll samt inköpta hemmanen Leipikvattnet, Raukasjö och Storsjöla ävensom den på norra sidan Dajmaan belägna del av hemmanet Dajma.

2. Frostvikens mellersta lappby: omfattande Badstugunäs skattefjäll och den del av Millestskogs skattefjäll, som är belägen norr om en linje, som tänkes dragen från ragangen mot L. Blåsjö by över punkterna 1133 och 1249 å Millestskogsijahet, 964 å Gruttenvardo och 911,3 å Kjeliken samt därför skattejansgransen mellan Millestskogs- och Klumpvattnsfjäll, inköpta hemman i Herroergsdalen, Trangmon, Sjougd-näset med Inviken och Blomhøjden samt på södra sidan Dajmaan lig-gande del av hemmanet Dajma.

3. Frostvikens södra lappby: omfattande Klumpvattnets skattefjäll och den del av Millestskogs skattefjäll, som är belägen söder om Frostvikens mellersta lappbys sydgräns, samt inköpta hemmanen Jougdaberg och Väktardalen.

4. Hotagens lappby: omfattande Murfjäll, Vinklumpfjäll och Gäx-sjöfjäll samt inköpta hemmanen Munsvattnet, Bågavattnet och Almdalen.

5. Offerdals lappby: omfattande Grubbdalsfjäll, Sten- och Ansätt-fjäll samt den del av Oldfjäll, som är belägen på östra sidan Överoldån, Överoldsjön, Korsvattnsån, Korsvattnet, Skouikenjaure, Klåmkenjaure, Klåmkbäcken, St. Mjölkvattnet, Burvattsälven, Burvattnet och Björk-vattnet, ävensom inköpta hemmanen Juthatten och Ansätten.

6. Sösjö lappby: omfattande Sösjöfjäll och den del av Oldfjäll, som är belägen på västra sidan om Offerdals lappbys västgräns, av inköpta hemmanen Björkede och Sösjö de delar, som äro belägna på östra sidan Holderströmmen och sjöarna Torrön och Holdern samt hemmanet Frank-rike och skattejordlägenheten Kvarnbacken.

7. Kalls lappby: omfattande Kolås- och Skjäckarfjäll, inköpta hem-manen Backsjönäset, Sandnäset, Gänelven och Sågen samt de delar av

hemmanen Björkede och Sösjö, som äro belägna väster om Holdern, Holderströmmen och Torrön.

8. **Handölsdalens lappby:** omfattande de delar av Bunner- och Tävendals skattefjäll, som äro belägna väster om Tranris lappby samt de delar av Skärvagsdalens, Mittådalens och Ljungris skattefjäll, som äro belägna norr om en linje, som följer Neaälven fram till västra Helagsåns inflöde, därifrån tänkes dragen över Predikstolen till den punkt å Helagsfjället, varifrån ett tillärnat renstängsel är avsett att utgöra gräns fram till sjön Öjön, och vidare utefter Skattefjällets sydgräns i riktning mot Lundörren, ävensom inköpta hemmanen Enbogen, Enaforsholm och Bunnerviken.

9. **Tranris lappby:** omfattande Tranris skattefjäll, av Hittings skattefjäll delen väster om Vålån och Storådörrens dalgång, av Bunner- och Tävendals skattefjäll den del, som är belägen öster om en linje, som tänkes dragen efter högsta fjällryggen mellan Västerån och Bunnerån och vidare i raka linjer över punkt 1554 å Bunnerstötarna, därifrån till punkt 1276 å Kleutjen, därifrån till punkt 1527 å Herrängsstötarna, därifrån ned till Herrågå och efter denna å till dess inflöde i Ljungan och därifrån efter denna tills den skär Härjedalsgränsen, samt inköpta hemmanen Skärsdalen och Ö. Vålådalen, Landverks och Brattlands fyllnadsjordar och av Vallbo och V. Vålådalen delarna väster om Vålån, med gräns mot Anarisets lappby av Vålån och Storådörrens dalgång.

10. **Anarisets lappby:** omfattande Sällsjö och Anarisets skattefjäll, den del av Hittings skattefjäll, som är belägen öster om Storådörrens dalgång och Vålån, inköpta hemmanet Fångåmon och av hemmanen Vallbo och V. Vålådalen delarna öster om Vålån med gräns i söder mot Tåssåsens lappby.

11. **Tåssåsens lappby:** omfattande Tåssås- och Hundshögs skattefjäll samt inköpta fyllnadsjordar inom Ovikens socken med gräns mot Anarisets lappby av Storåns vattendrag, Hanasjön och Blankån samt dalgången från denna å till Dörssjön och vidare högsta fjällryggen till Lundörrespasset.

12. **Mittådalens lappby:** omfattande de delar av Skärvagsdalens, Mittådalens, Ljungris och Tävendals skattefjäll, som äro belägna söder om Handölsdalens lappby, ävensom Ljusnedals bruksegendom med undantag av den söder om Grönån och Ljusnan belägna delen därav.

13. **Tännäs lappby:** omfattande Rutfjällets och Grönfjällets skattefjäll, den på södra sidan Grönån och Ljusnan belägna del av inköpta Ljusnedals bruksegendom, av Tännäs, Valmåsens och Funäsdalens skifteslag inköpta område, inköpta hemmanen Högvålen, Tännäs kyrkoby n:r 4, 9, 10, 23 och 26, Funäsdalen n:r 10 och 14, Valmåsen n:r 2 samt lägenheten 4° under Kyrkbyn n:r 4 ävensom enligt Kungl. brevet den 17 september 1926 på 25 års tid inom Tännäs kyrkoby för renbete arrenderade hemmansdelar, nämligen av I. Bergman litt. M. a., av Jon Olofsson litt. N. P., av Olof P. Dahlgren litt. P. K., av Sven Svensson litt. N. Ja, N. Jc och N. Jd samt av Kristian Jonasson N. Jb.

14. **Idre lappby:** omfattande den del av Särna norra kronopark angränsande mark, som begränsas i söder av femte parallellen från Lillhårdals rågång till Hågan, i sydsydost av nämnda vattendrag till dess utlopp i Hällsjön, i öster av denna sjös västra strand och Österdalälven till Grövelåns utlopp, i söder och väster av sistnämnda vattendrag och dess biflod Olån invid gränsen mot Norge samt i norr och öster av Tännäs och Linsälls socknar.

Underdåniga besvär mot beslutet kunna anföras hos Kungl. Maj:t uti Socialdepartementet sist före klockan tolv å fyrtiofemte dagen efter härav erhållen del, samma dag oräknad, vid talans förlust; dock att menighet, som klagar, äger att åtnjuta femton dagars längre besvärstid.

Östersund i landskontoret den 31 december 1929.

S. LINNÉR.

AXEL ANDERSSON

Landsfiskalerna i länet, var inom sitt distrikt, anbefallas att befordra denna kungörelse till uppläsning i kyrkorna och bevis därom till Kungl. Maj:ts Befallningshavande insända.

Östersund i landskontoret den 31 december 1929.

S. LINNÉR.

AXEL ANDERSSON

JÄMTLANDS LÄNS ALLMÄNNA KUNGÖRELSER

Nr 8 år 1962

Nr 8. Ang. ändring av § 1 punkterna 12 och 13 i byordningen för lappbyarna i Jämtlands län samt Idre lappby i Kopparbergs län, fastställd den 10 december 1946.

Till vederbörandes kännedom och efterrättelse kungöres följande av länsstyrelsen den 16 januari 1962 meddelade resolution:

LA-18-61.

Länsstyrelsens i Jämtlands län resolution angående ändring i byordningen för lappbyarna i Jämtlands län samt Idre lappby i Kopparbergs län, avseende omfattningen av Tännäs och Idre lappbyar; given i Östersund å landskansliet den 16 januari 1962.

Genom resolution den 10 december 1946 fastställde länsstyrelsen ny byordning för lappbyarna i länet samt Idre lappby i Kopparbergs län, innefattande jämväl ny indelning i lappbyar av de trakter, där renskötsel finge bedrivas under varje tid av året.

Sedan f. d. landskamreraren E. Huss i en av honom verkställd, år 1959 avslutad »Utredning rörande renbetesstrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län» framhållit bland annat, att lapparnas i Idre lappby rättsliga ställning icke vore tillräckligt reglerad, uppdrog länsstyrelsen den 23 januari 1960 åt Huss att såsom särskild sakkunnig biträda länsstyrelsen med utredning i syfte att ordna dessa lappars rättsliga ställning.

I en till länsstyrelsen den 17 april 1961 inkommen skrivelse har Huss redovisat olika förslag till frågans lösning, vilka förslag dessförinnan diskuterats vid sammanträden med lapparna i Idre och Tännäs lappbyar.

Över förslaget har t. f. lappfogden i länet — efter hållna sammanträden med berörda lappar den 15 och den 16 maj 1961 — avgivit yttrande.

Idre lappby omfattar för närvarande icke till någon del renbetesfjäll i renbeteslagens bemärkelse. Med hänsyn härtill synes det kunna ifrågasättas, om nämnda lag är tillämplig å lappbyn. I likhet med f. d. landskamreraren E. Huss anser länsstyrelsen, att åtgärder nu böra vidtagas i syfte att undanröja denna oklarhet.

En tillfredsställande lösning av lapparnas i Idre lappby rättsliga ställning synes länsstyrelsen kunna erhållas därigenom, att dessa lappar få sig tilldelade visst område av Rutfjällets skattefjäll.

Länsstyrelsen finner därför, med stöd av 7 § lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, skäligen vidtaga den ändringen i gällande lappbyindelningen beträffande Tännäs och Idre lappbyar att Idre lappby från och med den 1 maj 1962 tilldelas den del av Rutfjällets skattefjäll, som är belägen söder och sydväst om sjön Rogen, vattendraget därifrån till Näs-sjöarna och sistnämnda sjöar med avlopp.

Tillika bestämmer länsstyrelsen, med stöd av samma paragraf, att i Tännäs lappby skall från och med samma dag jämväl ingå de renbetesfjäll inom södra delen av Tännäs kommun, som för närvarande icke finnas tillagt någon lappby, ävensom renbetesfastigheten Sörvattnet i Svegs landskommun.

Till följd av vad länsstyrelsen sålunda beslutat skola § 1 punkterna 12 och 13 gällande byordning från och med den 1 maj 1962 erhålla följande ändrade lydelse, nämligen:

Tännäs lappby omfattar: den söder om Grönån och Ljusnan belägna delen av Ljusnedals bruksegendom, Grönfjällets skattefjäll, den del av Rutfjällets skattefjäll, som är belägen norr och nordost om sjön Rogen, vattendraget därifrån till Nässjöarna och sistnämnda sjöar med avlopp, samtliga inom Tännäs kommun söder om Tännån och Ljusnan belägna till renbetesfjällens utvidgning inköpta markområden ävensom inom Tännäs kyrkby för renbete arrenderade hemmansdelar samt inom Svegs landskommun belägna renbetesfastigheten Sörvattnet.

Idre lappby omfattar: den del av Särna norra kronopark angränsande mark, som begränsas i söder av femte parallellen från gränsen mellan Jämtlands och Kopparbergs län till Hågan, i sydost av nämnda vattendrag till dess utlopp i Hällsjön, i öster av denna sjös västra strand och Österdalälven till Grövelåns utlopp, i söder och väster av sistnämnda vattendrag och dess biflod Olån invid gränsen mot Norge, i väster av riksgränsen, i norr av sjön Rogen, vattendraget därifrån till Nässjöarna, sistnämnda sjöar med avlopp till landskapsgränsen och denna gräns till Fjättsjöriet samt i övrigt av nyssnämnda landskapsgräns till utgångspunkten.

Talan mot denna resolution fullföljes genom underdåniga besvär, vilka skola ingivas eller i betalt brev med posten insändas till Kungl. Jordbruksdepartementet. Besvären skola, vid äventyr av talans förlust, ha inkommit till departementet inom tre veckor från det klaganden fått del av beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.

År och dag som ovan.

ANDERS TOTTIE

GUNNAR HALLMANS

Östersund i landskansliet den 22 januari 1962.

På länsstyrelsens vägnar:

GUNNAR HALLMANS

Mars 1831, att afvittringsstadgan för länet med de flere i ämnet meddelte föreskrifter skulle gälla till efterrättelse. Först genom två Kongl. bref den 20 April 1841 det ena »angående grunderna för afvittringen inom Hede pastorat i Herjeådalen», omfattande Hede, Vemdalens och Tennäs socknar med Storsjö kapellförsamling, hvori stadgades att af de lägenheter, som icke kunde användas till nya hemman, behöfliga områden borde utses och bestämmas till vinterstamhåll för lapparnes renhjordar, samt det andra »angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i Jemtland renbetesstrakter», hvilket visserligen innehöll att nybyggen i fjelltrakterna derefter icke borde upplåtas, innan lapparnes betesmarker blifvit behörigen utstakade, men derjemte tillät att i sammanhang med urskiljandet af dessa betesmarker jemväl nybyggen finge utstakas der lägenheter funnes och sökande sig dertill anmälde — först genom dessa två Kongl. bref stadgades något skydd för lapparnes rätt till renbeten. Men *dels* kommo dessa föreskrifter för sent för att kunna medföra synnerligt gagn, *dels* har det med sistnämnda nådiga bref åsyftade ändamål icke uppnåtts, enär bestämmelserna deri, att *nödiga* betesstrakter skulle utstakas för hvarje skattefjell och att dervid skulle sorgfälligt tillses att såvidt möjligt vore icke saknades *nödig* skog till bränsle, ej synas hafva af dem, som i första hand haft att bereda ärendet, blifvit vederbörligen iakttaga.

Skattefjellen.
Lapparnes
flyttningar.

De inom Jemtlands län för lapparne vid afvittringen afsatta renbetesland, skattefjellen, utgöra icke ett sammanhängande område utan ligga så att säga kringkastade vid länets norra och vestra gränser. Dessa skattefjell finnas, hvad Jemtland angår, *dels* inom Frostvikens och Föllinge socknar, till hvilken senare hör Hotagens kapellförsamling, *dels* inom socknarne Offerdal, Kall, Åre, Undersåker, Hallen och Oviken. Å samtliga de jemtländska skattefjellen utom i Åre socken hafva lappar fått inrymning. Inrymningsbrefven hafva under olika tider affattats olika. En del innehålla blott föreskrifter att i rätt tid erlägga räntan för skattefjellet eller den del deraf, hvori inrymningen erhållits, andra meddela derjemte lappen rätt att i fjellen idka renboskapsskötsel och fiske jemte förbud att anlita skogen vidare än till husbehof eller till annat än rendjursskötsel använda eller låta bruka betet inom fjellet.

De jemtländska lapparne lemna sina skattefjell under vintern i slutet af November eller början af December, dertill, oafsedt sedvanan, orsaken är att isskorpa plägar bilda sig å fjellen och enligt lapparnes egen utsago att betet flerstädes är otillräckligt. Längre vinterflyttningar företagas endast af Frostvikens lappar, som pläga sträfva in i

Ångermanland ned mot Sollefteå samt efter Ångermanelfvens floddal ända fram till trakterna kring Hernösand och Sundsvall. Öfriga lappar flytta nemligen endast till skogstrakterna inom de närmast fjellen belägna socknars och byars områden eller till Norge. Till slutet af April äro de åter på sina skattefjell, der de uppehålla sig tills vinterflyttningen å nyo börjar.

I Herjeådalen äro lapparne inrymda å skattefjell inom Storsjö kapellförsamling och Tennäs socken, hvarjemte det inom Hede socken enstaka belägna Serffjellet afsatts till vinterstambåll för å andra fjell inrymda lappar, hvilka derstädes icke kunde erhålla för sitt behof tillräcklig skog. Angående inrymningsbrefven gäller hvad förut är sagdt om Jemtland. Herjeådalens lappar föra sina renar under sommaren, utom på sina skattefjell, till Norge, samt på vintern så väl till Norge, som till Serffjellet och, i anseende till det knappa utrymmet å skattefjellen, på enskildas egor i dessas närhet.

Samtliga lappar i detta län äro, såsom af det sagda framgår, fjell-lappar.

Förhållandet i Jemtland mellan lapparne och de bofaste skall, enligt komiterades på ingångna meddelanden grundade utsago vara, ganska godt. Klagomål från de bofastes sida förekomma här deröfver, att renarne på våren göra skada å vallarne vid fåbodlägenheterna i fjelltrakten och å kreatursbetet derigenom att de afbeta det uppspirande gräset och nedtrampa marken, så att växtligheten förqväfves. Äfven klagas öfver att hö i hässjor nedtrampas af renarne. Men, enligt den uppfattning komiterade bildat sig, skall skadegörelsen i denna provins vara mindre betydande och, hvad angår det förstnämnda slaget af skada, vara svår att undvika, emedan lapparne på många af skattefjellen äro i saknad af mark, som kan erbjuda goda vårbeten, enär marken af detta slag vid afvittringen tilldelats de bofaste.

Förhållandet
till bofaste.

I Herjeådalen äro de nu ifrågavarande förhållandena mest ömtåliga. Åkerbruk drifves ej här med fördel, men boskapsskötseln är en vigtig näring för befolkningen. Å flere trakter använder den bofaste renlaf till utfodring af sina kreatur. Fåbodeväsendet är i hög grad utveckladt. En hemmansegare kan hafva flere fåbodar, emellan hvilka han flyttar med sin boskap under sommaren, samt derjemte en hel del sådana, till hvilka han icke drifver sin boskap hvarje år. De af naturen saftiga betesmarkerna i dalgångarne och å fjellsluttningarne hafva inbjudit till upptagande af en mängd betesvallar och till anläggande af fåbodar vidt omkring i sjelfva fjellen. Vallarne lemna, fre-

som de för höets förvarande uppfört. Hägnad kring höstackar och hässjor lär ej heller i de trakter, hvarom nu är fråga, användas.

Lappskatten från socknarne inom Vesterbottens läns lappmarker utgör för Lycksele härads socknar 105 kronor 34 öre; för Åsele socken 12 kronor 62 öre; för Fredrika socken 7 kronor 75 öre; för Dorothea socken 11 kronor 50 öre samt för Vilhelmina socken 32 kronor 37 öre. —

I Jemtlands lappmarker hafva icke, såsom de till Norr- och Vesterbottens län hörande, blifvit i förra århundradet genom ordentliga gränslinier skilda från de öfriga delarna af provinsen Jemtland. Något territoriellt bestämt Lappland finnes således ej i denna provins. I äldre handlingar omnämnas, under provinsen Jemtland, Föllinge och Undersåkers lappmarker. Af en år 1784 upprättad karta med tillhörande beskrifning framgår emellertid, att odlingen vid den tiden ej hade hunnit till den trakt, som numera upptages af Frostvikens socken och en del af de marker, som ligga öster om densamma. I beskrifningen säges ock bland annat, att ofvanför en angifven gräns vidtaga lappskogarne, "hvilkas yttersta gränser man ännu icke nått". Af andra äldre handlingar och gamla beskrifningar framgår, att Lapparne vår och höst fört sina renar på trakter, som numera innehafvas med full eganderätt af bofaste. Afvittringen uti Jemtland, hvilken blef inställd 1786, påbörjades ånyo 1821. Stadgan för denna senare afvittring är utfärdad den 8 December 1820, och många af de trakter af provinsen Jemtland, i hvilka Lappar med renar vistats och vistas, hafva varit föremål för afvittring enligt denna stadga. Afvittringens föremål var efter densamma förnämligast att skilja kronans mark från enskildes egor, att tillägga svaga hemman fyllnad i deras behof eller urskilja hvad hemman utöfver deras mantal och ränta innehade samt att lemna tillfälle för idoge arbetare till nya hemmans anläggning å kronoallmänningar och öfverloppsmarker; och skulle denna afvittring sträcka sig till alla kronoallmänningar och afradsland samt till alla de byar, hemman och nybyggen, som ej redan voro genom laga kraft egande åtgärd afvittrade. Uti hela denna stadga förekommer icke ett ord om Lapparne och lappmarkerna. I 10 § stadgas, att, om efter afvittring kronomarker återstå, som för bristande odlingslägenheter icke kunna till nyhemmans anläggning användas, så böra de särskildt afrösas och såsom kronoallmänningar till framtida behof användas, samt att *mulbetet* derå mot smörränta må tillsvidare upplåtas. Om renbetet nämnes deremot i denna § icke ett ord. Det vill nästan af afvittringsstadgans föreskrifter förefalla, som om afsigten skulle hafva varit att antingen indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad mark samt

Jemtland.

sålades göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för så vidt den vore för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparne och deras behof af mark för sin näring behandlades såsom icke förefintliga. Såvidt komiterade kunnat finna, hafva ej heller Lapparne vid afvittring af mark, som legat nära fjällen, varit kallade till de sammanträden, genom hvilka här och hvar stora fjällsträckningar blifvit upplåtna till enskilde. I de flera efterföljande, under årens lopp utfärdade föreskrifter med afseende på afvittringen i Jemtland synes ej heller någon uppmärksamhet eller någon tanko egnats Lapparne och deras behof. Kongl. brefvet den 10 Februari 1824 angående afvittringen i Herjedalen talar om rättighet för hemmansegare att *tills vidare* begagna å fjälltrakterna liggande fäbodlägenheter, oaktadt de ej finnas vara inbegripna i hemmanens mantal och ränta; Kongl. brefvet den 14 Juni 1826 talar om odlingslägenheterna i *fjälltrakter* och tillvägagåendet vid deras afvittring, om nybyggen i *fjälltrakter* och deras skattnäring efter den för Vesterbottens läns lappmarks nybyggen stadgade metod; i Kongl. brefvet den 6 Mars 1831, som utgjorde svar på riksdagsfullmäktiges från Jemtland framställning bland annat derom, att *fjälltrakterna* måtte få indelas i tjenliga fäbodlägenheter, förordnas, att de fjälltrakter, som endast kunna till bete begagnas, må vid afvittringen indelas i ordentliga fäbodlägenheter, hvilka skulle till de hemmansegare, som vore deraf mest i behof och dertill sig anmälde, mot smörränta upplåtas, dock på högst femton år i sender. Först i ett Kongl. bref den 26 Mars 1831 synes frågan om Lapparnes behof af särskilda renbetestrakter hafva varit före, ehuru deraf icke blef något resultat. På en af fjällordningsmännen från Jemtland Jon Andersson gjord framställning, att lappallmogen mot afrätsränta måtte få begagna de trakter, deras fäder innehafte, svarar nemligen Kongl. Maj:t, att afvittringsstadgan för länet med flera i ämnet meddelade föreskrifter skulle i sådant afseende gälla till efterrättelse, beroende på framtida pröfning i sammanhang med afvittringen, om för Lapparnes *vinterstamhåll* några särskilda trakter skulle afsättas och dem enskildt till begagnande förbehållas. Sedan härefter i Kongl. brefvet den 9 November 1836 bestämts sättet för skattnäringen och storleken af räntan m. m. å fjällhemmanen i Jemtland, har äntligen genom Kongl. brefvet den 20 April 1841 angående grunderna för afvittringen inom Hede i Herjedalen äfvensom genom ett Kongl. bref af samma år och dag "angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i Jemtland renbetestrakter", — detta senare bref föranlett af fjällallmogens i Undersåkers socken gjorda underdåniga ansökan att varda bibehållen vid de renbetestrakter, den af

7 mars

1825

26 mars

ålder innehaft, — något skydd för Lapparnes rättighet blifvit stadgadt, hvarjente bestämmelser meddelats angående sättet för urskiljande och skattnäggning af renbetestrakterna. Det sistnämnda Kongl. brefvets 8 punkt bestämmer nemligen, att några nybyggen i fjälltrakterna icke skulle få upplåtas, förrän Lapparnes betesmarker blifvit behörigen utstakade; dock kunde, i sammanhang med förrättningen rörande urskiljande af Lapparnes betesmarker, jemväl nybyggen utstakas, "der lägenheter funnos och sökande sig dertill anmälde".

Af hvad komiterade här ofvan anført, torde vara tydligt, att nybyggesanläggningar ända intill år 1841 fått ega rum öfverallt i fjälltrakterna, att fäbodlägenheter blifvit upplåtna i dessa, och att derigenom Lapparne, hvilkas rätt ingen hade att bevaka, blefvo år efter annat trängde från de trakter, som till en del åtminstone voro behöfliga för dem till renbete, synnerligast vår och höst, och hvilka de tillförene dertill begagnat. Det är visserligen sant, att Lapparne äfven före den särskilda afvittringen af deras renbetestrakter hade till sig för renbete upplåtna vissa fjällsträckningar, för hvilka de erlade så kallad lappskatt, men dessa fjällsträckningar voro icke till sitt omfång angifna och till sina gränser bestämda; de voro ock snarast att likna vid de renbetesland, om hvilka komiterade här ofvan under Vesterbottens läns lappmarker talat, och utgjorde alltså sådana land inom de trakter, der Lapparne ströfvade omkring med sina renar, som egnade sig till uppehållsställen höst och vår för renarne samt sålunda ock till hufvudvisten för Lapparne. När derföre Lapparne sjelfva, seende att stora för renskötseln behöfliga landsträckor genom afvittringen dem fränhändes, började röra på sig för att bibehållas vid renbetesrätt å de trakter, der de dittills af sedvana haft sådan rätt, så utkom ofvannämnda nådiga bref den 20 April 1841. Men det, som förut vid afvittringen blifvit gjordt, kunde derigenom ej göras ogjordt.

Följer man den afvittringsförrättning, som i anledning af meranämnda Kongl. bref blifvit verkställd, så finner man först och främst, rörande frågan om hvad som bör hänföras till Jemtlands lappmarker, att afvittringsutslaget för Offerdals socken den 25 Juni 1852 talar om "afvittring och skattnäggning af de inom gränserna för Offerdals socken liggande delarne af *Undersåkers* lappmarker", samt angifver och fastställer gränserna för dessa lappmarker; så har äfven afvittrings- och skattnäggningens utslaget för Föllinge uttrycket "lappmark". Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län synes sålunda hafva velat fastläsa begreppet lappmark endast vid de områden, som blifvit vid afvittringen afsatta för Lapparne med deri inbegripna de smärre hemmans

områden, som inneslutas af Lapparnes. Jemtlands lappmarker skulle sålunda, om detta vore riktigt, egentligen omfatta de högre fjällsträckningar, af hvilka de flesta skattefjäll förnämligast bestå, jemte i dem inskjutna smärre dalgångar. De skulle icke ens utgöra någon sammanhängande del af landet närmast riksgränsen, utan blott här och hvar ligga, så att säga, kringkastade inom provinsens vestliga del. En sådan godtycklig uppfattning af, hvad som menas med lappmark uti Jemtland, kunna komiterade för sin del icke biträda. För komiterade är det deremot tydligt, att de trakter af Jemtland, hvilka gränsa intill de marker, som Lapparne erhållit, och af hvilka en del varit föremål för afvittring samt skattnäggning på samma gång som dessa, förr varit såsom lappmarker betraktade och äfven fortfarande böra såsom sådana anses, samt att således lappmarkerna måste innefatta de trakter, som Lapparne äro nödsakade att beträda för att kunna tillgodogöra sig betet å de för dem särskildt afsatta land. Hvad åter angår begränsningen af det område, hvilket bör såsom lappmark i Jemtland betraktas, synes en sådan kunna hemtas från det sätt, hvarpå vissa hemman och lägenheter i vestra delen af provinsen Jemtland blifvit skattlagda. Vid tilldelning af mark i fjälltrakterna åt gamla hemman och upplåtelse af mark till nybyggen derstädes har i flera Kongl. bref, — det äldsta af den 27 November 1792, och det, som vid afvittringen i allmänhet tillämpats, af den 9 November 1836. — förklarats, uti det förstnämnda, att de nybyggen, som äro längst bort belägna i Föllinge och Ströms socknar, skola skattnäggas efter den metod, som för Vesterbottens lappmarks nybyggen blifvit antägen, och uti det senare, att nybyggen i fjälltrakten skola utgöra ränta af sex riksdaler 32 skillingar på helt mantal, vara befriade från roteringsskyldighet och kronotonde, men lika med vanliga hemman deltaga i alla efter rök utgående onera, likväl i väghållningsskyldigheten endast till hälften. Alla de hemman, som blifvit skattlagda på sådant sätt, äfvensom all den tillökningsmark, hvilken ränta blifvit åsatt med tillämpning af samma skattnäggningssätt, äro sålunda likställda med nybyggen inom Vesterbottens läns lappmarker och kunna derför betraktas såsom liggande inom lappmarkerna. Då — huru önskvärd än en sådan åtgärd skulle hafva varit — Jemtlands lappmarker icke samtidigt dermed, att gränserna uppgingos mellan Vesterbottens kustland och dess lappmarker, blefvo afskilda från provinsen Jemtland, har vid ofvan angifna förhållande det antagande synts komiterade fullt berättigadt, att till dessa lappmarker böra hänföras icke allenast de trakter, som Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län räknat dit, utan äfven all den mark, som

blifvit upplåten till enskilde och skattlagts efter den här ofvan omnämnda för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmetod, detta allt för så vidt genom en sådan begränsning bildas ett sammanhängande land invid riksgränsen.

På ofvannämnda karta hafva komiterade dels utmärkt det område, hvilket å 1784 års karta varit betecknad såsom Föllinge lappmark, dels ock med särskild färg låtit utmärka de efter ofvannämnda metod skattlagda markerna; och det visar sig deraf, att dessa, tillsammans med Lapparnes renbetestrakter, om man undantager ett fåtal hemmans mark, bilda en till bredden omvexlande, men sammanhängande landsträcka längs hela riksgränsen af provinsen Jemtland.

Komiterade anse sig vidare böra framhålla, att, ehuru den nådiga ^{skänken} instruktionen för de förrättningsmän, som hade att upprätta förslag till säkra gränser för Lapparnes skattefjäll, bestämde, det *nödiga* betestrakter skulle utstakas särskildt för hvarje skattefjäll, hvarvid derjemte sorgfälligt skulle tillses att, såvidt möjligt vore, nödig skog till bränsle icke saknades, samt ehuru förrättningsmännen om de flesta till Lapparne afsatta trakter uppgifvit, att de lemnade *tillräckligt bete alla tider af året* för ett angifvet antal renar och att skogstillgången å dem vore tillräcklig för Lapparnes behof, har dock sådant icke varit eller kunnat vara förhållandet i fråga om renbetet och — enligt den undersökning, som under de senare åren öfvergått en del skattefjäll — flerstädes icke heller i afseende å skogstillgången. Vid afvittningsutslagens meddelande har Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län visserligen sökt taga hänsyn dertill, att det för renarne så nödvändiga *vårbetet* kunde vara att tillgå inom renbetestrakterna, och derföre afslagit en hel mängd ansökningar om nybyggesanläggningar i fjälltrakterna, äfvensom utlagt några hemman till skattefjällen; men *dels* har åtgärden att afskilja renbetestrakterna kommit för sent, sedan Lapparne redan blifvit genom beviljade hemmansanläggningar allt för mycket kringskurna, *dels* synas ock de, som i första hand haft att bereda och utreda ärendet samt att upprätta förslag rörande renbetestrakterna, ej hafva gjort sig fullt förtrogne med alla de fordringar, som krävas uppfyllda, för att en fjälltrakt skall inom sig innesluta alla de villkor, som erfordras för renskötselns utövande och renarnes underhåll under årets alla tider. Den närmare redogörelsen för de särskilda renbetestrakterna uti Jemtland, till hvilken komiterade nu öfvergå, skall gifva stöd för det uttalande, som komiterade här ofvan fält.

Uti *Föllinge* lappmark äro renbetesland under namn af skattefjäll afsatta inom *Frostvikens* socken och *Föllinge* socken med Hotagens kapellförsamling.

Inom *Frostviken*, der 273 Lappar finnas, ligga följande skattefjäll: *Blåsjö, Orrnäs, Millestskog, Badstugunäs* och *Klumpvattnet*. De upptaga tillsammans 507,734 tunnland. Någon uppgift förekommer icke i de utslag, hvarigenom skatt för dessa fjäll bestämdes, om det antal renar, som beräknats hafva bete derstädes året om; men förrättningsmännen hafva uppgifvit antalet till 7,400. För närvarande beta å dessa fjäll vår, sommar och höst 4,335 rendjur. Lapparne hafva å dessa skattefjäll enligt afvittningsutslaget rätt till renbete och till skogsfång samt fiskerätt i de derstädes liggande vatten. Trettiosju Lappar hafva i nämnda fjäll erhållit inrymning; och hafva inrymningsbrefven, som äro ständiga, under olika tider affattats olika. De på 1850-talet utfärdade innehålla blott föreskrift derom, att i rätt tid erlægga den för skattefjället eller den del af detsamma, i hvilken inrymning erhållits, belöpande räntan; något senare utfärdade inrymningsbref innehålla, förutom nyssnämnda föreskrift, äfven den, att inrymningen gifver den inrymde rättighet att »i fjällen idka renboskapsskötsel samt fiska uti derinom belägna sjöar», »men ingalunda någon sådan rättighet till sjelfva jorden, att han må kunna någon del deraf för sig afhägnat eller till annat ändamål än renbete disponera» (den 20 April 1865). I ännu yngre inrymningsbref stadgas, utom först omnämnda skyldighet i afseende på skatten, att endast till husbehof anlita skogen inom fjällets område och att betet inom fjället icke för annat än för rendjursskötsel använda. Det inrymningsbref af senaste datum (den 4 Mars 1881), komiterade varit i tillfälle att taga kännedom om, innehåller följande bestämmelser: »att årligen och i rätt tid afbördas sig den del af fjällets ränta, som på fjälldelen belöper, att endast till husbehof ålita skogen och att för intet annat ändamål än rendjursskötsel använda eller låta bruka betet inom fjället, der icke heller fast bostad får anläggas.» Bestämmelsen, att skattefjället uteslutande skall användas för rendjursskötsel, synes dock strida mot en bestämmelse uti afvittningsutslaget för denna socken. I detsamma säges nemligen bland annat, »att det må bero på öfverenskommelse emellan fjällets innehafvare och nybyggarna, huruvida de förre vilja till de senare upplåta någon rättighet till markens begagnande under den tid af året, då densamma icke för renbetet erfordras.» Af det senast anförda vill det äfven synas, som Konungens Befallningshafvande tänkt sig, att Lapparne vissa tider af året skulle uppehålla sig på andra trakter än skattefjällen, ehuru det tillika uppgifves, att renarne inom dem hafva bete hela året om. Förhållandet är emellertid, att flere af de Lappar, om hvilka nu är fråga, beta sina renar en del af året inom Norge och uppehålla sig då i närheten af riksgränsen, samt att samma Lappar under vintern flytta med sina

renar från skattefjällen österut. Denna flyttning, som från de särskilda skattefjällen sker ungefär vid samma tid — i slutet af November eller början af December, — går in i Ångermanland genom Tåssjö, Bodums och Fjällsjö socknar ned mot Sollefteå samt vidare efter Ångerman-dalen till trakterna omkring Hernösand och Sundsvall. I medlet af Mars vända Lapparne åter till sina skattefjäll, till hvilka de anlända i April. Orsaken till dessa långa vinterflyttningar torde till väsentlig del vara sedvana, men till en del ock, att i de Jemtländska fjällen vintertiden plägar bildas isskorpa på marken, hvadan renarne måste ut derifrån för att kunna erhålla föda.

Uti *Föllinge* socken med tillhörande Hotagens kapell finnas 164 Lappar. Derinom ligga följande skattefjäll: *Gåxsjö*, *Mur* och *Winklumpen*, tillsammans 210,539 tunnland. Femton Lappar äro å dessa fjäll inrymde med tillsammans 4,200 renar. Om dessa skattefjäll gäller i allt väsentligt detsamma, som ofvan under Frostviken är anfördt. Vid afvittringen var renantalet å dessa fjäll högst obetydligt, 534 stycken; och uppgafs betet vara tillräckligt hela året om för detta antal. Rörande dessa Lappars flyttningar meddelas: att de alla äro nödsakade att föra sina renar utom skattefjällens område under en tid af vintern, att de derföre under vanliga förhållanden flytta med renarne från hvar sina fjällområden en månad före jul eller i slutet af November, kunnande flyttningstiden vexla, beroende som den är af tidigare eller senare inträffad isbeläggning i fjällen; att tiden för återflyttningen till skattefjällen är högst olika för olika fjäll, samt att Lapparne vid afflyttningen från fjäl-len först draga med sina renar till de närmast fjällen belägna byars och socknars områden, derefter vissa år, alltefter betets beskaffenhet inom skogsbygden, längre mot öster, äfvensom att de emellanåt tåga in i Norge samt då uppehålla sig inom detta rike förnämligast under vartiden.

Uti *Undersåkers* lappmark, der antalet Lappar är 218, hafva skattefjäll blifvit afsatta inom *Offerdals*, *Kalls*, *Åre*, *Undersåkers*, *Hallens* och *Ovikens* socknar.

Inom *Offerdal* ligga skattefjällen *Ansätt* och *Sten*, *Grubbdal* och *Ålder*, hvilka tillsammans hafva en areal af 126,630 tunnland och å hvilka tjugo Lappar erhållit inrymning, deraf dock på Grubbdal blott en enda. Antalet renar uppskattas för nutiden till 560. Vid afvittringen beräknades deremot, att på Ansätts och Stens skattefjäll fans utrymme för 4,000 renar, dock ansågs betet då skola varda »otillräckligt vintertiden», men på de begge andra skattefjällen skulle 5,000 renar året om finna tillräckligt bete. Uti afvittningsutslaget för denna socken af den 25 Juni 1852 anmärkes bland annat, »att de till renbete an-

vända trakter blifvit genom i senare tid tillkomna nybyggen mycket inskränkta.» De Lappar, som föra renar på bete å de skattefjäll, om hvilka nu är fråga, vistas icke hela året på desamma, utan flytta der-utanför. Under Januari och Februari samt Mars månader uppehålla de sig sålunda antingen å de till skattefjällen gränsande skogstrakterna inom länet eller ock i Norge. Lapparne påstå, att dessa flyttningar äro nödvändiga derföre, att betet å dessa skattefjäll är otillräckligt.

Inom *Kalls* socken äro tvänne skattefjäll: *Sösjö* och *Kohlås* eller *Skjucker*. Dessa fjäll innehålla 137,793 tunnland. Å det förra, der enligt förrättningsmännens åsigt tillräcklig skog finnes och bete kan beredas för 5,000 renar året om, finnas för närvarande omkring 400 renar; å det senare, om hvilket nyssanföda källa uppgifver, att skogstillgången är tillräcklig och att 8,000 renar under alla tider af året kunna finna »sparsam» näring, är renantalet för närvarande 1,000. Sju Lappar äro inrymde på dessa fjäll. Äfven dessa Lappar lemna fjällen under vintern. Tiden härför är beroende på väderleken och på betets beskaffenhet å fjällen, men senast infaller den i början af Januari. Lapparne föra då renarne på bete å angränsande skattemark eller ock begifva de sig till Norge. De återvända ej till skattefjällen förr än i slutet af April.

Inom *Åre* socken ligger skattefjället *Blåskall*, hvilket har en areal af 3,705 tunnland. Å detta fjäll, som på alla sidor omgifves af bofastes egor, finnes hvarken skog eller fiskevatten. Det är derföre, och till följd af sitt ringa omfång, såsom renbetesland af föga värde och torde icke kunna såsom sådant användas annat än under somrarne. Någon Lapp synes ej heller för närvarande hafva erhållit inrymning i detta skattefjäll. Af uppgifter, som till komiterade lemnats, framgår dock, att omkring 400 renar å detsamma föras på bete under vissa tider af året. Vid afvittringen framstälde Lapparne yrkande om utvidgning af detta fjälls område, men detta yrkande afslogs, då någon utvidgning deraf, huru behöflig den än syntes vara, icke kunde ske, alldenstund genom kringliggande hemmans afvittring dess gränser redan vore bestämda.

Uti *Undersåkers* socken, der alla Lappar inom den lika benämnda lappmarken äro kyrkoskrifna, ligga skattefjällen *Bunner* och *Täfverdal*, *Tranris* och *Hitting* samt *Anaris*, hvilka tillsammans hafva en vidd af 303,569 tunnland. Vid afvittringen beräknades, att på dessa fjäll betet skulle vara tillräckligt för 8,000 renar alla tider af året. För närvarande äro tio Lappar här inrymde, och det antal renar, som å dessa skattefjäll föres på bete, uppgifves till 6,800. Lapparne flytta ifrån sina skattefjäll under vintern, men de göra, i likhet med öfriga Lappar

11-n
11-n
11-n

i denna lappmark, icke långa flyttningar. De å Bunner- och Täfverfjäll inrymde/uppehålla sig under sagde tid, och då ej sådana väderleksförhållanden någon gång inträffa att de kunna å skattefjällen qvarstanna, i fjälltrakterna omkring byarne Ottsjö och Wallbo samt å dylika trakter inom Oviken. De öfrige flytta till Hättö, Sellsjö, Hundhøgs och Oviksfjällen/samt skogstrakterna deromkring. De lemna vanligen sina fjäll i December och återkomma till dem i April.

Inom *Hallens* och *Ovikens* socknar ligga skattefjällen *Sellsjö* samt *Hundhøg* och *Tåssås*, hvilka innehålla 208,293 tunnland. Fem Lappar äro å dessa fjäll inrymde, och föras 4,500 renar å dem på bete. Skogstillgången är knapp samt anses för framtiden varda otillräcklig för Lapparne. Å *Sellsjö* fjäll hafva ej renar betat under sista åren annat än under vintern. Innehafvaren af fjället har nemligen icke egna renar, hvarföre han bortarrenderat betet till andra Lappar, hvilka pläga uppehålla sig å *Hundhøgsfjället* större delen af året men i Januari flytta till *Sellsjö* och vistas der till slutet af Mars, då de vända åter till *Hundhøgs* eller andra fjäll inom *Undersåkers* lappmark. Emellertid nödgas äfven dessa Lappar söka bete för sina renar utom fjällets egentliga område på skattemark. Den tid, detta eger rum, är i vanliga fall uti April och Maj före och efter kältiden — för vajornas och de späda kalffarnes vård, skydd och föda måste de då uppsöka lägre belägna trakter, der marken är bar och skog finnes till skydd — samt i Februari och Mars i det fall att snöskorpan till följd af kall väderlek, inträffad efter töväder, hårdnat till is. Under våarne beta deras renar vanligtvis på fjäll, tillgränsande *Rönnåsens* och *Bastudalens* afredsland, samt på *Höglåkaredalen* och *Wesongfloarne*. Då Lapparne flytta med renar emellan *Hundhøgs* och *Sellsjö* fjäll, följa de en fjällrygg, som sammanbinder dessa, utan att längre uppehålla sig på skattemark än under en eller annan rast.

Förhållandet mellan de bofaste och Lapparne inom provinsen *Jemtland* är, om man får döma af de meddelanden, som ingått till komitén, ganska godt. Några större stridigheter och misshälligheter förekomma icke emellan dem. De bofaste klaga visserligen deröfver, att renarne på våren göra skada å vallar vid fäbodlägenheterna i fjäl- len och å betet, derigenom att de afbeta det uppspirande gräset och för- qväfva växtligheten; äfven klagas stundom öfver, att hö i hässjor ned- trampas af renarne; men komiterade hafva emellertid fått den uppfatt- ningen, att den skada, som af renarne förorsakas inom nu i fråga va- rande landsdel, är mindre betydande, samt att, hvad det förstnämnda slaget af skada vidkommer, densamma svårigen lär genom något Lapparnes åtgörande kunna undvikas, när Lapparne på många af

Handsk
Inrymde
flytta
Tän

OH

skattefjällen sakna tillgång på mark, som kan erbjuda goda vårbeten för renarne, och detta af anledning att den mark invid fjällen, der sådana beten finnas, blifvit till bofaste upplåten. Den undersökning, som verkstälts å en del af de skattefjäll, för hvilka här ofvan redogjorts, samt hållits under åren 1880 och 1881 af skogsinspektören i Jemtlands distrikt med biträden, gifver stöd för det omdöme, komiterade nyss fält. Af denna undersökningsförrättning framgår äfven, att flera bland de Lappar inom Undersäkers lappmark, hvilka erhållit inrymning i skattefjäll, sjelfva icke hafva renar, utan antingen bortarrendera renbetet åt andra Lappar eller hafva skötningsrenar eller ock upplåta fjälltrakterna åt bofaste i närgränsande socknar till fäbodlägenheter och mulbete, ett sätt hvilket, enligt hvad här ofvan är visadt, icke lär vara tjenligt för fjällens tillitande för sitt egentliga ändamål, genom den skogsförödelse, som medföljer fäbodväsendet i fjällen. Derjemte lär vara sed, att Lapparne åtaga sig att å sina skattefjäll hafva tillsyn öfver de hästar, som de bofaste under sommarmånaderna i ett ej ringa antal släppa till fjälls. —

Herjeådalen.

Inom *Herjeådalen*, der antalet Lappar är 144, har, såvidt komiterade kunnat utröna, icke funnits någon lappmark i den bemärkelse, som detta ord eger i Norr- och Vesterbottens län samt äfven i provinsen Jemtland. Lappar hafva emellertid antagligen derinom uppehållit sig och idkat renskötsel lika länge, som i de nordligare delarne af Sverige. De hafva intagit de närmast riksgränsen liggande fjällen från Helags- och Skarfdörrens fjäll i norr till Österdalarnes bergklump i söder, samt fört sina renar omkring än på svensk än på norsk sida om gränsen. Vid afvittringen afsattes skattefjäll för *Herjeådalslapparne* inom *Storsjö* kapell och *Tennäs* socken. Dessa fjäll äro *Mittådals*, *Skärvaxdals* och *Ljungris* på norra sidan om Ljusnan med en areal af 170,587 tunnland samt *Grön-* och *Rutfjället* med en areal af 95,094 tunnland å södra sidan om nämnda vattendrag; hvarjemte, då skattefjällen *Skärvaxdalen* och *Ljungris* icke erhöilo nödig skog för Lapparnes behof, *Serffjället* med en vidd af 12,922 tunnland och beläget inom Hede socken afsattes till vinterstambåll för de Lappar, som voro inrymde på sistnämnda tvänne skattefjäll. Dervid fogades dock den bestämmelsen, att Lapparne icke dit finge föra renar på bete förr än den 1 Januari.

Antalet renar inom *Tennäs* distrikt, d. v. s. inom alla de här ofvan under *Herjeådalen* omnämnda skattefjäll, är uppgifvet till 10,180, af hvilka Lapparne ej anses ega mer än 4,983 och hemmansegare de öfrige. Alla renarne inom distriktet skötas af Lappar. Sjutton Lappfamiljer, som ega renar, finnas inom distriktet. Vid afvittringen år 1855 innehades fjälltrakterna inom *Storsjö* af tjugo Lappar; och för

närvarande äro sjutton Lappar inrymde ensamt å Grön- och Rutfjällen. Det är sålunda samma förhållande inom detta distrikt som i Jemtland, att Lappar hafva andel i skattefjäll utan att ega några renar.

Enligt länsmannens i Tennäs uppgift skulle detta distrikts Lappar ej, såsom de allra flesta andra fjällappar, för vintern flytta från sina skattefjäll eller renbetesland till andra trakter utan uppehålla sig åren om å dessamma. Det obestriddiga faktum, att Herjeådalslapparne under sommaren föra sina renar på bete i fjällen såväl på svensk som på norsk sida om riksgränsen, vederlägger detta påstående, hvilket ock motsäges af andra uppgifter. Dessa senare uppgifter gifva vid handen, dels att de Lappar, som hafva renar å Grönfjället samt å Midtådalsfjället och de öfriga fjällen inom Storsjö kapell, föra dem vintertiden på bete icke allenast å det till vinterstamhåll upplåtna Serffjället och på de omkring detta fjäll liggande skogstrakter utan äfven inom norskt område, dels att Rutfjällslapparne under samma årstid gå ned på Högvålens och Fjetens områden. För öfrigt uppgifves, att de bofaste renegarne gerna se, att de Lappar, som sköta deras renar, åtminstone under vintertiden hålla renarne på utmarken i närheten af egarnes boplatser. Alldeles påtagligt synes det vara, — då de fjäll, som blifvit upplåtna åt Lapparne inom detta distrikt, icke allenast äro snäfvä utan äfven, hvad värre är, sakna skog, som kan vid inträffande oväder och i öfrigt under vartid lemna renarne det skydd, som är nödvändigt, — att Lapparne måste komma med sina renar in på samt beta å enskildes områden, äfven om man härvid bortser från nödvändigheten för Lapparne att föra renarne öfver enskild mark för att komma från ett skattefjäll till ett annat. Det är naturligt, att denna nödvändighet för Lapparne att föra sina renar på bete å enskildes mark skall alstra förvecklingar mellan Lapparne och de bofaste icke allenast för vissa tider af vintern, å trakter der befolkningen använder renlaf till stallfodring för kreaturen, utan äfven på försommaren. Detta varder så mycket mer förhållandet, som, genom det i denna provins florerande fåbodväsendet, en hemmansegare kan hafva flere fåbodar, emellan hvilka han flyttar med sin boskap under sommaren, samt derjemte en hel del sådana, till hvilka han icke för året drifver boskapen, hvilket måhända nått sin största utveckling i de närmast fjällen liggande delarne af Herjeådalen. En stor mängd vallar och ängar förekomma i dalgångarne och å fjällsidorna ända in mot riksgränsen, hvilka tidigt på våarne varda fria från snö och börja grönska samt i öfrigt äro af stor bördighet. Dessa vallar och ängar lemna, fredade, ett mycket värderikt foder. Renarne, hvilka det i synnerhet tidigt på våren är svårt att afhålla från dessa vallar och ängar, förorsaka visserligen skada å dem redan då, men skadegörelsen var-

der stor, när de, hvilket icke lærer vara ovanligt, inkomma och drifva omkring på dem under juni månad och senare. Dertill kommer, att det möter stor svårighet att erhålla ersättning för skadegörelsen, emedan det icke är lätt att leda i bevis, af hvilkens eller vilkas renar den är förorsakad. Det är emellertid på denna markens lämplighet att framalstra på gräs, på dessa saftiga betesmarker för nötboskapen uti sjelfva fjälllandet och å fjällsluttningarne, hvilka framkallat upptagandet af denna mängd vallar och lägenheter, vidt kringsspridda ända in i sjelfva fjällen, som det beror, att en bofast befolkning här finner sin utkomst. Renskötseln är för desse bofastes boskapsskötsel menlig och farlig äfven derutinnan, att Lapparne i Herjeådalen under de senare åren lära egna renarne mindre noggrann vård än tillföre. Förhållandet torde föga kunna ordnas, med mindre Lapparne erhålla någon utvidgning af sina betesmarker, i all synnerhet för vårbetet, och derjemte tillhållas noggrant vårda sina renar. När afvittringen öfvergick Hede och Tennäs socknar, hade redan bosättningen och fäbodväsendet den utsträckning, som de nu hafva. Landet var redan då, om man undantager de högre fjällen, intaget af en bofast befolkning, och denna måste till och med vid afvittringen frångå många ängar, belägna å de skattefjäll, som vid denna förrättning tilldelades Lapparne, hvilket synes ådagalägga, att uti Herjeådalen till och med å de kala fjällen mark finnes, som egnar sig för ängsodling och gräsbörd.

Den skada, renarne förorsaka på växande gröda (vallar och ängar), är mest kännbar för de bofaste och framkallar de egentligaste klagomålen; mindre väsentlig och i mindre mån föremål för missnöje är deremot den skada, som renarne förorsaka å det hö, uppsatt i stack eller hässja, hvilket icke kan hemföras förr än marken tillfrusit och snö fallit på hösten. Dessa hässjor och stackar äro i allmänhet icke inhägnade och lador kunna ej uppföras af brist på derför lämpligt virke.

Här torde slutligen icke böra lemnas oomnämnt, att under den 19 Augusti 1881 nådigt tillstånd lemnats en Lapp från Herjeådalen att tillsvidare uppehålla sig med sina renar på mark, afsatt till kronopark i Särna socken af Stora Kopparbergs län, mot erläggande af en årlig afgäld af femtio kronor. —

Med ledning af de uppgifter, som till komiterade ingifvits, har följande sammandrag öfver antalet Lappar och renar blifvit upprättadt.

Säll Herrar Komiteer för den inhem-
ska lappfrågans behandling. -

Fragestämman

I fråga, angående vid vilka af
länets Rentebesjell det förhållande er-
rinn, att lapparne för vintern söka bete
åt Renarne utom för fjellens område,
derom jemte annat Herrar Komiteer
i Skripoken den 1 December bistådet
är öskat upplysning, har från veder-
börande Monolänsmann Landskapshöfdinge Sam-
betet bifördt och får äran härmed
öfverlämna Rapporter. -

Ottersund i Landskontoret den 18 Jan. 1883.

På Landskapshöfdinge Embetets vägnar:

Carl Oberg N. S. Persson

N^o

1882 December den 15.

Pay

Till
Könungens Befallningsbefohande
i Jemtlands län.

Hopp om
- kall

Med anledning af Konun-
gens Befallningsbefohandes ordre
den 4:de denna månad, så jag
härmed ödmjukad meddelat
att Lapparne vid samtliga min
Kans distrikt belagna renbetes-
fjell i regel under vintern söka

bette för renarne utom fjälskta område
 och tiden för deras flyttning är
 beroende på väderleken. Inhäffas
 stark kyla tidig eller belägger
 fjällen med is, så att renarne
 ej kunna återkomma mynnan
 draga sig till södra i Decem-
 ber eller i början af Januari
 månad med att skogarne eller ock
 begripa de sig till angående
 fjäll inom norska område samt
 återvända ej förrän från för-
 varen.

Rens Renfjälsmanus Pontus
 den 13 December 1882.

O. J. Sjöberg.

N° 85.

1882 December den 19.

Pag. 636.

Till Konungens Befallningsbefäns
 i jemtelunds län

På grund af Konungens Be-
 fallningsbefäns stäpulet den 4de i
 denna månad, i föga om dels vid Luleå
 fjell lapparna för vintern sålva betes
 för renarna utom fjellens område, dels om
 den tid da lapparna för sågda anda-
 mål plöga begifva sig utom fjellen,

delo och om de traktar, à Chutes Lapparna
 under flyttningen vanligen uppe-
 hålla sig, för jag vårdsammet mestla
 följande uppgifter:

Lapparna i Frans och Heltungs samt
 Anaris pentitefjell jättna arligen
 satta lida för sina penar utom sina
 skattefjellsmiden, och uppehålla de sig
 under flyttningen vanligtvis omkring
 Hatt, Seljö, Hanselns och Ouckafjellen
 och skogstrakterna omkring,
 Flyttningen sker i December månad,
 men återvänder till sina skattefjell i Mars
 och April månader.

Lapparna i Benner och Tåperdalsfjellen
 satta lida för sina penar utom
 sina skattefjellsmiden, dock åter detta

Under alla år. Förliden vintern h. et. m. ^{voro} denna
 lappar med sina penningar hela vintern
 besatta i sina egna trakter, ehuru sådana
 fall inträffa något sällan.

Under flyttningstiden uppehåller sig dessa
 lappar vanligtvis i fjälltrakterna om-
 kring byarna Ölljö och Wälles samt
 fjälltrakterna inom Övillens område.

De flytta i December månad och åter
 vandra till sina stallfjäll i Mars och April
 månader. Underhålls Rönslänsmans
 kontor den 18de December 1882

J. Sjögren

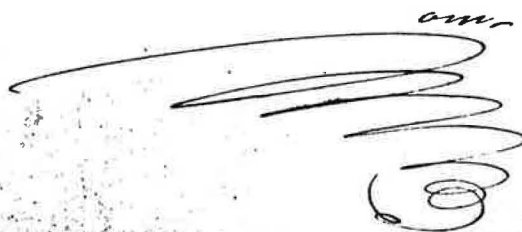
N° 90.
Pag. 638.

63

1882 December den 22.

Fin Kong. Majestätts Kammerherrens
af den Emålands län.

Sedan upplysning om inhemskt om de af Herrar
Kamrätter för den inhemska lappfrågans behandling, på kallade
upplysning, förändrad bland annat i den hulkna renbetesfjällen det förhållan-
de igen som, på lapparna för minterne såka lute för sin renar
utan ^{heller} jellute område, på sig, attlydande gder den 4de dennes, som
inbjudades den 12de i samma månad, därmed viljaktast meddela,
att de lappar, som på lapparna upphålla sig inom distriktet i det
skäddryda Hundshags- och Jossas renbetesfjällen, aldrig under minterne
bejaga sig i ^{och} för att såka lute för renarne på aflagtnare
stället utan jellute område, utan flytta manligen till länstare
ställen i jellute område, liksom de som Kammars och dels skattemannens

om-

amied a "Kusket sedras" for andumalit kiterata kitingas.

amäls / a husket sedare för andemålet beterrat betingade.
 Denne flytning inträffar ^{visst lön} ärligen utan några skiljaktighet
 i November och December månader samt under den utflyttande
 år, / hvarvid öfverflytning till nytt sker / då blidan mer än ett
 ggnfamnare förklaranden i afseende för minnes vinstad derstades
 inträdd. /

Enn allmest ut reu betesjelle inam arten finnes, haffuer hermed sendt
laffet for sinne seene sig att ingen emellan elken sadan, Luearford
de maste inkomma i vifvelsanten (mar sig) till sielgen gjellet
men trakten i dess anordnare maket.

Posthus Krans Goudman's Kantoor den 19de Decem. 1882.

Division.

N° 89.
Pag. 638.

65

1882 December den 21.

Till,
Kongl. Maj:ts Refræningskap:ande i
fæmstlands Län.

Hoppa in

Endelig ordres d. 24 dennes, fæi jeg
udenjænkliges meddele. efter mæhentede
lysninger, at vid de inom distriktets belägna,
Amsåll och Sten, Grubbåls och Elds omlägnade
trakter, det förhållande äger rum att lapparne
för vintrens söna betö för renarne utom
fjällens område, hvilket vanligen äger rum
från början af Januari till April månads,
under hvilken tid de uppehålla sig uti an-

D

gransade, sagotraktat afnåsom på Norra
sidan, hvar till orsakad, efter deras uppgift, land
vara otillräckligt betalt för renerna.

Åfserdals Länsmanskontor den 19 December,
1884.

N. J. J. J.

N° 91.
Pag. 598.

1882 December den 22

Til
 Kongens Befalningshafvande: Östersund.

Jonlikt ordres af den 4: i denna månad får
 jag ädmjukaft meddela:
 att de Lappar, som tillhöra detta distrikt
 under vintertiden icke söka beto för sine

Menar utom fjärra område.

Tunnäs dalen i Tennäs Länsmans kontor åter

16 December 1882.

J. Behm.

N° 4

1883 Januari den 2

Pag. 612

Till Konungens Befrueningsskaffandes i
Jernlands Kau.

Med afseende å Konungens Befrueningss-
kaffandes Order den 4 denes, för jag, under
vidare hänvisning till sin i Ämnet den
9de innelämnade Menad aflämnat Skrifvelse,

ånyo omnamna, at några till reubets An-
 vanda fjere rike. Finns inom distriktet med
 Underslag af Skiffjere i Oede, hvilket
 dock endel tilfældigtvis under Væring over
 Ommaens lopp besædes af inom Tænned Co-
 pæns loppav. Oede. Lænsmandskontor den 28
 December 1882.

Ommeent
 4

N° 5.
Pag. 612.

1887. den 2. Januari.

71

Herr Kongl Majts Befallningshafvande öfver
Jernlands län.

Haga om

Alli skrifvelse den 4de dennes har Kongl Majts Be-
fallningshafvande härifrån infordrat åtskilliga upplys-
ningar i anledning af Herran Kommittörats för den in-
hemiska Lappfrågan behandling gjorda förfrågningar,
och har jag arän att, till ålydande af bemäldt skrifvelse,
vödsammast meddela:

att vil alla härstädes varande renbetesfjäll lapparne
för vintern draga utom fjällets område med sina ren-
hjordar;

att denna flyttning, som äfven för olika fjäll van-

legen inträffar samtidigt, eller rum i slutet af November
eller i början af December månad, eller, de är då under
förvintern ovanligt litet snöfall inträffar, möjligen något
sednare; Samt

att harvarande lappar vanligen flytta öfver till An-
germanland genom Taisj och Boche socknar, derifrån
följa den norra grenen af Angermanelfven till Sollefteå
samt vidare genom socknarna efter nämnda älfs huf-
vudgren till trakterna omkring Stemsund och Simts
vatt, derifrån de åter uppbrytas för att bejisa sig på
återfärden till sin egentliga hemort i medium af Mars
månad året derpå.

Orsaken hvarför lapparna med sina renar arliga
på vintertiden flytta från fjällens område - något som
för renarnas existens torde vara oändligt
är att söka i åtskilliga omständigheter, deraf det för-
hållandet torde utgöra kardinalskälet, att det vinter-
tiden plågar i fjällen uppstå så kallade issvall, som
nästan gör det omöjligt för renarne att förskaffa sig
föda.

Proctoikens Länsmans kontor den 24 December 1882
A. Carlsson

N° 12.
Pag. 616.

73

1883 Januari den 15.

Till Kongl. Majts Refruteringskammare i
Jemtlands län.

På följd af Landshöfdinge Embetets ordres
den 4de sistlidne December att inhenta och till Ko-
nungens Refruteringskammare inkomma med åt-
skilliga upplysningar till den inhemska Lappfrä-
gas behandling, får jag härmed ödmjuktast med-
dela följande:

Med de inom distriktets gränser belägna renbe-
tesfjell, nemligen Sällsjö samt delar af Anarisets
och Sundshögens fjell, eger det förhållande rum, att

lapparne vissa tider af vintern, da de hafva ren-
hjordar der förlagda, hvilket icke alla ar ar för-
hållandet, måste söka bete för djuren utom fjel-
lets egentliga område in på skattemark. Den
tid da sådant inträffar ar i vauliga fall, dels i
april och maj månader på våren eller kalfnings-
tiden. För de spår djurens vord och smärning
måste de da uppsöka lägre belägna skogbe-
vädda trakter der dalar finnas och dels i Fe-
bruari eller mars på vintern, dock endast under
flyttringar och i de fall, att snöskorpae, till följd
af inträffat blidväder härdnat på ytan till
is, hvarigenom svårighet uppstår för renarne,
att i kala fjellet skaffa sig tillräcklig föda.

Deras tillhåll derunder ar dock olika för svar-
je ar, ant efter belägenheten af det fjell eller
fjelltrakt hvar renarne vallas och finna må-
ring. Trakter, som vauligen under sådane
förhållanden inom detta distrikt ^{uppsöks} (aro: Rönna-
rens och Raostudalens afgränsad samt skatte-
jorden närmast deromkring, Åglåkaravalen
och Hersongfloarne).

Da lapparne med sina rener egentligen
flytta mellan fjellen Åneshögen och Vällsjö, hvil-
ka ligga nära intill hvarandra, följer de vauligtvis
den sammanhängande fjellryggen utan att vidare
upprehålla på skattemark (i ofvannämnda trakter
än som erfordras för bete under pastord).

Hallen i Länsmanskontoret den 11te Januari 1883

Rugö Lindmark

1883 Januari den 18.

N° 13.

Pag. 616.

Öfver Konungens Befallningshafvande öfver
Jemtlands län.

H. M. M. M.

Efter inhemtade upplysningar
får jag med anledning af Konungens Befallnings-
hafvandes ordres den 4 December 1882 omedelbart
meddela följande upplysningar:

Att lapparna vid alla renbetesfjälle inom
Pältinge distrikt är nödsakade att utom fjällom-
rådena söka bete för sina renar under en tid
af vintern.

Att lapparna under vanliga förhållanden
flytta med sina renar från hvar sitt fjällområ-
de ungefärligen en månad före jul eller i

slutet af November månad, liksom flyttningstiden
beroende af för eller senare inträffad inbelägg-
ning å marken i följd förder å de olika ren-
betesstrakterna; återflyttningen till fjällen och högar
olika för olika fjäll, hvarför icke heller något
visst derom kan angifvas; och

Att lapparna vandra bij oss sina renar först
till deras fjäll, närmast belägna kvar och bofinar,
blundom hander äfven att de måste, i brist på
bete eller annat hinder, begifva sig längre in
landet för att finna bete för sina renochjorvar, af-
vensom att de emellanåt öfvergå gransen mel-
lan Sverige och Norge och vistas inom Norge,
synnerligast under vintiden.
Öfverlänsmanskontor den 10de Januari 1883.

J. M. Malm

Xerokopiorna bestyrkes

Östersund den 26 oktober 1984

Valfrid Larsson

Valfrid Larsson

fd överlantmätare

Mål nr T 88/90, T 70/91 och T 85/95

I anledning av samebyarnas genmäle avseende fastighetsägarnas sakframställning om tiden 1880 – 1900 (De första renbeteslagarna) får fastighetsägarna anföra följande.

Samebyarna vitsordar, att innebörden av JP 6 § är, att ny rätt på grund av urminnes hävd inte kan uppstå efter 1972, men hävdar att det är en fråga för rättstillämpningen att utvärdera betydelsen av fortsat hävd efter 1972 då rättighet för tid dessförinnan satts ifråga.

Fastighetsägarna går gällande, att lagstiftningen är klar. Institutet urminnes hävd har utmänstrats ur nya jordabalken. Ny rätt kan alltså inte uppkomma efter 1972. Den rätt som någon ägde på grund av äldre regler skulle däremot inte rubbas. Därför intogs en regel med den innebörden i JP 6 §.

Med Fjätens område (1882 års kommittéade, sid 57) torde avses trakten kring Storfjäten, vilket ligger utom omstämt område.

I anledning av samebyarnas påpekande avseende aktbil 807, bil. 23, att de inte vet hur frågan var ställd samt saknade det yttrande länsmanen i Hede hänvisar till, får fastighetsägarna anföra följande.

Vad gäller frågeställningen citeras KB:s svar till kommittéade: " I fråga angående vid vilka af länets renbetesfjell det förhållande eger rum, att lapparne för vintern söka bete åt renarne utanför fjellets område, derom jemte annat Herrar Komiterade i skrifvelse den 1 December sistlidet år äskat upplysning, har från vederbörande kronolänsmän Landshövdinge Embetet infordrat och får äran härmed öfverlemna rapporter".

Vidare citeras Undersåkers kronolänsmans svar: " På grund av Konungens befallningshafvandes skrifvelse den 4de i denna månad i fråga om dels vid vilka fjell lapparna för vintern söka bete för renarna utom fjellets område, dels om den tid då lapparna för sagda ändamål pläga begifva sig utom fjellen, dels och om de trakter, å vilka lapparna under flyttningen vanligen

uppehålla sig, får jag vördsammast meddela följande upplysningar". Alla länsmanskontoren fick samma förfrågan.

Det av kronolänsmannen i Hede omnämnda brevet av den 9 december 1882 bifogas och åberopas med samma bevistema som övriga brev (1.3.3). Av brevet framgår, att inget bete med ren förekom inom Hede socken utöver tillfälligt bete på Särvfället.

Sveg den 16 oktober 1995

Leif Andersson

Nils Larsson

TELEFAX	TILL TO	Leif
	ATTENTION	
	FRÅN/FROM	NILS
	DATUM/DATE	
	FAX NUMMER/FAX N:O	

Post-it Självhållande kontorsblankett 7677

ap 1178

N: 81.

1882 den 11 decemb.

nr 836.

Den Konungens Refseingsbefordres i Jemtlands
län.

Anteckning af Konungens Refseings-
befordres or den den 14de Nöckelne November, för
jag vördsamme upplysa, att den ordförande
Mittens, Skrivarens och Lärarens Muntlig
Samtliga är lagade inom Jemtlands länsmans distrikt.

— Liefste hvarf þig saknar kærleikarinn um det
allt þetta, þam þu kunnast þinnast.

Perffektu degnat af Gylde inom Stads
 Elektricitet; men da i Læge Gylde an den ene
 Ork an den Anden Lægen stander Nogen Gang
 Lægeintoris ork Nogen Kortas under Vær- eller
 Skonffarmansens betur sin reafjord kan jeg
 ej heller om disse Rengs Antal eno tiemåned-
 Nevio Lemna. Skjærsigt.

Önskadad uppgift skedd besvaren enligt
 min förställning, vara välkommande, ena kamm-
 ren, som någon gång tillfälligtvis uppkommer.
 Den fr. lista a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z. kommer
 att upptagas uti den uppgift, som kommande bes-
 varen, och frände enligt sigen affordrat på honom.
 Men i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z. på honom.
 För den 10. December 1882
 O. M. M.

Commander

dels slätter, och arrendesumman sedermera gått till den lapp som utarrenderat trakten, utan att denne delat den med andra lappar, som egt del deri. Detta hade varit det vanliga.

Kommunalnämndsordföranden P. Norberg i Funäsdalen visste dock berätta, det han, som sjelf arrenderat slått af lappar i fjellen, funnit att arrendesumman blifvit delad mellan de lappar, som egde inrymningsbref på fjellet.

Handlanden Sjöstedt fann paragrafen vara till fördel för lapparne och borde inflyta i lagen.

Lapparne önska fortfarande mottaga de bofastes renar till vård och ogilla därför bruksegaren Farups reservation; klagomålen från jordegarnes sida, säga de, är ej annat än afund. Och vilja de icke höra talas om någon inskränkning i den rätt de hitintills egt att mottaga jordegares renar till vård.

Bruksegaren Farup framhöll vådan för lapparne att mottaga ett obegränsadt antal jordegares renar.

Förslaget till lag om renmärken

gillades, under förmodan att en renegare har rätt ega flera renmärken.

Sedan de båda förslagen voro genomgångna, tillfrågades närvarande lappar, hvilka trakter de önskade måtte införlifvas med deras nuvarande renbetesland, dervid

lappmännen Pål Zakrisson och Nils Ransberg m. fl. på Ruttfjellet uppgäfvo en trakt efter södra sidan af Malmogen och vidare österut efter Tenån till öfra Tensjön, trakt i Örgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, hvilka orter nu tillhöra jordegare i Malmagen, Funäsdalen och Tännäs byar;

lappmannen Anders Larsson Doj på Grönfjellet uppgaf Gröndalen, (som nu tillhör Ljusnedals bruk) Andersjöåkalen (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glän, (som nu tillhör Funäsdalen m. fl.)

lappmännen Per Andersson och Jo Larsson uppgäfvo en trakt på norra och södra sidan om Mittån (som nu tillhör Ljusnedals bruk) och till vinterrenbeten: Henvålen, Kraftraen och Brännåsen.

lappmannen Jo Jacobsson önskar Anåfjellet till vinterbetastrakt (tillhör Ljusnedals bruk).

lapphustrun Sofia Fjellström dito dito.

Funäsdalen som ofvan.

V. Behm.

skola lemnas ökad tillfälle till att än ytterligare ofreda oss, och åtminstone i granskandet af rågångarne förstöra våra skogar.

Vördsamligen anhålles att denna min inlaga må få åtfölja protokollet vid sammanträdet i Funäsdalen den 25 i denna månad.

Ljusnedals bruk den 27 Oktober 1883.

Will. Farup.

Litt. K.

Till Herr Landshöfdingen Friherre John Ph. Ericson!

Lemnad tillfälle att till Herr Landshöfdingen få inkomma med vidare uppgifter rörande lapparne inom Herjeådalen, får jag såsom ombud för lappbefolkningen härmed vördsammast upplysa det lapparne såväl i äldre som senare tider både före och under afvittringen uppehållit sig på följande ställen, hvilka bära otvifvelaktigt vittne om det lapparne derstädes för längre tider såväl vår, sommar som vinter varit bosatta och hvaraf ostridigt framgår det lapparne till dessa trakter borde ega full sedvanerätt.

Inom Ljusnedals bruks område: *Vin*

1) i Gröndalen finnas tvenne vallar, Gränsjövalen och Storstensvalen, på södra sidan om Gränsjön; *-Ljus*

2) i Mittådalen på norra sidan om Mittån i Högbacken och längre österut på samma sida af ån öster om nuvarande Storvalen, på södra sidan om nyssnämnde å finnas vallar på båda sidor om Daddån och vid Gunnarsstöten på två ställen; följande Mittåns dalföre ännu längre mot öster träffas gamla bostäder vid vestra och södra sidan af Kapprust på gränsen mot Messlinge bys område;

3) i Ljusnedalen på norra sidan, i Tvärålien på båda sidor om Tvärån och på vestra sidan om Grufvålen finnas på flera ställen vallar;

4) I Anådalen vid Anåkraken på östra sidan om ån är en mycket stor vall hvarå synes tomter efter många kojor, och har denna vall förr varit bebodd under kalfningstiden i Maj och början af Juni månader; längre österut på norra sidan om Anån och vid s. k. Lillasen är en mycket gammal vinterbostad, hvarå kojorna för längre tid sedan äro nerfallna, så att äfven der endast tomterna vittna att der funnits sådana;

på södra sidan om nämnde å längre österut vid Andsjöns östra ända är en mycket stor vinterbovall, hvarå ännu kvarstår gamla sparrar efter derstädes uppförda kojor; ännu längre österut på samma sida om ån mellan fjellet och s. k.

Bih. till Riksd. Prot. 8 Saml. 1 Af'd. 1 Häft.

13

*de under 1
avtalsboken*

*013? Uppmärksam
som på fjärran*

Bodsjön är en mycket gammal bovall, hvarå knappt tydliga märken efter kojor finnas, men äldre lappmän påstå att deras förfäder begagnat denna till vinterbovall, men måst flytta derifrån af brist på skog. Ännu längre österut på samma sida om ån midt emot Storröstvallen finnes äfven en vinterbovall mycket gammal;

5) i Tenådalen på södra sidan om ån och söder om Backvallen, bruksegarens fäbovall, är en mycket gammal vinterbovall, som af lapparne besutits senast åren 1849—52;

6) i Qvannildalen på södra sidan i s. k. Lakatjernåsen är en mycket stor vinterbovall, som lærer, enligt hvad äldre personer berätta, vara mycket gammal och i äldre tider ofta bebodd; vidare finnas inom Ljusnedals bruksområde vallar på två ställen i Kålbensdalen, hvilka alla sistnämnda vallar ligga vid foten af Lillfjellet.

Inom Långå bys område:

7) i Sörstådjan och Norstådjan, som gränsa mot östra Grundsjön, finnas bovallar på två ställen.

Inom Messlinge bys område:

8) vester om Messlinge by på norra sidan om Mittån i s. k. Öjerne finnas vallar på två ställen samt i Serfdalen på flere ställen, de senare få dock med byamännens medgifvande mot erläggande af något arrende af lapparne tidtals bebos.

Inom Serfsjöbys område:

9) i Lapprösten vid vägen som går emellan Serfsjön och Messlingen och på östra sidan om Gangelåsarna och i Grundvålen samt på båda sidor om Grafvarbäcken och Farråtjernerna finnas vallar på flera ställen; vid Kraitrust och Vänstättmaren på nordöstra sidan af Serffjellet samt i Hendålen finnas äfvenledes vallar.

Inom Ljungdalens område:

10) i Skervagsdalen, Högvallan, Stugulandet m. fl. ställen öster om Äjungsjön samt emellan Äjungsjön och Lillsjön samt på norra sidan Äjungsjön finnas flera bovallar.

Inom Storsjö bys område:

11) i Rensnäfvat finnas vallar på flera ställen, i Serfdalen på båda sidor om Serfån samt vid Högrensvålen finnas flera vallar.

Inom Tännäs sockens område:

12) i Össjedalen på södra sidan Össjesjöarne finnas vallar på flera ställen, likaledes i Andersjökålen på södra sidan om Sjenörsfjellet och vester om Skurfvarna finnas vallar på många ställen; vid Langbråttsjöarne och Glön finnas äfven vallar samt strax vester om Malmagssjön, der nu en fäbovall är uppförd under hemmanet N:o 2 Malmagen; vid Östra ändan af Malmagssjön, der nu är uppbyggt fäbovall under hemmanet N:o 34 Funäsdalen. På båda sidor om Fiskbackvålen

Inom bodst

alla vinterbovallar

alla vinterbovallar

Viss pr
av lappen

finnas vallar på flera ställen. Öster om Kärringsjöarna på båda sidor om vägen som går till Ragen och ännu längre i öster ända till sjöarna Abborvikarna, ända till Felsjäri finnas på flera ställen vallar; i Staåsarna och Gellåsen, tillhörige Tännäs socken, finnas äfvenledes gamla bovallar

Inom Högvådens område finnes vallar på flere ställen i Rändingsvålen.

Då nu, efter hvad visadt är, alla dessa bovallar blifvit genom afvittringen lapparne fräntagne, anhålla de vördsammast att åtminstone till någon del återfå hvad som af ålder varit deras rättmätiga egendom.

Funäsdalen den 5 November 1883.

O. Em. Olson.

II.

Protokoll vid lappsammanträden.

Circulär.

Till länsmannen!

Utom de yttranden, hvartill föredragningen af komiterades förslag till »Förordning angående de svenske lapparne och de bofaste i Sverige» kan gifva anledning, önskar jag att vid det sammanträde, som den 27 dennes af Eder hålles med lappar, få särskildt och tydligt höra lapparnes åsikter och uppfattning i följande punkter:

1:o) Äro de åt lapparne inom orten anvisade fjell och nu varande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel?

Om så icke är, hvar önskas utvidgning?

2:o) Finnas inom orten kronan tillhörige marker som kunna anses vara behöfliga för lapparne? Och i så fall hvilka?

3:o) Räcka icke de nu varande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildes marker och, i så fall, hvilka?

4:o) Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheter för lapparne till indelning i *lappbyar*, utseende af *ordningsman*, frivillig och tvungen *utflyttning* m. m.

5:o) Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

6:o) Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofaste af rättigheter till slätter m. m. å de för lapparnes renskötsel afsatta områden.

§ 5.

Att justera detta protokoll utsågos kronofferdingssmannen Erik Andersson i Edsåsen och handlanden C. Bergstedt i Stamgårde, hvarefter sammanträdet upplästes.

Dag som ofvan.

J. Löfgren.

Justeradt af
Erik Andersson.
Carl Bergstedt.

Äro + Tunns + Anns byar
Protokoll hållet vid sammanträde med lappbefolkningen inom Undersåkers, Kalls och Åre socknar, å Stamgårde gästgivarregård i Undersåkers socken den 27:de Oktober 1883.

S. D. På grund af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse den 17:de i denna månad, deri Konungens Befallningshafvande anmodat mig att vid det sammanträde med lappbefolkningen inom Undersåkers, Kalls och Åre socknar, hvilket i enlighet med Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18:de sistlidne September blifvit utsatt att hållas härstädes denna dag, höra lapparnas åsikter och uppfattning uti följande punkter:

1:o. Äro de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel? Om så icke är hvar önskas utvidgning?

2:o. Finnas inom orten kronan tillhöriga marker som kunna anses vara behöfliga för lapparna och i så fall hvilka?

3:o. Räcka icke de nu varande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildes marker och i så fall hvilka?

4:o. Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheter för lapparna till indelning i lappbyar utseende af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m.

5:o. Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

6:o. Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofaste af rättighet till slätter m. m. å de för lapparnas renskötsel afsatta områden.

7:o. Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofasta:

I hvad mån detta bruk, om det får obehjadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar?

Om emottagande af bofastes renar till vård fortfarande skall tillåtas utan medgifvande af öfriga till området rätt egande lappar?

Om den inkomst, som kan tillfalla lappar genom att vårda och föda bofastes renar, bör ensamt tillfalla den lapp, som mottagit djuren, eller om han bör dela med sig åt andra lappar, som hafva rätt till bete inom området, hafva nu omförmälda punkter blifvit för lapparna föredragna, dervid de afgåvo följande utlåtanden:

§ 1.

Beträffande första punkten uttalades enhälligt den åsigten, att de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning, voro alldeles otillräckliga för deras renskötsel äfven om inom orten kronan tillhöriga marker upplåtas åt dem till renbetestrakter.

För att deras behof i detta hänseende skulle kunna fullt tillgodoses, borde Kongl. Maj:t låta inköpa och till lappallmogens disposition öfverlåta följande inom Kalls, Undersåkers och Åre socknar belägna fjellbyar och kronoparker nemligen: Kälåsen, Gånelfven, Gråsjön, Backsjönäset, Sågen, Sandnäs, Björkede, Bergsjö, Ede, St. Rännsjön, Vestra Flandern, Äggesjön, Skalstugan, Medstugan, Gråsjölien, Storlien, Lilla Tevedalen, Enkroken, Enbogen, Handöl, Bunnerviken, Bunnervikens kronopark, Skorsdalen, Våladalen, Vallbo, Fångamon samt Hattö och Amuns kronoparker.

Genom en sådan anordning skulle de ständiga klagomålen öfver bristande utrymme från lappbefolkningens sida och intrång af lapparna från den bofasta befolkningens sida snart upphöra.

§ 2.

Emot bestämmelserna i 7, 8, 9, 10 och 11 §§ i lagförslaget, om skyldighet för lapparna till indelning i lappbyar, utseende af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m. gjordes ingen anmärkning, utan godkändes dessa paragrafer i sin helhet.

Hvad särskildt beträffar indelning i lappbyar bestämdes att följande fjell hvar för sig skulle utgöra en lappby: inom Kalls socken *Skjückerfjell* och *Sösjöfjell*, inom Åre socken, *Blåskall*, inom Undersåkers socken *Handölsdalen* (omfattande Bunner och Tevedalsfjellen) *Tranris* och *Anaris*.

Att dessa byar skulle bära samma namn som fjellen, utom Bunner och Tevedalsfjell, som skulle benämnas »Handölsdalen».

Inom distriktet finnas få af den bofasta befolkningen, som ega renar hvilka vårdas af lapparna, och de som ega några hafva då endast få och kunna ej då inkräkta på lapparnas renskötsel, samt att den lilla ersättning, som tillfaller den lapp, som sköter renarna, må af honom ensam behållas.

För öfrigt gjordes ej några anmärkningar eller förslag.

Sålunda förlupit betygar

Dag som ofvan.

Adolf Souve.

Protokoll, hållet vid sammanträde med lappallmogen inom *Ovikens och Hallens* socknar belägna fjelltrakter å Borgens gästgivaregård den 27 Oktober 1883.

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande i länet medelst utfärdad kungörelse den 18 nästlidne September, som enligt föreskrift i flera exemplar blifvit spridd bland lappallmogen inom härvarande fjelltrakter och tillika uppläst i *Ovikens* och *Myssjö* kyrkor den 30 i samma månad, kallat bemälde allmoge till sammanträde denna dag, för att höras öfver af komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige äfvensom angående renmärken, samt undertecknad, kronolänsman och landsfiskal, blifvit förordnad att såsom ordförande härvid leda förhandlingarne, så hade jag för sådant ändamål mig härstädes inställt; och som klockan redan slagit 10 f. m. samt åtskilliga lappar och renegare tillstädeskommit, bland hvilka följande må nämnas: *Olof Jansson, Thomas Andersson, Anders Jonasson Fjällberg, Lars Pålsson, Elias Fredriksson, Nils Nilsson, Nils Fredriksson, Lisbet Nilsdotter, Maria Fredriksdotter från Ovikens fjäll samt Thomas Olofsson och Anna Nilsdotter från Hallens fjäll*, så öppnades sammanträdet med uppläsande af till en början Konungens Befallningshafvandes omförmälda kungörelse jemte förordnande, hvarefter lagförslagen föredrogos för samtliga närvarande, hvilka efter öfverläggning deremot enades om följande anmärkningar, som uti protokollet antecknas skulle:

1:o) *Förordningen angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige.*

§ 12.

I denna paragraf förekommande stadgande, att det skulle åligga lapparne inom Jemtlands län taga sådan vård om sina renar, att de ej under tiden från den 15

Maj till den 1 Oktober göra skada å växande eller afskuren gröda på åker o.s. v., ansågs, hvad den föreslagna tiden beträffar, icke lämpligt; det vore nemligen, i anseende till den å fjellbetena ännu qvarliggande isskorpan, nästan alltid omöjligt för lapparne att före den 1 Juni med sina renhjordar flytta från sina vinterqvarter nere på de skogsbärande markerna, å hvilka kunna finnas bofasta tillhöriga, ohägnade slätterlägenheter, och mången gång kunde till och med af enahanda orsak någon flyttning ej företagas förr än i medio af Juni månad; med anledning häraf framställdes den önskan, att den i paragrafen för Jemtlands län föreslagna tiden från den 15 Maj till den 1 Oktober måtte ändras till från den 15 Juni till den 1 Oktober.

§ 15.

De närvarande yrkade, att föreskriften uti denna paragraf måtte, i fråga om stängselskyldigheten omkring slaget och bergadt hö, som icke förvaras i lador utan i stackar och hässjor, utsträckas till alla sådana hemman och lägenheter inom Jemtland, hvilka gränsa intill lapparnes områden, utan inskränkning af tiden, på sätt, för Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker finnes föreslaget.

§ 21.

Enligt denna paragrafs sista moment skall hund, som har till vana att å tillåtna uppehållsställen döda eller jaga renar, af egaren, efter polismyndighetens föreskrift, dödas. Ett stadgande, som vore egnadt att lemna skydd för lapparnes renar emot hundar, hvilka hafva omnämnda elaka vana, ansågs visserligen af behovet högeligen påkalladt; men att en lappman, hvars renjord ofredas af en ilsken hund, enligt förslagets lydelse skulle vara tvungen att först anmäla förhållandet för polismyndigheten innan han kunde påräkna att efter mycket besvär och många omvägar blifva qvitt sina renars plågoris, ansågs föga tillfredsställande för syftemålet vinnande; ty först och främst kunde en hund med omnämnda egenskaper under den långa tid, som ovilkorligen måste gå till ända innan alla formaliteter för hundens undanröjdande blifvit iakttagna, hinna göra oberäknelig skada, och vidare kunde det förhållande inträffa, att hundens egare vore okänd, i hvilket fall man stode alldeles rättslös. Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt ansågs, att lagens bestämmelser i berörda hänseende borde blifva sådana, att hund, som bevisligen har till vana att å tillåtna uppehållsställen döda eller jaga renar, eller ock å nämnda ställen träffas på »bar gerning», må saklöst dödas utan föregången anmälan för polismyndigheten i orten.

§ 26.

Då de för lapparnes renskötsel afsatta land med dertill hörande rätt till jagt och fiske inom Hundshögs och Tossås skattefjell jemlikt inrymningsbref sedan längre tid tillbaka innehafves af vissa lappmän, ansågs att desse lappmän och deras arfvingar eller rättsinnehafvare borde fortfarande få oinskränkt bibehålla denna sin rätt, jemväl hvad upplåtelse af såväl slätter och bete, som jagt och fiske åt bofaste beträffar, utan inskränkning från länsstyrelsens sida.

2:o) Förordningen angående renmärken.

Emot förslaget till denna förordning hade de närvarande ingenting att anmärka, men ville dock särskildt framhålla denna sin önskan, att då förordningen skulle komma att träda i kraft, de renegare, som af ålder haft bestämda renmärken, hvilka likväl hittills icke blifvit inför häradsrätt företedda, måtte tillerkännas företrädesrätt att framför annan använda dessa märken.

Mot öfriga paragrafer i föreliggande 2:ne lagförslag framställdes inga anmärkningar, utan tvärt om uttalade de närvarande sin fulla belåtenhet dermed.

Härförutan hade från Konungens Befallningshafvande ytterligare ankommit en skrifvelse af den 17 i denna månad, hvaröfver särskildt infordras lapparnes åsigt och uppfattning i följande punkter:

1:o) Äro de åt lapparne inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel?

Härför svarades Nej! Utvidgning önskas derför åt kronoparkerna Rünnsåsen och Bastudalen inom Hallens område för vinter- och vårbete.

2:o) Finnes inom orten kronan tillhöriga marker, som kunna anses vara behöfve för lapparne, och i så fall hvilka?

Svar: Vesterhallams-, Mantals- och Mustabodarnes-, samt Öster- och Vesterarådalens kronoparker inom Ovikens socken till vårbete, äfvensom Hottöns och Hückrens kronoparker inom Undersåkers socken till vår- och höstbete.

3:o) Räcka icke de nuvarande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildas marker och, i så fall, hvilka?

Utvidgning till sistnämnda marker ansågs ej erforderlig.

4:o) Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheten för lapparne till indelning i lappbyar, utseendet af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m.

Närvarande lappar förklarade på fråga härom, att de godkände lagförslagens bestämmelser i förevarande fall, hvilket äfven torde inhemtas af slutliga uttalandet till protokollet.

5:o) Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

Vid 10 §. (12 och 14 §§.)

Med anledning af de inom Högsta Domstolen vid 12 § i komiterades förslag framställda erinringar har dels åt bestämmelserna i första punkten af denna paragraf gifvits sådan lydelse, att de komma att reglera renegares ersättningsskyldighet för skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslätter, som i punkten afses, jemväl å trakt belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län; dels ock den tid, under hvilken inom Jemtlands län ovilkorlig ersättningsskyldighet för sådan skada skall ega rum, blifvit utsträckt jemväl till tiden emellan den 1:sta och den 15:de Maj.

Sedan, på sätt i det föregående redan blifvit anmärkt, de i 13 § af komiterades förslag upptagna bestämmelser angående stängsel-skyldighet i vissa fall kring utängsslätter blifvit ur förslaget uteslutne, kunna stadgandena om Lapparnes skyldighet att ersätta skada å utmark lämpligen upptagas i samma paragraf, som innehåller bestämmelserna angående deras ersättningsskyldighet i öfrigt, hvadan 12 och 14 §§ i komiterades förslag blifvit till en paragraf sammanförda.

Vid 11 §.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt emot den föreslagna utsträckningen af nu gällande skyldighet för de bofaste att hägna omkring hö i stack eller hässja, synes mig stadgandet böra inskränkas till att gälla allenast Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod. Behofvet af ett dylikt stadgande i fråga om de hemman i Jemtland, hvilka omgifva det egentliga lappområdet, är under ifrågavarande ärendes behandling till fullo ådagalagdt, och någon betänklighet att låta stadgandet gälla för denna del af Jemtland synes så mycket mindre böra möta, som detta innebär allenast ett återupplifvande af hvad före utfärdandet af Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866 varit gällande. Förhåller det sig så, som komiterade uppgifvit, eller att hemmansegarne å de trakter i Jemtland, hvilka äro belägna i närheten af Lapparnes skattefjell, redan nu hafva för sed att genom stängsel skydda sina utestående höstackar mot åverkan af renarne, skulle genom det föreslagna stadgandet någon förpligtelse icke åläggas hemmansegarne utöfver hvad de frivilligt åtagit sig.

Vid 10 §. (12 och 14 §§.)

Med anledning af de inom Högsta Domstolen vid 12 § i komiterades förslag framställda erinringar har dels åt bestämmelserna i första punkten af denna paragraf gifvits sådan lydelse, att de komma att reglera renegares ersättningsskyldighet för skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslätter, som i punkten afses, jemväl å trakt belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län; dels ock den tid, under hvilken inom Jemtlands län ovillkorlig ersättningsskyldighet för sådan skada skall ega rum, blifvit utsträckt jemväl till tiden emellan den 1:sta och den 15:de Maj.

Sedan, på sätt i det föregående redan blifvit anmärkt, de i 13 § af komiterades förslag upptagna bestämmelser angående stängsel-skyldighet i vissa fall kring utängsslätter blifvit ur förslaget uteslutne, kunna stadgandena om Lapparnes skyldighet att ersätta skada å utmark lämpligen upptagas i samma paragraf, som innehåller bestämmelserna angående deras ersättningsskyldighet i öfrigt, hvadan 12 och 14 §§ i komiterades förslag blifvit till en paragraf sammanförda.

Vid 11 §.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt emot den föreslagna utsträckningen af nu gällande skyldighet för de bofaste att hägna omkring hö i stack eller hässja, synes mig stadgandet böra inskränkas till att gälla allenast Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod. Behofvet af ett dylikt stadgande i fråga om de hemman i Jemtland, hvilka omgifva det egentliga lappområdet, är under ifrågavarande ärendes behandling till fullo ådagalagdt, och någon betänklighet att låta stadgandet gälla för denna del af Jemtland synes så mycket mindre böra möta, som detta innebär allenast ett återupplifvande af hvad före utfärdandet af Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866 varit gällande. Förhåller det sig så, som komiterade uppgifvit, eller att hemmansegarne å de trakter i Jemtland, hvilka äro belägna i närheten af Lapparnes skattefjell, redan nu hafva för sed att genom stängsel skydda sina utestående höstackar mot åverkan af renarne, skulle genom det föreslagna stadgandet någon förpligtelse icke åläggas hemmansegarne utöfver hvad de frivilligt åtagit sig.

Län.	Socken.	Lappar.	Renar.	Häraf skogsrenar.
Norrbottens . . .	Enontekis	947	50,000	600
	Jukkasjärvi	558	28,300	500
	Gellivare	690	51,500	6,500
	Jockmock med } . .	572	30,000	4,000
	Qickjock			
	Arjepluog	375	13,000	2,500
	Arvidsjaur	545	6,000	6,000
	Kustlandet	200	15,350	15,350
	Malå	97	1,000	1,000
Westerbottens . .	Sorsele	348	7,360	
	Stensele med } . .	454	8,500	
	Tärna			
	Wilhelmina	518	10,300	
	Dorothea	11	2,200	
Jemtlands	Frostviken	273	4,335	
	Föllinge (Hotagen)	164	4,200	
	Undersåkers lappm.	218	13,660	
	Tennäs	144	10,180	
	Summa	6,112	255,885	36,450
Inom Norrbottens län finnas			194,150	
„ Vesterbottens län finnas			29,360	
„ Jemtlands län finnas			32,375	
	Summa		255,885	

Folkmängdsuppgifterna äro för år 1880.

Uppgifterna på antalet renar hafva erhållits från respektive Konungens Befällningshafvande och äro införskaffade genom kronobetjeningen i de särskilda orterna. Flere bland desse tjenstemän uppgifva, att stora svårigheter mött för vinnande af någorlunda exakta upplysningar härutinnan, derföre att Lapparne icke gerna vilja lemna sådana om det antal renar, som är under deras vård. Man kan emellertid antaga, att beräkningen åtminstone för vissa trakter är för låg.

*) Approximativ siffra.

Vid 10 §. (12 och 14 §§.)

Med anledning af de inom Högsta Domstolen vid 12 § i komiterades förslag framställda erinringar har dels åt bestämmelserna i första punkten af denna paragraf gifvits sådan lydelse, att de komma att reglera renegares ersättningsskyldighet för skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslätter, som i punkten afses, jemväl å trakt belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län; dels ock den tid, under hvilken inom Jemtlands län ovilkorlig ersättningsskyldighet för sådan skada skall ega rum, blifvit utsträckt jemväl till tiden emellan den 1:sta och den 15:de Maj.

Sedan, på sätt i det föregående redan blifvit anmärkt, de i 13 § af komiterades förslag upptagna bestämmelser angående stängsel-skyldighet i vissa fall kring utängsslätter blifvit ur förslaget uteslutne, kunna stadgandena om Lapparnes skyldighet att ersätta skada å utmark lämpligen upptagas i samma paragraf, som innehåller bestämmelserna angående deras ersättningsskyldighet i öfrigt, hvadan 12 och 14 §§ i komiterades förslag blifvit till en paragraf sammanförda.

Vid 11 §.

Med anledning af hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt emot den föreslagna utsträckningen af nu gällande skyldighet för de bofaste att hägna omkring hö i stack eller hässja, synes mig stadgandet böra inskränkas till att gälla allenast Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod. Behofvet af ett dylikt stadgande i fråga om de hemman i Jemtland, hvilka omgifva det egentliga lappområdet, är under ifrågavarande ärendes behandling till fullo ådagalagdt, och någon betänklighet att låta stadgandet gälla för denna del af Jemtland synes så mycket mindre böra möta, som detta innebär allenast ett återupplifvande af hvad före utfärdandet af Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866 varit gällande. Förhåller det sig så, som komiterade uppgifvit, eller att hemmansegarne å de trakter i Jemtland, hvilka äro belägna i närheten af Lapparnes skattefjell, redan nu hafva för sed att genom stängsel skydda sina utestående höstackar mot åverkan af renarne, skulle genom det föreslagna stadgandet någon förpligtelse icke åläggas hemmansegarne utöfver hvad de frivilligt åtagit sig.

dels slätter, och arrendesumman sedermera gått till den lapp som utarrenderat trakten, utan att denne delat den med andra lappar, som egt del deri. Detta hade varit det vanliga.

Kommunalnämndsordföranden P. Norberg i Funäsdalen visste dock berätta, det han, som sjelf arrenderat slått af lappar i fjellen, funnit att arrendesumman blifvit delad mellan de lappar, som egde inrymningsbref på fjellet.

Handlanden Sjöstedt fann paragrafen vara till fördel för lapparne och borde inflyta i lagen.

Lapparne önska fortfarande mottaga de bofastes renar till vård och ogilla därför bruksegaren Farups reservation; klagomålen från jordegarnes sida, säga de, är ej annat än afund. Och vilja de icke höra talas om någon inskränkning i den rätt de hitintills egt att mottaga jordegares renar till vård.

Bruksegaren Farup framhöll vådan för lapparne att mottaga ett obegränsadt antal jordegares renar.

Förslaget till lag om renmärken

gillades, under förmodan att en renegare har rätt ega flera renmärken.

Sedan de båda förslagen voro genomgångna, tillfrågades närvarande lappar, hvilka trakter de önskade måtte införlifvas med deras nuvarande renbetesland, dervid

lappmännen Pål Zakrisson och Nils Ransberg m. fl. på Rutfjellet uppgäfvo en trakt efter södra sidan af Malmogen och vidare österut efter Tenån till öfra Tensjön, trakt i Örgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, hvilka orter nu tillhöra jordegare i Malmagen, Funäsdalen och Tännäs byar;

lappmannen Anders Larsson Doj på Grönfjellet uppgaf Gröndalen, (som nu tillhör Ljusnedals bruk) Andersjöåkälén (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glän, (som nu tillhör Funäsdalen m. fl.)

lappmännen Per Andersson och Jo Larsson uppgäfvo en trakt på norra och södra sidan om Mittån (som nu tillhör Ljusnedals bruk) och till vinterrenbeten: Henvålen, Kraftraen och Brännåsen.

lappmannen Jo Jacobsson önskar Anåfjellet till vinterbetestrakt (tillhör Ljusnedals bruk).

lapphustrun Sofia Fjellström dito dito.

Funäsdalen som ofvan.

V. Behm.

dels slätter, och arrendesumman sedermera gått till den lapp som utarrenderat trakten, utan att denne delat den med andra lappar, som egt del deri. Detta hade varit det vanliga.

Kommunalnämndsordföranden P. Norberg i Funäsdalen visste dock berätta, det han, som sjelf arrenderat slått af lappar i fjellen, funnit att arrendesumman blifvit delad mellan de lappar, som egde inrymningsbref på fjellet.

Handlanden Sjöstedt fann paragrafen vara till fördel för lapparne och borde inflyta i lagen.

Lapparne önska fortfarande mottaga de bofastes renar till vård och ogilla därför bruksegaren Farups reservation; klagomålen från jordegarnes sida, säga de, är ej annat än afund. Och vilja de icke höra talas om någon inskränkning i den rätt de hitintills egt att mottaga jordegares renar till vård.

Bruksegaren Farup framhöll vådan för lapparne att mottaga ett obegränsadt antal jordegares renar.

Förslaget till lag om renmärken

gillades, under förmodan att en renegare har rätt ega flera renmärken.

Sedan de båda förslagen voro genomgångna, tillfrågades närvarande lappar, hvilka trakter de önskade måtte införlifvas med deras nuvarande renbetesland, dervid

lappmännen Pål Zakrisson och Nils Ransberg m. fl. på Rutfjellet uppgåfvo en trakt efter södra sidan af Malmogen och vidare österut efter Tenån till öfra Tensjön, trakt i Örgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, hvilka orter nu tillhöra jordegare i Malmagen, Funäsdalen och Tännäs byar;

lappmannen Anders Larsson Doj på Grönfjellet uppgaf Gröndalen, (som nu tillhör Ljusnedals bruk) Andersjöåkälén (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glän, (som nu tillhör Funäsdalen m. fl.)

lappmännen Per Andersson och Jo Larsson uppgåfvo en trakt på norra och södra sidan om Mittån (som nu tillhör Ljusnedals bruk) och till vinterrenbeten: Henvålen, Kraftraen och Brännåsen.

lappmannen Jo Jacobsson önskar Anåfjellet till vinterbetestrakt (tillhör Ljusnedals bruk).

lapphustrun Sofia Fjellström dito dito.

Funäsdalen som ofvan.

V. Behm.

dels slätter, och arrendesumman sedermera gått till den lapp som utarrenderat trakten, utan att denne delat den med andra lappar, som egt del deri. Detta hade varit det vanliga.

Kommunalnämndsordföranden P. Norberg i Funäsdalen visste dock berätta, det han, som sjelf arrenderat slått af lappar i fjellen, funnit att arrendesumman blifvit delad mellan de lappar, som egde inrymningsbref på fjellet.

Handlanden Sjöstedt fann paragrafen vara till fördel för lapparne och borde inflyta i lagen.

Lapparne önska fortfarande mottaga de bofastes renar till vård och ogilla därför bruksegaren Farups reservation; klagomålen från jordegarnes sida, säga de, är ej annat än afund. Och vilja de icke höra talas om någon inskränkning i den rätt de hitintills egt att mottaga jordegares renar till vård.

Bruksegaren Farup framhöll vådan för lapparne att mottaga ett obegränsadt antal jordegares renar.

Förslaget till lag om renmärken

gillades, under förmodan att en renegare har rätt ega flera renmärken.

Sedan de båda förslagen voro genomgångna, tillfrågades närvarande lappar, hvilka trakter de önskade måtte införlifvas med deras nuvarande renbetesland, dervid

lappmännen Pål Zakrisson och Nils Ransberg m. fl. på Ruttfjellet uppgäfvo en trakt efter södra sidan af Malmogen och vidare österut efter Tenån till öfra Tensjön, trakt i Örgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, hvilka orter nu tillhöra jordegare i Malmagen, Funäsdalen och Tännäs byar;

lappmannen Anders Larsson Doj på Grönfjellet uppgaf Gröndalen, (som nu tillhör Ljusnedals bruk) Andersjöåkälän (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glän, (som nu tillhör Funäsdalen m. fl.)

lappmännen Per Andersson och Jo Larsson uppgäfvo en trakt på norra och södra sidan om Mittån (som nu tillhör Ljusnedals bruk) och till vinterrenbeten: Henvålen, Kraftraen och Brännåsen.

lappmannen Jo Jacobsson önskar Anåfjellet till vinterbetestrakt (tillhör Ljusnedals bruk).

lapphustrun Sofia Fjellström dito dito.

Funäsdalen som ofvan.

V. Behm.

Protokoll, hållet hos den för revision af gällande lagbestämmelser
angående de svenska lapparnas rätt till renbete och
angående renmärken tillsatta komité vid sammanträde i
Funäsdalen den 29 juli 1895 kl. 10 förmiddagen.

Närvarande:

Herrar: VON STEYERN,
CRUSEBJÖRN,
HUSBERG,
PETERSSON,
ROMAN,
DAHLSTEDT.

§ 1.

Herr friherre *Ericson* lät anmäla att han, som för helsans vår-
dande åtnjöte tjänstledighet intill den 15 augusti, vore förhindrad att
deltaga i de sammanträden, som komitén beslutit hålla i orterna.

§ 2.

Jemlikt komiténs beslut hade genom offentliga kungörelser såväl
lappallmogen i Idre, Tennäs, Åre och Storsjö samt Ovikens lappbyar
som ock den bofasta jordbrukande befolkningen i angränsande kommu-
ner kallats att härstädes inför komitén infinna sig; och instälde sig nu
dels å tjänstens vägnar kronofogden Göran Kullin, länsmannen Göran
Helander och lappfogden Adolf Suwe dels för nedanstående kommuner
såsom ombud på grund af företedda utdrag af kommunalstämmoproto-
koll följande personer, nämligen:

för Wemdalens socken handlanden O. Hedvall, hvilken tillika anmälde sig föra talan för egen räkning såsom fastighetsegare i Funäsdalen; för Hede socken faktorn H. Persson; för Linsells socken pastorn Erik Modin och faktorn Olof Bäckelin; för Tennäs socken skolläraren L. A. Bergqvist och hemmansegaren M. Långström; samt

för Storsjö socken fjerdingssmannen Per Pålsson.

För Åre, Undersåkers, Ovikens, Hallens, Klöfsjö och Bergs socknar tillstädeskom icke något ombud, ehuru, enligt hvad upplyst blef, kungörelse om sammanträdet blifvit i dessa socknars kyrkor uppläst.

Af den jordbrukande befolkningen infunno sig i öfrigt ledamoten af riksdagens andra kammare P. Norberg jemte åtskilliga andra hemmansegare.

Af lappar tillstädeskommo:

från Idre lappby ordningsmannen derstädes Jonas Mårtensson Ringdahl;

från Tennäs lappby Nils Olsson Rensberg, Ola Andersson Rensberg och hustru Anna Rensberg, alla från Ruttfjellet;

från Åre och Storsjö lappby Nils Jonasson Ringdahl, Mårten Thomasson, Anna Lucia Thomasdotter Kant och Nils Larsson, alla från Midtdalen, hustru Sigrid Fjellsten och enkan Sofia Fjellström från Skärvaxdalen, hustru Lisbeth Larsdotter och Anders Larsson Doj från Grönfjellet samt Jon Jakobsson, Torkel Jonasson och Nils Jonasson Nordsköld från Ljunggris.

Från Ovikens lappby kom icke någon tillstädes, oaktadt kungörelse om sammanträdet blifvit vederbörande derstädes delgifven.

Lapparna från Åre och Storsjö lappby anmälte, att de åt inspektoren Carl Flodström, som var tillstädes, lemnat uppdrag att vid sammanträdet biträda dem vid utförande af deras talan.

§ 3.

I fråga om de marker, som efter utfärdande af 1886 års lag af staten inköpts till utvidgning af de för lapparna afsatta land eller som föreslagits till inköp för nämnda ändamål, afgaf lappfogden Suwe redogörelse i öfverensstämmelse med en vid protokollet fogad förteckning. (se bil. A.)

§ 4.

Härefter företogs undersökning huruvida efter utfärdandet af 1886

års lag förändringar försiggått i lapparnas inom hithörande distrikt vinterflyttningar, för hvilka flyttningar den komité, som afgaf förslag till nämnda lag, redogjort i sitt betänkande sid. 57; och upplystes härvid:

(att lapparna i Idre lappby, hvilka hafva sitt stamhåll å kronoparker, som till dem upplåtits i Kopparbergs län, genom aftal med jordegarna i de trakter, som närmast angränsa dessa kronoparker, förvärfvat rätt att med sina renar uppehålla sig äfven på nämnda, de enskilda tillhöriga trakter, äfvensom att dessa lappar vintertiden tidtals uppehålla sig på hemmanet Fjätdalen n:o 27 inom Tennäs socken, hvilken mark föreslagits till inköp af staten;)

att, sedan större delen af byarna Högvålen och Sörvattnet numera blifvit inköpta till utvidgning af Rutfjellet, de till Tennäs lappby hörande lappar/icke sträcka sina vinterflyttningar utöfver det sålunda utvidgade skattefjellens område, dervid dock Nils Olsson Rensberg uppgaf, att hans fader vissa år under ogynsamma väderleksförhållanden brukat flytta ned till Fjätfjellet på gränsen till Kopparbergs län, och att en sådan flyttning möjligen kunde för Rutfjellets lappar blifva äfven i en framtid behöflig; /

att den af Åre och Storsjö lappar förut företagna flyttning till Serffjellet och deromkring liggande skogstrakter numera upphört och att ej heller någon flyttning till norskt område på senare tider från denna lappby egt rum, men att deremot renar tillhörande lapparna i lappbyn under de senaste åren/brukat utan vederbörlig tillsyn/ströfva ned öfver Ljusnan till Tennäs, Långå, Hede, Glöte och Lofsdalen samt vidare nedåt och jemväl utöfver gränsen till Kopparbergs län; /och

/att de till Ovikens lappby hörande lappar/flytta till de närmast deras skattefjell belägna skogstrakterna, äfvensom att de genom aftal förvärfvat rätt/att uppehålla sig med sina renar på enskilda tillhöriga egor vid Börtnan och trakten deromkring; /tilläggande lappfogden att Ovikens lappar/i allmänhet bättre än andra lappar hölle renarna i vård, men att med den sammanblandning, som på senare tider egt rum af renar från de olika lappbyarna, det nog kunde hända att renar från Oviken deltagit i ofvannämnda ströftåg nedåt bygden. /

Åre och Storsjö lapparna beklagade de anmärkta ströftågen och förklarade att de härledde sig derifrån, att renarna förvildats i följd af den behandling de rönt särskildt å Ljusnedals bruks egor, derifrån de blifvit skrämda genom nedskjutning. Lapparna önskade intet hellre än att återgå till normala förhållanden. /

Vinn?

Vinn?

Hän 171-172

Stor onödig
till, återkommer.

T-n

L

§ 5.

En af komitén uppgjord P. M. (*se bil. B.*), upptagande i 18 olika punkter de frågor, om hvilka vid komiténs sammanträden i orterna företrädesvis borde förebringas utredning, föredrogs och behandlades punktvis; och skulle hvad dervid förekom punkt för punkt här antecknas:

1:o och 2:o.

Lappfogden ansåg att, sedan de till inköp föreslagna marker inom Tennäs blifvit åt lapparna förvärfvade och vid skifte förlagda i sammanhang med skattefjellen, de till Tennäs lappby hörande lappar skulle å de åt dem anvisade trakter erhålla tillräckligt renbete året om, men att deremot, äfven efter inköpen af dertill föreslagen mark, för lapparna inom Åre och Storsjö samt Ovikens lappbyar blefve erforderligt, att de vissa vintrar genom aftal med jordegarna eller annorledes förvärfva rätt att under vintern med sina renar vistas å enskilda tillhörig mark.

Lapparna förmenade, att de, äfven efter de föreslagna inköpen, af hvilka en del, särskildt Ljusnedals bruks egor, medförde ökad område men ej ökad bet, enär renmossan å dessa trakter för närvarande vore förtärd, borde ega att flytta till de trakter, som de efter gammal sedvana hitintills besökt, en rätt, som i synnerhet under svåra vintrar vore för dem alldeles oumbärlig. För den händelse att sedvanerätten, såsom föreslagits, skulle upphöra, trodde emellertid lapparna att de i de flesta fall skulle genom aftal med de bofasta jordegarna kunna på billiga villkor förvärfva rätt att vistas på dessas marker. Dock befarades att i vissa fall svårigheter härvid skulle uppstå. Då nemligen de enskildas egor numera blifvit skiftade och således en hvar jordegare egde rätt att uteslutande råda öfver ett visst honom tillhörigt område, kunde det tänkas att en jordegare genom att motsätta sig tillträde för lapparna å hans mark skulle kunna afstänga dessa från flyttning till bortom liggande trakter, oaktadt lapparna med dessas egare träffat aftal om betesrätt å deras områden. Och om, såsom väl helst borde ske, aftalet skulle träffas innan lapparna med sina renar inkommit på enskild mark, mötte härvid den svårighet, att lapparna ej alltid på förhand kunde bestämma de trakter, som de kunde komma att under vintern besöka — detta beroende på väderleksförhållandena — och att de således skulle blifva nödsakade att aftala om ersättning åt en hel mängd jordegare, hvilkas mark måhända ej komme att under aftalstiden af lapparna användas.

Till närmare utveckling af hvad sålunda å lapparnas sida andragits åberopade ombudet Flodström en skrift, som bilades protokollet (*se bil. C.*)

I dessa liksom i följande punkter åberopade ombudet Hedvall en skrift (*se bil. D.*)

Ombudet från Storsjö ansåg, att sedvanerätten borde upphöra, men trodde för sin del ej att tillräckligt bete skulle äfven efter inköpen vara att tillgå på de åt lapparna anvisade områdena. Hvad särskildt Storsjö lappby beträffade, egdes marken inom Storsjö kapellag till största delen af sågverksbolag; och hölle ombudet före att föga utsigt funnes att lapparna skulle genom aftal med bolagen kunna förvärfva rätt till vistelse å deras marker, enär bolagen ansågo att renarna anställde stor skada på skog, och det icke vore för lapparna möjligt att gälda sådan skada.

Öfriga vid sammanträdet tillstädeskomna sockenombud ansågo deremot att efter de föreslagna inköpen tillräckligt bete skulle äfven vintertiden vara att tillgå på de åt lapparna anvisade områdena, och att därför all flyttning vintertiden borde upphöra.

Riksdagsmannen Norberg ville för sin del uttala den mening, att sedvanerätten i lapparnas eget intresse borde upphöra och äfven kunde upphöra, dock endast under vilkor att skattefjellen utvidgades.

Länsmannen Helander ingaf och åberopade ett af Skönviks aktiebolag och Börtnans byamän skriftligen afgifvet yttrande rörande förevarande och åtskilliga andra punkter, (*se bil. E.*) hvarjämte Helander uppgaf att bolaget vore egare af många hemman inom Storsjö kapellag.

3:o.

Såväl lappfogden som lapparna uppgåfvo, att de regelbundna flyttningarna i allmänhet ej företoges förrän i medlet eller slutet af november månad, sedan slagtningen börjat i större skala samt sjar och tjernar frusit, och att, när renar tidigare inkommit på enskildas områden, sådana renar utgjorts af s. k. ströfrenar, som af egen drift och utan att vara i lappens vård begifvit sig ned från skattefjellen. I följd häraf ansåg lappfogden hinder icke möta för ett stadgande i den riktning, att lapparnas rätt till vinterflyttning utom skattefjellens område skulle inträda senare än i gällande lag vore medgifvet.

Från de bofastas sida anfördes, att stor olägenhet tillskyndades dem af de omtalade ströfrenarna, som ofta innan höet bergats brukade komma in på ängs- och andra odlingsmarker, och att det ligger synnerlig vikt uppå att genom lagstiftning söka hindra dylika ströftåg.

Förteckning öfver inköpta och till ytterligare inköp föreslagna hemman i och för utvidgning af de åt Tännäs, Åre-Storsjö och Orvikens lappbyar inom Jemtlands län anvisade renbetesland.

Inköpta hemman					Till ytterligare inköp föreslagna hemman			
Skattetal	Hemmanens namn	Areal		Köpeskilling	Hemmanens namn m. m.	Ungefärlig areal	Approximativa förslagspris	
		Hektar	Ar	Kronor öre		Hektar	Kronor öre	
För Tännäs lappby.								
13 $\frac{1}{2}$ trög	af Sörvattnet i Linsell.....	10,038	39	17,488	—			
5 $\frac{1}{4}$ „	„ Högvålen i Tännäs.....	7,549	40	8,400	—			
18 $\frac{1}{2}$ „	„ Tännäs, Funäsdalens och Malmagens gemensamma skifteslag cirka.....	15,000	—	21,200	—			
	Summa	32,587	79	47,088	—			
För Åre-Storsjö lappby.								
$\frac{1}{4}$ mtl	Enbogen i Åre socken	13,767	33	6,000	—			
— —	Brattlands fyllnadsjord i d:o	879	68	2,780	—			
$\frac{1}{8}$ mtl	Skärsdalen i Undersåker....	2,924	83	5,000	—			
$\frac{1}{15}$ „	af Wälådalen i d:o	3,403	22	3,000	—	$\frac{1}{15}$ mtl Wälådalen i Undersåker	2,680	15,000 —
208	Ljusnedals Bruk i Tännäs	86,837	11	210,500	—	$\frac{1}{4}$ mtl Wallbo i Undersåker	6,920	50,000 —
						$\frac{1}{4}$ „ Fångåmon i d:o	3,700	45,000 —
						af Storsjö by trakten mellan Röfrasjön och Lundörren	2,960	3,000 —
						$\frac{1}{5}$ mtl Lilla Ljungdalen	1,030	4,000 —
						$\frac{1}{5}$ „ Henvålen med Löfsta	9,000	30,000 —
						$\frac{1}{5}$ „ Henådalen eller Löfkläppen	7,550	22,000 —
						$\frac{3}{4}$ mtl Serfsjön	10,000	35,000 —
						$\frac{1}{3}$ „ Messlingen	8,225	25,000 —
	Summa	107,812	82	227,280	—	Summa	52,065	229,000 —

Inköpta hemman					Till ytterligare inköp föreslagna hemman				
Skattetal	Hemmanens namn	Areal		Köpeskilling	Hemmanens namn m. m.	Ungefärlig areal	Approximativa förslagspris		
		Hektar	Ar	Kronor		öre	Hektar	Kronor	öre
För Ovikens lappby.									
	Skottgårdens fyllnadsjord i								
	Oviken	291	25	550	—				
	Hanabäckens d:o i d:o	458	00	1,000	—				
	Side d:o i d:o	493	10	1,000	—				
	Fastgårdens m. fl. d:o i d:o	3,806	58	7,800	—				
	Westnårs d:o i d:o	1,293	36	2,500	—				
	Elnäs och Yttergårde d:o i d:o	541	04	1,200	—				
						Sellsjöns fyllnadsjord....	540	3,500	—
						Hästöns d:o	200	800	—
						Hällbackens d:o	540	1,700	—
						Gärdsta och Marby prestbords fyllnadsjordar.....	300	5,000	—
						Backens fyllnadsjord i Hallens socken	275	5,000	—
						Hammarnäs no 1 d:o i d:o	450	8,000	—
						Böble d:o i Marby d:o	520	2,800	—
						Röröns d:o	420	2,500	—
						af Dörsådalens nybygge....	700	3,500	—
						„ Kjämpedalens och Hvattjoms fyllnadsjordar	1,270	10,000	—
						„ Helgebackens och Bugårdens fyllnadsjordar....	930	5,000	—
						Ovikens prestbords d:o	360	2,500	—
						$\frac{1}{2}$ mtl Tossåsens by.....	10,670	40,000	—
						Borgens och Backens fyllnadsjord.....	2,130	6,500	—
						Grååsens d:o	185	500	—
						$\frac{1}{4}$ mtl Löfdalen.....	6,950	20,000	—
						$\frac{1}{5}$ „ Galberget	2,960	10,000	—
	Summa	6,943	99	14,050	—	Summa	29,400	127,300	—

107812
52061
6913
29403
196220

< 204522 som utlysta

Uppgift ä antalet renar år 1895 uti Norrbottens, Vesterbottens och Jemtlands län.

	I fjellapparnes vård.			I skogslapparnes vård.			Summa
	Tillhöriga lapparne.	Tillhöriga bofaste.	Summa fjellrenar.	Tillhöriga lapparne.	Tillhöriga bofaste.	Summa skogsrenar.	renar.
<i>Norrbottens län.</i>							
<i>a) i lappmarken.</i>							
Enontekis socken	43,650	1,350 ¹⁾	45,000	350	250	600	45,600
Juckasjärvi „	25,500	2,200 ²⁾	27,700	450	100	550	28,250
Gellivare „	28,900	13,040 ³⁾	42,000	12,755	3,417	16,172	58,172
Jockmocks „	11,000	4,000	15,000	—	3,000	3,000	18,000
Arjeplogs „	4,100	4,700	8,800	1,750	2,150	3,900	12,700
Arvidsjaur „	—	—	—	4,967	6,855	11,822	11,822
<i>b) i socknarne nedom lappmarken.</i>							
Pajala med Muonionalusta	—	—	—	3,000	3,000	6,000	6,000
Korpilombolo och Tärendö	—	—	—	875	925	1,800	1,800
Öfver-Torneå och Hietaniemi	—	—	—	1,500	3,000	4,500	4,500
Neder-Torneå och Karl Gustaf	—	—	—	200	1,100	1,300	1,300
Öfver-Kalix socken	—	—	—	200	3,300	3,500	3,500
Neder-Kalix „	—	—	—	414	836	1,250	1,250
Råneå „	—	—	—	—	800	800	800
Summa f. Norrbottens län	113,210	25,290	138,500	26,461	28,733	55,194	193,694
<i>Vesterbottens län.</i>							
Wilhelmina socken	11,700	800	12,500	—	—	—	12,500
Tärna „	12,300	1,080	13,380	—	—	—	13,380
Sorsele „	11,250	240	11,490	100	30	130	11,620
Malå „	—	—	—	1,830	915	2,745	2,745
Summa f. Vesterbottens län	35,250	2,120	37,370	1,930	945	2,875	40,245
<i>Jemtlands län.</i>							
Idre lappby	825	45	870	—	—	—	—
Tennäs „	1,890	150	2,040	—	—	—	—
Åre-Storsjö „	8,480	150	8,630	—	—	—	—
Ovikens „	4,320	1,225	5,545	—	—	—	—
Kalls „	2,510	105	2,615	—	—	—	—
Öfverdals „	2,072	65	2,137	—	—	—	—
Hotagens „	4,150	60	4,210	—	—	—	—
Frostvikens „	9,000	250	9,340	—	—	—	—
Summa för Jemtlands län	33,337	2,050	35,387	—	—	—	35,387
Summa för alla tre länen	181,797	29,460	211,257	28,391	29,678	58,069	269,326

¹⁾ Af detta antal tillhöra 600 bofaste i Norge.²⁾ „ „ „ „ 1,400 „ „³⁾ „ „ „ „ 3,540 „ „

Motiv.

Betydelsen och verkningarna af de förändringar i 1886 års lagar om renbete och om rennärken, hvilka komiterade funnit sig föranlåtna att föreslå, och för hvilkas grunder komiterade nu hafva att redogöra, kunna icke rätt upplättas och bedömas utan kännedom om de nomadiserande lapparnes utbredning inom Sverige och om de olika sätt, på hvilka de å skilda trakter utöfva sin näring. I dessa hänseenden kunna komiterade emellertid inskränka sig till att hänvisa till den fullständiga utredning, som framlades af den komité, hvilken utarbetade förslag till nämnda lagar. (Se nämnda komité's den 25 augusti 1883 afgifna betänkande sid. 21—59.) I allt väsentligt, jemväl beträffande lapparnes vinterflyttningar utom lappmarkerna och renbetesfjellen i Jemtlands län, hafva komiterade funnit denna utredning tillförlitlig och egnad att tjena till ledning för blifvande lagstiftningsåtgärder i ämnet. I ett hänseende hafva dock förhållandena undergått icke oväsentliga förändringar sedan början af 1880-talet, nemligen i fråga om renarnes antal. Med ledning af de uppgifter, som komiterade erhållit genom kronobetjeningen, har derföre ett sammandrag öfver antalet renar år 1895 blifvit upprättadt och komiterades betänkande bifogadt. (Se sid. 79.)

Komiterade hafva trott sig kunna förutsätta såsom allmänt bekanta de förhandlingar, som ledde till utfärdande af 1886 års lagar, och de grundsatser, på hvilka dessa lagar hvila. Dessa ämnen komma derföre att af komiterade beröras endast i sammanhang med motiveringen af de af komiterade föreslagna förändringar i särskilda delar af gällande lagstiftning, i den mån det finnes nödigt för att låta dessa förändringar framstå med önskvärd klarhet.

Deremot hafva komiterade ansett sig böra inleda denna motivering med en redogörelse för de hufvudsakliga åtgärder till lappväsendets främjande, hvilka — företrädesvis inom Jemtlands län — vidtagits *efter* utfärlandet af 1886 års renbeteslag, äfvensom för de svårigheter, hvilka enligt de hos Kongl.

Maj:t gjorda framställningar mött vid tillämpningen af åtskilliga af lagens bestämmelser, samt för de viktigaste ändringsförslag, som af vederbörande myndigheter afgifvits.

Den rätt att viss tid af året med renarne flytta på enskildes egor nedanför renbetesfjellen, hvilken lapparne af ålder utöfvat jemväl inom Jemtlands län, den s. k. sedvanerätten, blef dem uttryckligen förbehållen i 1 § af 1886 års lag. Men den skulle icke få utövas under annan tid än vintermånaderna. Under månaderna maj till och med september skulle lapparne deremot icke utan vederbörande jordegares medgifvande få lemna sina renbetesfjell för att beträda enskildes mark. Det sattes redan vid lagens utarbetande i fråga, huruvida dessa vid afvittringen afsatta, emot gränsen till Norge belägna renbetesfjell, hvilka icke utgjorde en sammanhängande lappmark utan söndersplittrades af enskildes egor, som delvis sträckte sig ända fram till norska gränsen, delvis voro djupt inkilade i och till och med helt och hållet inslutna inom renbetesfjellens områden, vore tillräckligt rymliga samt i öfrigt så begränsade, att lapparne der kunde sommartiden finna nödigt gräsbete för sina renar och utan alltför stora svårigheter afhålla dem från angränsande egor. För att erhålla nödigt rådrum till vidtagande af åtgärder för renbetesfjellens utvidgning beslöts ock vid lagens utfärdande, att den för Jemtlands län skulle träda i kraft först den 1 januari 1889 eller två år senare än i Vesterbottens och Norrbottens län.

*Utvidgning af
renbetesfjellen
i Jemtlands
län.*

Under sommaren 1886 verkställes inom Jemtlands län utredning angående den enskilde tillhöriga mark, som för nämnda ändamål borde förvärfvas. Samtidigt dermed hade domänstyrelsen på Kongl. Maj:ts befallning föranstaltat om undersökning af skogstillgången å renbetesfjellen i afsigt att utreda, huruvida genom försäljning af skog medel till inköp af den för fjellens utvidgning nödiga mark kunde erhållas. Undersökningen ledde till det resultat, att utan fara för skogens bestånd och utveckling en afverkning af omkring 820,000 träd borde kunna ega rum under loppet af tjugu år. Under återopande härat föreslog Kongl. Maj:t Riksdagen år 1887 att medgifva, att behålla afkastningen af den skogsafverkning på renbetesfjellen i Jemtlands län, som i enlighet med domänstyrelsens förslag kunde varda föreskrifven. finge användas till förvärfvande af mark för utvidgning af nämnda fjell i afsigt att bereda lapparne nödigt utrymme för renskötseln under tiden från maj till september månader, samt att, när vissa delar af förvärfvade områden kunde genom skogsafverkning eller annorledes lemna afkastning eller ej vore för det afsedda ändamålet nödiga, på Kongl. Maj:t finge bero att ställa sådana delar under skogsstatens förvaltning eller utarrendera eller försälja dem, under iakttagande deraf, att afkastningen eller försäljningssumman, den sistnämnda derest Kongl. Maj:t ej pröfvade den böra användas att på annan trakt inom länet utvidga

lapparnes renbetesrättigheter, tillfölle statsverket. Denna framställning blef af Riksdagen bifallen enligt skrifvelse den 5 juli 1887.

Den 13 juli samma år uppdrog Kongl. Maj:t åt domänstyrelsen att föranstalta om skogsafverkningen samt åt Konungens befallningshafvande i Jemtlands län att med hufvudsaklig ledning af det ingifna förslaget till inköp af mark träda i underhandling med vederbörande jordegare om öfverlåtelse till kronan af den mark, som befans nödig för renbetesfjellens utvidgning, så att desamma under tiden från början af maj till slutet af september lemnade erforderlig näring åt renarne. Konungens befallningshafvande skulle, när sådan mark funnes kunna för skäligt pris förvärfvas eller i brist på godvillig öfverenskommelse böra exproprieras, derom hos Kongl. Maj:t göra framställning och underställa villkoren Kongl. Maj:ts pröfning, äfvensom i sammanhang dermed afgifva förslag, huruvida mark, som förvärfvades, borde förenas med angränsande renbetesfjell eller ställas under skogsstatens förvaltning eller utarrenderas, eller huruvida någon del deraf borde, såsom obehöfelig för ändamålet, afyttras. De för skogsafverkningen inflytande behållna försäljningsmedel skulle inlevereras till statskontoret och der särskildt bokföras såsom jemtländska renbetesfjellens skogsfond. Från denna fond skulle nödiga medel utgå för de af Kongl. Maj:t fastställda fastighetsköpen.

Genom särskilda nådiga bref utfärdade under åren 1888 till 1893 har Kongl. Maj:t efter förslag af Konungens befallningshafvande medgifvit inköp af ett större antal hemman och lägenheter inom Tennäs, Linsells, Ovikens, Åre, Undersåkers, Kalls, Hotagens, Föllinge och Frostvikens socknar, hvilka köp redan gått i verkställighet. Men derjemte har Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 6 juli 1892 tillåtit expropriation för samma ändamål af omkring fyrtio hemman och lägenheter, hvilka icke kunnat genom godvillig öfverenskommelse för skäligt pris förvärfvas. Dessa expropriationer hafva ej ännu blifvit till någon del verkställda.

Genom kongl. brefvet den 22 maj 1891 och i öfverensstämmelse dermed sedermera gifna föreskrifter är förordnadt, att de förvärfvade områdena skola upplåtas för lapparnes behof i likhet med angränsande renbetesfjell, att den å områdena befintliga skogsmark ställes under skogsstatens förvaltning, samt att å områdena befintliga inegor, åbyggnader samt slätter- och fäbodelägenheter skola, der Konungens befallningshafvande pröfvar det utan men för renskötseln kunna ske, på arrende åt bofaste upplåtas med iakttagande dervid, bland annat, att arrendatorn underkastas de inskränkingar i nyttjanderätten, som föranledas af den åt lapparne upplåtna rätt att använda ifrågavarande områden. I öfverensstämmelse härmed innehålla de af Konungens befallningshafvande fastställda arrendekontrakt angående inegor å de med renbetesfjellen förenade områden, att arrendatorn, som eger att sjelf söka freda hemmanets

inögor från intrång af renar, icke i något fall är berättigad till ersättning för af renarne tilläfventyrs förorsakad skada inom det arrenderade området.

Till ytterligare utvidgning af det för lapparne i Jemtlands län afsedda område medgaf Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 31 december 1888, att den omedelbart intill Ruttfjellet i Herjeådalen gränsande Särna norra kronopark i Kopparbergs län finge upplåtas till renbete för lapparne. En särskild lappby är sedermera af detta område bildad och stäld under tillsyn af Konungens befallningshafvande i Jemtlands län.

Den 1 januari 1889 trädde, såsom redan är nämnt, 1886 års renbeteslag i kraft inom Jemtlands län. Dess stadganden synas snart, åtminstone inom södra delen af länet, hafva visat sig otillräckliga att upprätthålla samsamheten mellan de bofaste och lapparne. I underdånig skrifvelse den 21 maj 1891 anför Konungens befallningshafvande, hursom erfarenheten visat, att från Åre-Storsjö lappby kringströfvande renar årligen inträngde på och förorsakade icke obetydliga skador å den bofasta befolkningens angränsande egor. Detta förhållande hade framkallat en mängd ersättningstvister och till och med vållat, att jordegarna i afsigt att freda sina egor började döda renar, som å dem inträngt. För att åtminstone i någon mån afhjelpa dessa missförhållanden hemställde Konungens befallningshafvande, att de till nämnda lappby hörande områden och vissa angränsande trakter måtte förklaras utgöra ett skadeersättningsområde i enlighet med lagens 13 §, med skyldighet för lapparne i byn att gemensamt ersätta skada, som af renar förorsakats inom området. Med bifall härtill anbefalde Kongl. Maj:t tillika i nådigt bref den 9 påföljande oktober sin befallningshafvande att inkomma med förslag till de ändringar i renbeteslagen samt de öfriga åtgärder, som kunde finnas erforderliga för utjämning af de stridigheter, hvilka, enligt hvad allmänt känt vore, förekomme mellan lapparne och de bofaste inom Herjeådalen.

Till åtlydnad häraf afgaf Konungens befallningshafvande den 15 augusti 1892 förslag till nya lagar angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige och angående renmärken, afsedda att gälla endast för Jemtlands län. Då nemligen i detta län icke finnes någon lappmark i samma bemärkelse som i Norrbottens och Vesterbottens län, utan de fullt skattlagda hemmanen med sina egor gränsade omedelbart till renbetesfjellen, kräfde förhållandena i Jemtlands län enligt Konungens befallningshafvandes mening en för detta län särskildt afpassad lagstiftning. Såsom dennas främsta uppgift uppställde Konungens befallningshafvande afskaffandet af sedvanerätten. Så länge lappen endast med de bofastes begifvande egde vistas på deras egor, hade han varit omsorgsfull i vården om sina renar och utan invändning betalt den skada, de åstadkommit, men sedan han fått laglig rätt att vintertiden beträda enskildes mark, visade han sig sjelfsväldig och öfvermodig, försummade vården om renarne och undandrog sig

*Förslag från
Jemtlands län.*

Till
Hovrätten för Nedre Norrland
Avd 2
Box 170
851 03 SUNDSVALL

Målnr T 58-96, R 21

**Handölsdalens m fl samebyar ./. ägare av vissa fastigheter i Härjedalens kommun,
ang rätt till renbete**

I anledning av de kungörelser samebyarna åberopat i inlagen den 15 juni 2001 får fastighetsägarna i sak anförda följande.

Det bestrides att handlingarna visar att myndigheterna vid ifrågakavande tidpunkter utgått från att rätt till vinterbete förelåg i Härjedalen och att vinterbete faktiskt utövades under perioden 1900-1929.

Av kungörelsen Ser A 1900 N:o 27 framgår att flertalet gode män som förordnats funnits dels utom Härjedalens kommun och dels inom eller i omedelbar närhet av åretruntmarkerna. De uppgifter som synes avvika från detta är möjligen att för Åre-Storsjö sameby förordnats gode män i Hede för Vikens skifteslag och i Vemdalen för Vemdalens skifteslag. Förklaringen till detta synes vara följande.

1895 års kommitterade anförde (sid. 30): "Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsvåldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvvar, blefvo en mängd av dessa aldrig märkta av egarna, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jakt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Härjedalen". Förhållandena har beskrivits av lappfogden Dahlkvist, aktbil 1045 i tingsrättens akt, som även översiktligt beskrivit i vilka områden de "halfvilda renarna" strövat "utan bevakning". Förordnandena synes överensstämma väl med denna beskrivning. Förhållandena framgår bl a även av uttalanden från företrädare för samebyn i protokoll från sammanträde i Funäsdalen den 29 juli 1895, bilaga 5 till aktbil 710 i tingsrättens akt, och årssammanträdesprotokollen, aktbil 876 i tingsrättens akt. Fastighetsägarna hävdar att dessa förhållanden, som slutade med utslaktning av Åre-Storsjö samebys renar, inte kan grunda sedvanerätt. Av det anförda framgår även att bete inte skett okvalt.

Förordnandet av god man för Vemdalens skifteslag har upphört efter år 1904 och för Vikens skifteslag efter år 1905.

Kungörelsen 1929 Ser. A. Nr 27 är generell för Jämtlands län samt Idre sameby. Den ger inget besked om var bete kan ha skett. Den är utfärdad på framställning av lappfogden Abraham Staaf med stöd av de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1929. Kungörelsen synes vara föranledd av betessituationen inom åretruntmarkerna, jämför Staafs uttalande i skrivelse till 1919 års Lappkommitté: "Först på senare tid, då mossbete och deras egna renbetesland och de omkring dem närgränsande enskilda marker blivit sämre, hafva de måst utsträcka sina vinterflyttningar; och torde de i framtiden bli nödsakade att än vidare utsträcka dem". Enligt årssammanträdesprotokollen har åren 1929-30 Handölsdalens sameby utsträckt sina flyttningar till Lunnäset i Hede, Klövsjö och Vemdalens socknar samt Fjällgården och Mittådalens sameby utsträckt sina flyttningar till Sonfjället och Lofsdalen. Länsstyrelsens uppfattning vid den aktuella tiden om var renbete ägde rum och var rätt till vinterbete kunde föreligga framgår av 1913 års utredning, aktnr 807, bilaga 6. Enligt länsstyrelsen var flyttningar österut inte möjliga inom sedvanerättstrakter, vare sig i Härjedalen eller längs Ljungans dalgång.

Falun 2001-09-28

Nils Larsson

Östersund 2001-09-28

Leif Andersson

Leif Andersson

Enligt uppdrag

Jemtlands läns Allmänna Kungörelser.

Ser. A.

1900.

N:o 27.

Kongl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium har utfärdat tillståndsbevis för Johan Gustaf Lindbom i Stockholm att i Sverige såsom utvandrareagent under innevarande år ombesörja utvandrarens befordran till hamn i främmande verldsdel och vidare in i landet äfvensom att utöfva ifrågavarande verksamhet om hela riket och således jemväl inom Jemtlands län.

Författningsenligt kungöres följande:

Jemlikt föreskrift i 22 § Lagen om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige den 1 Juli 1898 hafva lapparne utsett följande personer att såsom gode män tjenstgöra vid syn och värdering å skada, förorsakad af lapparnes renar å nedannämnda trakter nemligen:

af lapparne inom Ovikens lappby:

Skogvaktaren Olof Andersson Borg i Storsjö och Arrendatorn Lars Pålsson i Tossåsen för byarne Löfsta, Källberget, Gafvelåsen och Tossåsen; *-Hagdelan*

Arrendatorn Olof Eriksson i Nybo och Fjerdingsmannen Zakris Persson i Skålan för Klöfsjö och Bergs socknar;

Kommunalnämndens ordförande A. Svelander i Svensåsen och Torparen Jonas Näslund i Svedje för Myssjö och Ovikens socknar; samt

Hemmansegarne Per Styf i Ytterhallen och Bertil Nilsson i Höge för Hallens, Marby och Norderö socknar;

af lapparne inom Åre—Storsjö lappby:

Hemmansegaren Olof Fundin och Fjerdingsmannen Per Pålsson för Storsjö socken;

Hemmansegarne Halfvar Hansson Fundin i Funäsdalen och Sven Olofsson i Högen för Funäsdalens och Tännäs skifteslag;

Födörådsmannen Jon Jonasson i Hede och Per Persson i Grundsjön för byn Serfsjön och Hede, Långå och Vikens skifteslag; samt

Hemmansegaren Nils Nilsson och Födörådstagaren Jöns Persson i Vemdalen för byn Hemvålen eller Löfsta och Vemdalens skifteslag;

af lapparne inom Kalls lappby:

Arrendatorerna Olof Larsson i Österkjoland och Andreas Ward i Sågen för byarne Sågen, Kjoland, Digernäs, Hamburg, Segerdalen eller Sundet, Backsjönäset, Kolåsen och Hoberg; samt

Hemmansegaren Anders Olofsson i Nordhallen och Rättaren Erik Mattsson i Skalstugan för byarne Storrensjön, Skalstugan, Medstugan, Stalltjernsstugan, Häggsjön, Flandern och Nordhallen;

af lapparne inom Offerdals lappby:

Fjellmannen Per Pålsson i Långsådalen för byarne Ede och Äng; samt

Nybyggaren Torkel Jonasson Fjellsten i Grubbdalen för byarne Rörvattnet och Bakvattnet;

af lapparne inom Hotagens lappby:

Arrendatorn Jakob Stefanus Jakobsson i Häggsjön och Hemmansegaren Anders Jonsson i Gunnarsvattnet för Hotagens socken;

Arrendatorn Nils Torkelson Rönquist i Almdalen och Hemmansegaren Per Hemmingsson i Hökvattnet för Laxsjö socken;

Nybyggaren Olof Olsson i Foskvattnet och Hemmansegaren Hemming Nilsson i Norra Skärvången för Föllinge socken; samt

Nybyggaren Anders Jönsson i Dynäsvattnet och Hemmansegaren Nils Svensson i Öjaren för Ströms socken;

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utfövat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanrödja deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovilkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjeådalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föraledt en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciela bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarinånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Förslag från
Vesterbottens
län.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaren vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanrödja deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom vilkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovilkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciela bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

*Förslag från
Vesterbottens
län.*

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaren vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanröjda deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otarna renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciella bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammarerna vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanröjja deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciela bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komite-rade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komite-rades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaren vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanrödja deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oreddan och osäunjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetsning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciella bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

*Förslag från
Vesterbottens
län.*

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammarén vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanröjda deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsvåldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otarna renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciela bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oungämligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaren vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utförvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanrödja deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciella bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammarne vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanröjda deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsvåldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalffvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjeådalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciela bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaren vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanröjda deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom villkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslagets afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att ega renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovillkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsväldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otama renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciella bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdänig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaran vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

Läs denna

Ab W. S. 9

Fla med S. 5 om lapp. redm. 1853-5

6

KBs femårsberättelse 1876 - 1880

KBs femårsberättelse 1876 - 1880 innehåller följande kommentar om antalet renar: "Angående renarnes antal saknar Konungens Befallningshafvande fullständiga upplysningar, väsentligen beroende derpå, att lapparne hafva en på vidskepelse och må hända äfven andra förhållanden grundad fördom mot ordentliga uppgifter i detta hänseende. Af pastorsembetet i Föllinge socken uppgifves, att ett antal dithörande lappar, som några år uppehållit sig i Ovikens sockens fjälltrakter, nyligen derifrån återvändt till sina skattefjäll i Föllinge med synnerligen ökad förmögenhet - antagligen i renhjordar. Ty värr torde detta vara ett undantagsförhållande, enär antagligt är, att lapparnes renhjordar under perioden i allmänhet icke förökats, utan snarare inom ett och annat distrikt mer eller mindre förminskats".

→ PM 1880-1885
S. 9

KBs femårsberättelse 1881 - 1885

Femårsberättelsen innehåller följande: "Antalet renar, som af Lapparne egas och vårdas, är svårt uppgifva, enär Lappen i detta fall är mycket förbehållsam och söker leda den, som spörjer honom härom, bakom ljuset; men Lappfogden i sina rapporter, deruti antalet enligt hans mening är snarare för lågt än för högt, uppskattar (understruket här) hela antalet inom Jemtlands län till öfver 50.000.

Häraf skulle komma på de särskilda distrikten:

Tennäs distrikt omkring

Undersåkers d:o

Föllinge d:o

Frostvikens d:o

17.000 renar

12.000 "

12.000 "

10.000 "

Summa

51.000 renar

Komm. 1880
Summa 4500-5000

1882 års kommitterade

I sammanhaget skall också erinras om uppgifterna i inlagan den 8 april 1992 (aktbil 710). Av dessa framgår att KB i skrivelsen den 18 januari 1883 till kommitterade redovisade inhämtade uppgifter (understruket här) om att antalet renar inom skattefjällen Rutfjället, Grönfjället, Mittådalsfjället, Ljungrisfjället och Skärvaxdalen då var uppskattat till mellan 4.545 och 5.410 st. Kommitterade ansåg att någon nämnvärd förhöjning av renantalet inte kunde vara att förvänta. Enligt kommitterade fanns det 32.375 renar i Jämtlands län vid den tiden. Jfr kommittéred, sid. 59, se PM ang. 1880 – 1900.

1885 års lappfogdeberättelse

6,032 { Lappfogden anger i 1885 års berättelse antalet renar för Rutfjället till 2.197 samt för Skärvaxdalens, Mittådalens, Ljungrisfjell samt Grönfjell till 3.835 renar. Lappfogden anmärker att antalet av olika skäl bör höjas ända till 50 %.

1887 års lappfogdeberättelse

I 1887 års berättelse anges renantalet inom Frostvikens, Hotagens och Offerdals socknar till 13.146. Lappfogden höjer detta antal skönsmässigt till 22.000 renar.

KBs femårsberättelse 1886 – 1890

I berättelsen uttalas, att renantalet blev mer än vanligt svårt att bestämma "men lappfogden beräknar ökningen under de senare åren till 15.000 – å 20.000; och då under en följd av år man trott sig vara sanningen tämligen nära, då man beräknat hela renstocken inom länet till omkring 50.000 djur, så skulle den vid 1890 års utgång vara mellan 60.000 – 70.000."

Jfr ab 1091, sid. 2.

1890 års lappfogdeberättelse

I denna berättelse uttalar lappfogden: "Lapplagens stadgande i § 1 om rätt för lapparne att med sina hjordar uppehålla sig å trakter, hvilka de efter gammal sedvana hitintills besökt, synes inom Härjeådalen möta väsentligt hinder för sin tillämpning, enär all sedvana i detta fall derstädes enständigt förnekas, hvadan frågan derom torde kräfva rättslig utredning innan lagens tillämpning där kan komma i full verksamhet". Av uttalandet framgår att ~~alla~~ markägare protesterat och att lappfogdarna redan från början varit medvetna om problemet.

1894 års lappfogdeberättelse

I denna uttalas, att betingelserna i allmänhet varit gynnsamma under den förflutna vintern. Vidare uttalas: "I och med den rikliga betestillgången som numera funnits i Härjeådalen genom inköpet af Ljusnedalsbruks egendom jämte öfriga hemman i Tännäs socken synes man hafva skäl att helsa en bättre sakernas ordning inom denna provins; och all den stund de största missförhållandena i detta afseende förekommit derstädes, är väl äfven att hoppas att tillståndet der äfven skall för framtiden utjemnas, likasom man villigtvis ej heller händanefter behöfver befara några allvarliga konflikter inom öfvriga trakter, der lappar uppehålla sig inom länet".

1895 års lappfogdeberättelse

"Beträffande renantalet i allmänhet inom länet får jag i sammanhang med det här sagda jämväl anmäla att, utom inom Ovikens och Frostvikens lappbyar, der renantalet under året hållit sig åtminstone oförminskadt hjordarna inom länets öfvriga lapptrakter delvis ej oansenligt decimerats,

antagligen till väsentlig följd av bristande vård och inmärkning samt skadegörelse af rofdjur".

1896 års lappfogdeberättelse

"Renskötseln har under året lidit af många missgynnande omständigheter, hvilka förorsakat, att renantalet ganska betydligt nedgått. Enligt närlagda, af lapparne lämnade uppgift uppgår detsamma till 16.550 st. Man vidtager förhöjning för felaktiga uppgifter i samma förhållande som enligt senaste afgivna uppgift, blir ändock resultatet endast 27.168 st eller 8.219 mindre än föregående år".

34
1896
Kans
km
}

Denna berättelse innehåller en utförlig redogörelse för betesförhållanden m m. Den har i delar återgivits i Huss utredning och såtillvida åberopats av parterna. I anledning av vad samebyarna numera anför om renantal m m åberopar fastighetsägarna bilagda utdrag ur berättelsen enligt markering i marginalen, bilaga 4. Av berättelsen framgår, att samebyarna i allt väsentligt hållit sig inom nuvarande åretruntmarker. Det enda undantaget utöver renar som strövat fritt under "den stora oordningen tid" utgör Storsjö lappbys renar, som betat "ned mot Långå eller å Serffjället och fram mot Vemdalskälen". Av berättelsen framgår vidare, att behovet av vinterbetesmarker till största delen kunde tillgodoses inom den till inköp föreslagna marken, att sedvanerätten kunde ifrågasättas i Härjedalen, att samerna kommit senare än de bofasta samt att de bofasta protesterat där renbete förekommit.

KBs femårsberättelse 1891 – 1895

"Antalet renar som vid 1890 års utgång beräknades till mellan 60.000 – 70.000, uppskattades vid 1896 års början till:

Frostvikens lappby	omkring	7.735	
Hotagens	"	2.870	
Offerdals "	"	3.195	
Kalls	"	1.545	
Ovikens	"	4.196	
Åre–Storsjö "	"	6.670	}
Tännäs	"	270	
Idre	"	687	
Summa		27.168	

1899 års lappfogdeberättelse

"Antalet renar som vid 1890 års utgång uppskattats (understruket här) till 60.000 à 70.000 och vid 1896 års början till 27.168 kan enligt lapparnas uppgifter (understruket här) för närvarande i rundt tal beräknas till 12.000. Det har visserligen uppgifvits att antalet renar i den år 1890 gjorda beräkningen något öfverskattats samt att innevarande år uppgifvna renantalet vore väl lågt, men oavsett huru härmed kan förhålla sig visar dessa siffror att renskötseln inom länet under de sista året gått tillbaka på ett i högsta grad oroväckande sätt".

Detta innebär för Åre–Storsjö, Tännäs och Idre samebyar 7.627 renar, alltså ungefär samma tal som 1853 – 1855.

KBs femårsberättelse 1896 – 1900

"Antalet renar, som vid 1896 års början uppskattades (understruket här) till omkring 27.000, har enligt lapparnes uppgifter (understruket här) år 1900 nedgått till 10.025, däraf skulle uppehålla sig inom

Frostvikens lappby	2.863
Hotagens "	569
Offerdals "	295
Kalls "	880
Ovikens "	1.988
Åre Storsjö "	2.244
Tännäs "	1.108
Idre "	78

Summa	10.025

Detta innebär för Åre–Storsjö, Tännäs och Idre 3.430 renar.

KBs femårsberättelse 1901 – 1905

Antalet renar uppgafs vid sammanträdena inför lappfogden år 1905 till 11.528, däraf i Frotsvikens lappby 4.650, i Hotagens 485, i Kalls 780, i Ovikens 1.549, i Åre Storsjö 2.800, i Tännäs 635 och i Idre 629."

För Åre–Storsjö, Tännäs och Idre blir det 4.064 renar.

En sammanställning av uppgifter om renantal i lappfogdens årsberättelse bifogas. Av denna framgår, att Åre–Storsjö, Tännäs och Idre samebyar redan år 1910 hade fler renar än vid avvittringen.

Fastighetsägarnas synpunkter

Av det anförda framgår, att man måste behandla uppgifterna om renantal med försiktighet. Det gäller särskilt uppgifterna i femårsberättelserna, vilka vissa år är resultatet av skönsmässiga höjningar av samebyarnas uppgifter medan samebyarnas uppgifter andra år tagits för goda. Rimligt synes vara, att man antingen konsekvent utgår från samebyarnas egna uppgifter eller också konsekvent höjer dessa uppgifter. Att spekulera i att antalet vid en tidpunkt kan ha varit för högt och vid en annan tidpunkt för

lågt synes ogörligt 100 år efteråt.

Om man däremot, enligt *Handboken* för 450-500
ca 10.000
→ 17 000 270-280
⇒ *huvudsak*

Det förefaller som om renantalet har varit högt under perioden 1880 – 1895, alltså under den period som förarbetena till 1886 och 1898 års renbeteslagar utarbetades och då debatten om sedvanerätten var som starkast. Det innebär alltså att dessa höga renantal måste ha legat till grund för samebyarnas egna uppgifter i förarbetena om var bete då förekom, redovisade bl a på Haars karta, och vilka marker som erfordrades för att tillgodose renarnas betesbehov.

Sammantagna renantalet för berörda samebyar har sedan varierat mellan ca 7.000 st och 15.000 st under 1900-talets första hälft för att därefter öka

jæmt protokoller revideret i medfør af Lov af 1889.
 Bil. Litt B.
 Forteckning over Lassebyerne i Gentlands Læn,
 med derudi inddelte Lassepar og Renar:

Lassebyens omfatning	I de i Lassebyen inddelte			
	Mænd	Qvinder	Børn under 16 Aar	Renar
<u>Frostrupens Lasseby:</u> omfatter Klumpvattheds, Mellanshogs, Badstugenas, Osmas, og Blå. Sjø Skattefjell, med	91.	106.	62	
Samt udsægtivet antal egne				5,437
for bofasta				200
anses bør tillægges 75%				4,200
Summa	91.	106.	62	9,837
<u>Hotagens Lasseby:</u> omfatter Læsje Mør og Vin Klumpfjell, med	44.	45	27.	
Samt udsægtivet antal egne				4,879.
anses bør tillægges 75%				3,661
Summa	44.	45.	27	8,540
<u>Offerdals Lasseby:</u> omfatter Olofjell, Ansbatt og Stenfjell, Grubbedals samt Løjfjell, med	50.	57.	20.	
Samt udsægtivet antal egne				2,930
for bofasta				450
anses bør tillægges 50%				1,700
Summa	50	57	20	5,100
<u>Kalls Lasseby</u> omfatter Kallås og Skjækerfjell med	20	25	20	
Samt udsægtivet antal egne				2,738
for bofasta				700
anses bør tillægges 50%				1,700
Summa	20.	25.	20.	5,138

<u>Ähre Lapsby:</u> omfattar Bunner. och Fälsedals samt Frannis skattefjell, med	16.	18.	10.	
samt uppgifvet antal egna	—	—	—	550
för bofasta	—	—	—	558
anses böra tilläggas 50%	—	—	—	550
Summa	16.	18.	10.	1658
<u>Örikens Lapsby:</u> omfattar Tärås, Hundhög, Sälljö, samt Anaris skattefjell med	43	44	23	
samt uppgifvet antal egna	—	—	—	3,544
för bofasta	—	—	—	1,000
anses böra tilläggas 25%	—	—	—	1,500
Summa	43.	44.	23.	6,044
<u>Storjö² Lapsby:</u> omfattar Skar- vædalens, mittadälens, Ljungis skattefjell samt Kronfjell med	27	22	18	
samt uppgifvet antal egna	—	—	—	3,670
för bofasta	—	—	—	400
anses böra tilläggas 100%	—	—	—	4,000
Summa	27	22	18	8,070
<u>Tärås Lapsby:</u> omfattar Rüt- fjellet med	25.	17.	10.	
samt uppgifvet antal egna	—	—	—	1,684
för bofasta	—	—	—	858
anses böra tilläggas 50%	—	—	—	1,250
Summa	25.	17.	10.	3,792.
<u>Idre Lapsby:</u> Omfattar Lärna norra Kronoforsk i Kopsorbergs Län med	11.	13.	10.	
samt uppgifvet antal egna	—	—	—	1,300
för bofasta	—	—	—	900
anses böra tilläggas 50%	—	—	—	1,100
Summa	11.	13.	10.	3,300

Sammandrag:

Frøstvikens Lapseby -	91.	106.	62.	9,837
Hotagens Lapseby -	44.	45.	27.	8,540
Offerdals Lapseby -	50.	57.	20.	5,100
Kalls Lapseby -	20.	25.	20.	5,138
Shre Lapseby -	16.	18.	10.	1,658
Ovikens Lapseby -	43.	44.	23.	6,044
Storjöv Lapseby -	27.	22.	18.	8,070
Fannås Lapseby -	25.	17.	10.	3,792
Tiche Lapseby -	11.	13.	10.	3,300
Summa -	327	347	200.	51,479

Stenund den 15 December 1889.
 Adolf Suwe

4.200
 3.661
 1.700
 1.700
 20.30
 4.000
 1.250
 1.100
 19.661

Intämnad vid hf dag 11 av
L. Andersson 1745-10-16

SVEGS TINGSRÄTT

1

akt 175 -10- 1 6

akt T 88/90, (T 70/91, T 85/93)
Aktil 1190

FÖRHÅLLANDENA UNDER 1900 - TALET

Disposition

1. "Offentliga" utredningar *Briga på sid 6*
2. Protokoll
3. Huss
4. Lars Thomasson
5. Ivan Lundberg
6. Protester

1. "Offentliga" utredningar

Inlaga 8/4 -92 (ab 710), sid. 15 - (samebyarnas ab 696 p. 10)

1919 års lappkommitté

*→ fr. sid 8
Läsområde*

Beträffande de områden som av fjälllapparna får nyttjas för renskötsel, anförde kommittén (prop 1928:43, sid 69): "I fråga om Jämtlands län har utredningen givit vid handen, att så gott som samtliga socknar besökts av lapparna för renbete; och torde, vidkommande Gävleborgs län, förhållan- dena där i stort sett vara lika, åtminstone såvitt angår den del av länet, som tillhör Helsingland. Beträffande Kopparbergs län torde förutom Idre socken även vissa andra mindre områden omedelbart mot gränsen till Jämtlands län ha besökts av lappar för renbete". Den utredning som ~~synes~~ ^{er} ligga till grund för kommitténs uttalande är en redogörelse från lappfogden Staaff upprättad år 1922.

I anledning av samebyarnas inlägga aktbil. 812, sid 6, och den skriftväxling som varit med uttryckta citat, vill jag läsa hela inledningen till Staaffs utlåtande, underbilaga 1. Läs bilaga 7.

(Eftersom kommitténs slutsatser av Staaffs utredning synes felaktiga återges följande citat ur Staaffs utredning. Staaff anför efter det att han redovisat flyttningsvägarna för de norra Jämtlandslapparna: "Vad beträffar alla övriga lappar inom länet synes de ej haft några flyttningar utom länet och inom länet har flyttningarna – synnerligast i äldre tider – varit helt obetydliga om man bortser från Hotagens- och Offerdalslapparna, som hafva haft något längre flyttningar. Kalls-, Oviks- och Härjedalslapparna kunna i det närmaste anses ej hafva haft några flyttningar annat än till deras fjäll närmast angränsande trakter. Först på senare tid, då mossbete och deras egna renbetesland och de omkring dem närgränsande enskilda marker blivit sämre, hafva de måst utsträcka sina vinterflyttningar; och torde de i framtiden bli nödsakade att än vidare utsträcka dem".

FÖRTSÄTT

Staaff redovisar därefter "De trakter utanför renbeteslanden där Jämtlandslapparna haft sina flyttningsvägar och vinterbetesplatser" (sid B 6 – 7), bilaga 7.

Vad gäller behovet av lagstiftning anförde departementschefen bl a följande (sid 51), underbilaga 2, : "Men å andra sidan visar utredningen, att renantalet under de senaste åren väsentligt ökats..... De spörsmål, som främst kräva skyndsam lösning, äro dels i frågan om effektiva åtgärder för nedbringandet av renantalet inom lappby, där sådant påkallas av betets otillräcklighet eller av andra anledningar.... Den stora ökningen av renstammen, som under de senaste åren ägt rum, givit anledning till allvarliga bekymmer. Denna ökning av renstammen i förening med den på sina håll allt knappare tillgången på bete samt odlingens framträngande har ökat riskerna för skadegörelse å den bofasta befolkningens egendom".

Inlaga 27/5 -93 (ab 806) (Samebyarnas inlaga 21/12 - 92, ab 773, bil. H, inlaga 1/10 - 93, ab 812, sid. 3)

(Det av samebyarna åberopade kommittéuttalandet är dåligt underbyggt. Kärandena har bemött detta kommittéuttalande redan i inlagan av den 8 april 1992 sid 15 ff.) Uttalandet säger heller ingenting om renbete vintertid som utövats av ålder. (Kommittéuttalandet är baserat på slutsatser av Staaffs utredning. Som vi anfört i vår tidigare inlaga har kommittén felciterat Staaffs utredning.)

Inlaga 28/2 -94 (ab 819), sid. 5.

(Det felaktiga kommittéutlåtandet bygger på Staaffs utredning.)

Staaff var en omvitnat ambitiös lappfogde, se bilagda minnesanteckningar från sammanträffande med f lappfogden Iwan Lundberg, bilaga 7. Staaff har grundat sina uttalanden på tillgängligt material m m samt sin 18-åriga erfarenhet som lappfogde inom Jämtlands län. Staaffs utredning synes, tvärtemot vad han själv säger, vara grundligt gjord och ger besked om var renbete förekommit. Det finns ingenting som tyder på någon försiktighet i uttalandena rörande betets geografiska utsträckning.

(Staaffs redovisning över var vinterbete förekommit har ingivits tidigare. Som nedan anges har av Staaff omnämnda betestruer markerats på kartor.) Av Staaffs redovisning och kartorna framgår, att vinterbete endast förekommit inom mycket begränsade delar av Vemdalens, Tännäs, Hede, Linsells och Lillhärds socknar. Inga uppgifter finns om bete inom Svegs, Ytterhogdals, Älvros, Ängersjö och Överhogdals socknar.

Bevistema: Staaffs utredning (1.4.3) och departementschefens uttalande visar, att Härjedalssamerna tidigare i det närmaste inte haft några flyttningar annat än till deras fjäll närmast angränsande trakter, att

Dom 148

vinterflyttningarna måst utsträckas först på senare tid till i utredningen angivna, mycket begränsade delar av Vemdalens, Tännäs, Hede, Linsells och Lilhårdals socknar, och att det berodde på att renantalet ökat och betet blivit sämre.

→ sid 8

→ 1971 års rennäringslag

8/4 -92 (ab 710), sid. 17

LAS 2000

(I förarbetena till denna lag förekommer ingen utredning om områden där sedvanerättslig renskötsel förekommer. (I prop 1971:51, sid 158, anförs följande: "Det bör anmärkas att någon nedre gräns för de områden där renskötelsen sedvanerättsligt förekommer inte kan anges. Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop 1928:43 sid 69) gäller renbetesrätten inom större delen av Norrland och utanför lappmarkerna och renbetes-fjällen och dessutom inom vissa områden av Kopparbergs län. I tvistiga fall förutsätts frågan om sedvanerättens tillämplighet bli prövad av domstol på grundval av sådan bevisning som enligt allmän lag krävs för styrkande av urminnes hävd".)

Inlaga 27/5 -93 (ab 806), sid. 13. – . (Samebyarnas inlaga 21/12 - 92, ab 773, bil. I, inlaga 1/10 - 93, ab 812, sid. 3)

Samebyarna åberopar vad som anges på sid 158 i propositionen till stöd för att 1971 års rennäringslag utgår, i likhet med föregående renbetes-lagar, från att rätt till vinterbete i bl a Härjedalen föreligger.

Dom 150

Kärandena bestrider samebyarnas påstående att rennäringslagen skulle ha en sådan utgångspunkt. Förarbetena ger inte det besked som samebyarna påstår. Skulle det ha varit lagstiftarens avsikt att fastställa att vinterbetesrätt föreligger i Härjedalen skulle detta ha angivits. Det lagstiftaren har gjort från och med den första rennäringslagen var att i lagregel ge samerna rätt till de trakter de av ålder utövat vinterbete på.

Departementschefens uttalande i propositionen ger inget besked om huruvida förutsättningarna för lagregelns tillämpning föreligger inom något område av Härjedalen. Departementschefen anger: "Det bör anmärkas att någon nedre gräns för områden där renskötelsen sedvanerättsligt förekommer inte kan anges. Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop. 1928:43 s 69) gäller renbetesrätten inom större delen av Norrland utanför lappmarkerna och renbetesfjällen och dessutom inom vissa områden av Kopparbergs län. I tvistiga fall förutsätts frågan om sedvanerättens tillämplighet bli prövad av domstol på grundval av sådan bevisning som enligt allmän lag krävs för styrkande av urminneshävd (prop. 1928:43 s 71)". Departementschefens uttalande är sålunda ett referat av förarbetena till 1928 års ren-näringslag. De bedömningar som återfinns i departementschefens uttalande om förekomsten av sedvanerätt saknar juridisk betydelse och är inte till ledning för lagregelns tillämpning. I departementschefens uttalande anges också detta då han förklarar att i tvistiga fall förutsätts att frågan avgörs av domstol på grundval av bevisning om urminneshävd.

Inlaga 28/2 – 94 (aktbil 819)

(Lagstiftaren införde 1886 en regel som innebär att rätt till vinterbete med ren utanför renbetesfjällen finns inom fastigheter där sådant nyttjande dittills av ålder bedrivits. Regeln har förnyats i senare lagstiftning. Lagstiftaren har inte sagt något om var i Jämtland sådan rätt föreligger. Ingen av åberopade handlingar ger besked eller ens ledning i den frågan. Tvärtom fastslås att någon gräns inte kan anges och att tvistiga fall förutsätts bli prövade av domstol).

Till förtydligande bör framhållas, att kärandena i och för sig inte bestrider att vinterbete kan ha förekommit utanför de vid tillkomsten av 1886 års lag befintliga renbetesfjällen. Däremot bestrids att sedvanerätt föreligger utanför **nuvarande** renbetesfjäll.

Inlaga 8/4 – 92 (aktbil 710)

Förändringen av antalet renar

<u>Renantal</u>	<u>1928</u>	<u>1971</u>	<u>1990</u>
Handölsdalens	4518	3467	6257(avser89, då 90 saknas)
Idre (1928 = 0)	911(1925)	1477	3117
Mittådalen	1994	2735	8892
Tossåsen	1275	3337	7990 (91)
Tännäs	<u>651</u>	<u>4586</u>	<u>6587 (91)</u>
	9349	15602	32843

Aktbil. 806, sid. 18

Samebyarna har redovisat antalet renar inom hela renskötseområdet vid olika tidpunkter under 1900-talet. Uppgifterna avser således det totala antalet renar för alla samebyar i hela Sverige.

Syftet med dessa uppgifter, liksom vad det i övrigt anförts från samebyarnas sida i målet, synes vara att hävda, att rennäringen i Härjedalen alltid haft den utbredning som samebyarna gör gällande idag, alltså vinterbete i hela Härjedalens kommun.

Vad gäller renskötseln före 1900 hänvisas till vad som anförts ovan och i inlagan den 8 april 1992. Utvecklingen under 1900-talet synes erfordra viss ytterligare belysning.

Norge – Sverige

Under främst 1910-talet framfördes otaliga klagomål, skadeståndskrav och krav på betesavgifter från Norge i anledning av att svenska renar uppehöll sig där.

*Lösningen
sid 147*

Frågan utreddes bl a 1913, bilaga 6. Av utredningen (inledningen) framgår att bl a Tännäs sameby regelbundet betade sommartid på norskt område och att strövrenar från Idre, Tännäs och Åre-Storjöö samebyar uppehöll sig på norskt område. Utredningen framhöll, att renskötsel uteslutande på svenskt område skulle kräva åtgärder såsom stängsel, decimering av renantal eller ytterligare betesmarker utanför renbetesfjällen.

Av utredningen framgår vidare, att Tännäsrenarna om vintern befanns sig i trakterna kring Högvålen och Sörvattnet (sid 7) Läs första stycket + första stycket på sid 5. och att Åre-Storjöö lappbys renar om vintern befann sig antingen i Särvfjället, i Långåtrakten eller i Högvålen (sid 10). Läs sid. 10 -11. För alla dessa samebyar (Tännäs, Mittådalen och Handölsdalen) uttalar utredningen att en kustflyttning vore den enda lösningen. Där man kunde nyttja marker som samerna förfogade över - Kall, Offerdal, Frostvikens byars sedvanerättstrakter. Någon utökad vinterbetning i Härjedalen var således inte på fråga eftersom de aktuella samebyarna inte hade sedvanerätt till vinterbete i Härjedalen.

(Särskilt om Åre-Storjöö lappby uttalas (sid 11): "Åre-Storjöö renarnas (Storvallenhjordens) naturliga utfartsväg vore visserligen Ljungans dalgång, men skulle de följa denna, komme de snart utanför sedvanerättsgebitet".)

Vidare uttalas (sid 23): "En viktig fråga är även, att Ovikenlapparnas renbetesrätt i Klövsjöfjällen ordnas fullt klart, detta bl a för att hindra en kollision mellan denna by och Åre-Stor-sjö".

Bevistema (1.4.1): Utredningen visar, att det enda bete som förekom utanför nuvarande åretruntmarker var "i Långåtrakten", att konventionen med Norge medförde behov av nya vinterbetesmarker för Tännäs och Åre-Storjöö samebyar och att någon utvidgning i Härjedalen inte kom ifråga eftersom man då kom utanför sedvanerättstrakter.

Dnr. S. M7

Frågan har ytterligare belysts i resolution från Länsstyrelsen den 15 juni 1914, bilaga 7. Läs sista stycket.

Bevistema (1.4.2): Av resolutionen framgår att utvidgning av renbeteslanden var en nödvändig följd av att betning på ömse sidor riksgränsen mot Norge skulle komma att upphöra.

Det förutskickade förbudet mot att svenska samebyars renar betade i Norge infördes genom konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge om flyttlapparnas rätt till renbetning.

→ sid 1

1935 års utredning

1935 upprättade bl a lappfogden W. Gardham en redogörelse för renskötsel förhållandena i Jämtlands län samt Idre lappby av Kopparbergs län, bilaga 8. Såvitt avser vinterbete anförs i utredningen bl a följande.

Läs sid. 7ö. (Obs ! En reduktion av renantalet till 2 000 ansågs nödvändig. (Handölsdalens sameby söker vinterbete nedåt östra Härjedalen, vanligen omkring Vemdalen eller Klövsjö. Flyttningen företages efter köllandet mellan Ljungan och Ljusnan, förbi Särffället (sid 7).)

Läs sid. 10. (Vinterflyttning. Obs ! Högsta renantal 1 500. (Goda beten för vintern har Tranrislapparna (Handölsdalens sameby) alltid funnit i omedelbar närhet av sitt byaområde, nämligen i de mindre, fristående lågfjäll, som grupperar sig norrut från Ottfjället kring sjön Gräpplingen (sid 10). Under vintern 1934 – 35 har man således första gången genomfört en något längre vinterflyttning, till trakten norr om Ljusnan vid Hede kyrkoby; eljest har Ljungrisgruppen pläгат nyttja vinterbete i Särvfjället norr om nyss nämnda trakt.)

Dom s. 8

ej med i dom

Anarisets och Tåssåsens samebyar begagnar, enligt utredningen, Tåssåsfjällen (sid 11). Läs. Renantal 1 000 + 2 000. 516

Vanliga vintertrakter för Mittådalens sameby anges vara Högvålen och Långå (sid 24). Högst 3 000 renar.

För Tännäs sameby anges (sid 25) Läs. att hela lappbyns område är ett utomordentligt rikt lavland, att tillgångarna på detta slag av bete kunna aldrig ens tillnärmelsevis bliva utnyttjade och att flyttningar inför vintern utom byaområdet inte är av behov påkallade. Renantal 1 800. (5.27)

Renantal 11 300 (+ Idres 1 000 = 12 300) tillåtna renar för samtliga byar.

Bevistema (1.4.4): Utredningen åberopas för att visa var vinterbet med ren ägde rum omkring år 1935.

LÄS DOMEN ✓

1940 års jämtlandsutredning

1940 års jämtlandsutredning, bilaga 9, uttalar, att stadigvarande betesutrymme finns för omkring 30 000 renar, vilket synes motsvara det totala antalet renar i hela länet omkring 1935. Enligt utredningen ^(Lap) uppgick antalet renar för, i målet berörda samebyar, till 7 142 st år 1920, 13 821 st år 1930 samt 15 170 st år 1935.

^{en föreslagna} Utredningen redovisar ett fåtal önskvärda tillköp, belägna i omedelbar närhet av renbetesfjället.

Bevistema (1.4.5): Utredningen visar, att antalet renar ökat och att önskvärda tillköp var belägna omedelbart i närheten av renbetesfjället.

1948 års jämtlandsutredning

Dom 5.149

Nästa utredning angående renskötseln i Jämtlands län kallas "1948 års jämtlandsutredning", bilaga 10.

Enligt utredningen ^{52/}(sid 3) har klagomål vid upprepade tillfällen framförts beträffande ordningen inom renskötseln i Jämtlands län.

Utredningen påkallades från det allmännas sida för att en bättre ordning inom renskötseln i Jämtlands län skulle kunna åvägbringas.

Utredningen redovisar ~~(sid 10)~~ tidigare vidtagna åtgärder, bl a utslaktning av Åre-Storsjö samebys renhjord, så gott som årliga sammanträden under 1930-talet samt skrivelse 1943 angående orsakerna till missförhållandena inom renskötseln. Läs sid. 10m.

I utredningen (sid 17) påtalas att ett skäl till missförhållandena kunde vara att renantalet inom lappbyarna vore för stort. Läs.

Utredningen påtalar vidare övergången från intensiv till extensiv renskötsel, som i allmänhet ägt rum under tiden 1915 - 1925 (sid 19).
Läs.

Vad gäller förhållandena inom de enskilda byarna, uttalas bl a följande.

(Idre sameby (sid 23) uppges vinterbeta ned mot Nipfjället och Städjan, en arbetsordning som inte avvek i nämnvärd utsträckning från tidigare inom byn tillämpade arbetsmetoder.)

Tännäs sameby (sid 26) Läs. (uppges vinterbeta på sträckningen Lillfjället - Kölåsen - Storffjäten, där renarna hölls väl samlade genom att man så gott som dagligen rände runt hjorden.)

Beträffande Mittådalen uppges (sid 28), Läs sid. ²⁸22y-²⁹23x. (att flyttning skedde i två grupper till Högvålen samt att det kunde inträffa att ren-

hjorden flyttades längre mot sydost till området Strådalen – Lofssjön och fjällen söder därom.) I utredningen påtalas vissa svårigheter beträffande sedvanerätten på vinterbetestrakten (sid 29m).

Beträffande Tåssåsens sameby uttalar utredningen (sid 33), Läs sid. 33m. (att flyttningen gick över Lövdalen – Flåsjön – södra sidan av Ljungan mot Klövsjö-fjällen. Under vinterbetning hölls renarna väl samlade genom att renvaktarna så gott som dagligen rände omkring renhjorden.)

Vad gäller Tranris sameby (Handölsdalens sameby) berörs inledningsvis det förhållandet, att husbonden Olle Blind, våren 1946 inflyttat till samebyn, (sid 36). Vinterbetet uppges (sid 38f) Läs sid. 38n–39ö. ske i området öster om Storsjön på ömse sidor om Ljungan.

Handölsdalens sameby uppges (sid 43) Läs sid. 43m. flytta mot Sär-vfjället för att därefter fortsätta ned mot Hedeviken och Tumsjön. Man höll renhjorden under ständig kontroll. Denna arbetsordning avvek, enligt utredningen, högst väsentligt från tidigare arbetsmetoder. (Jfr 1935 års utredning).

Bevistema (1.4.6): Utredningen visar var vinterbete med ren ägde rum 1948.

Länsstyrelsen yttrade sig över utredningen, bilaga 11. I yttrandet (sid 2) påpekas som orsaker bl a övergången från intensiv till extensiv renskötsel samt att den aktiva kontrollen eftersatts inom vissa av samebyarna.

Utredningen redovisar vidare på (sid 11 f.) Läs sid. 11y–12ö. att protester mera allmänt börjat förekomma på den grund att sedvanerätt inte skulle föreligga. Länsstyrelsen har därför hemställt att lämplig person förordnas för att undersöka sedvanerättens omfattning (sid 12).

Bevistema (1.4.7): ~~O~~rdningen beror på bl a övergången från intensiv till extensiv renskötsel samt att den aktiva kontrollen eftersatts inom vissa

Dm 150

byar. I yttrandet redovisas att protesterna allmänt börjat ifrågakomma på den grund att sedvanerätt inte skulle förekomma.

→ s. 4.
Renantal

Kärandena utgår ifrån att i inlägga den 8 april 1992 redovisade uppgifter om renantal är ostridiga och att bevisning inte behöver föras i den delen.

Som redovisats ovan utgjorde det totala antalet renar i aktuella samebyar vid tidpunkten för avvitrningen drygt 7 000 st. Ovan har även redovisats uppgivna renantal ur 1940 års jämtlandsutredning.

Av bilagda PM med förslag till åtgärder i södra delen av Jämtlands län under första halvåret 1959, bilaga 12, redovisas av tf lappfogden Lundberg uppskattat verkligt renantal i Handölsdalens, Tranris, Tåssåsens och Mittådalens samebyar. Läs inledningen och tabellen Som framgår därav uppgick detta antal till 20 500 renar, att jämföra med renantal enligt renlängden, 7 777. Jfr uppgifterna i 1935 års utredning. Vidare framgår, att en decimering av renantalet var nödvändig.

Bevistema (1.4.8): PMen visar det uppskattade verkliga renantalet. Av det och tidigare utredningar framgår, att renantalet ökat och att en decimering var nödvändig.

Enligt uppgifter från Länsstyrelsen uppgår renantalet för de byar som vinterbetar i Härjedalen för närvarande till minst 45 000 st.

Slutsats (och bevistema för ovan angivna utredningar mm)

Sammanfattningsvis ger redovisade utredningar entydigt belägg för, att vinterbetet före sekelskiftet 1900 skedde inom nuvarande renbetesfjäll samt att betesområdet, särskilt från 1950-talet och framåt, successivt utökats till följd av övergång från intensiv till extensiv renskötsel,

Avskrift.

Bil. Ståaff

Till 1919 års Lappkommitté,
Stockholm.

Genom Lappkommitténs skrivelse den 25 oktober 1921 har jag anmodats avgiva utredning huru långt utanför renbeteslanden de Jämtländska lapparna dels för de närvarande pläga flytta dels ock i äldre tider plägat flytta inom Västerbottens, Västernorrlands, Gävleborgs, Jämtlands och Kopparbergs län; och får jag i sådant avseende översända -

1. ett av undertecknad under innevarande år fört protokoll med lappar och bofaste angående Jämtlandslapparnas flyttningar utom renbeteslanden;
2. ett utdrag ur f. lappfogden A. Dalkvist årsberättelse för år 1896 rörande lapparnas vistelseorter och flyttningsvägar;
3. ett utdrag ur protokoll fört av förre lappfogden Patrik Brännström under olika dagar 1898;
4. ett transumt av protokoll fört vid sammanträde med Idre lappby den 6 april 1907;
5. en avskrift av utdrag av Domboken, hållen vid lägtima vintertinget med Undersåkers tingslag å tingsstället i Järpen den 19 januari 1910 - & 43.
6. ett transumt av protokoll fört av undertecknad den 20 september 1911 i Högvalen. Med åberopande av i ovenskivna protokoll av lappar och bofaste lämnade uppgifter samt av mig under min adertonåriga tjänstetid som lappfogde inom Jämtlands län eljest kända förhållanden rörande lapparnas flyttningar och vistelse utanför renbeteslanden under tiden mellan 1 maj och 1 oktober, får jag härnedan göra en kort sammanfattning av de trakter utanför renbeteslanden, där lapparna inom Jämtlands län haft sina flyttningsvägar och vinterbetesplatser. Tiden här varit för knapp för att någon utförlig och uttömmande utredning skolat kunna utföras, och någon utredning har ej alls kunnat ske rörande trakter, som icke på länge besökts av lapparna och varom de nu levande lapparna själva saknat all kännedom. Givet är emellertid att sådana trakter kunna finnas och med all sannolikhet finnas de ock troligen inom Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län. Inom Västerbottens län torde däremot Jämtlandslapparna knappast haft någon vinterbetning utan endast genomflyttning i den mot Jämtland angränsande Dorotea socken. Detta är ock helt naturligt, enär de norra Jämtlandslapparna (här Frostvikslapparna) alltid sökt sig söderut dels för snöförhållandets skull och dels - och kanske mest - för att få bättre avsättning för sitt renkött. Detta sistnämnda förhållande torde ock varit förnämsta orsaken till Frostvikslapparnas mer än nödigt långa vinterflyttningar ned åt kuststäderna Sundsvall, Hudiksvall och Söderhamn. Ty att det gammalt ej var bristen på renbete längre upp i landet, som gjorde det, synes mig uppenbart. Detta synes mig ock framgå av det förhållandet att nu, sedan dock brist på gott renbete förekommer inom renbeteslandet och därtill angränsande trakter, de alldeles upphört med sina långa vinterflyttningar ned till kustsocknarna. De uppsökas nämligen numera - var de än vistas - av renuppköpare och få till dem sälja allt vad de önska - Jag vill dock härmed ej hava sagt, att det endast varit avsättningen av renprodukterna, som gjort att Frostvikslapparna numera upphört med sina långa vinterflyttningar. Andra orsaker torde ock förefinnas: såsom ökade för renflyttningarna försvårade trafikförhållanden efter vägarna, hindrande stängsel genom odlingars uppkomst

i flyttningsvägarna, svårigheter att kunna passera över järnvägslinierna och deras stängsel samt ökade kostnader och - kanske ej minst - besvärigheterna med långa flyttningar.

Vad beträffar alla övriga lappar inom länet synas de ej haft några flyttningar utom länet och inom länet hava ock flyttningarna - synnerligast i äldre tider - varit helt obetydliga om man bortser från Hotags- och Offerdals-lapparna, som hava haft något längre flyttningar. Kalls- Oviks- och Härjedals-lapparna kunna i det närmaste anses ej hava haft några flyttningar annat än till deras fjäll närmast angränsande trakter. Först på senare tid, då mossbete å deras egna renbetesland och de omkring dem närgränsande enskildas markerna blivit sämre, hava de måst utsträcka sina vinterflyttningar; och torde de i framtiden bli nödsakade att än vidare utsträcka dem. Här vill jag erinra att vinterflyttningar även oavsett betesförhållandena synes mig absolut nödvändiga för renskötselns bestående, ty det är huvudsakligast genom dessa flyttningar renarna kunna hållas tama. Där flyttningar ej förkommit hava renarna alltid till sist blivit förvildade. Exempel härpå saknas ej från Åre-Storsjö, Kalls- och Oviks-lapparnas rendrift. Där nämnvärd flyttning ej förekommer, är de nämligen endast under mjölkningstiden, som renarna få någon verklig beröring med folk och utan sådan bli renarna, i likhet med alla djur, vilda. Gammalt, då mjölkningen under sommaren och hösten pågick, om ej dagligen så åtminstone annan var dag under flera månaders tid och kalvarna "tjävlades" samt renarna i övrigt ständigt vårdades så väl dag som natt, var detta nog för att bibehålla renarna fullständigt tama, men sedan allt detta numera kan sägas i det närmaste hava upphört och mjölkningen vanligen sker endast ett fåtal gånger under sommaren, är detta otillräckligt för att bibehålla en så tam renstam, att den kan helt behärras av folk, och kan den ej det, bli renarna ett skadedjur för den bofasta befolkningen.

De trakter utanför renbeteslanden där Jämtlandslapparna haft sina flyttningsvägar och vinterbetesplatser synes mig - lappbyvis taget - vara inom nedanskrivna socknar och därinom uppräknade byar, skogs- och fjällmarker:

De understrukna namnen avse vinterbetesplatser under längre tid av vintern samt sittplatser.

1. Frostvikens norra, mellersta och södra lappbyar.

Inom Västerbottens län:

Dorotea socken och Risbäcks kapell endast flyttningsvägar efter Norra Borgafjäll och Gittfjäll, Långfors, Långsele till Ormsjön eller Lillånäs, Sörfors, Harrsjön, Onbäcken till Ormsjön och efter Ormsjön eller landsvägen till Bellvik.

Inom Västernorrlands län:

Tåsjö socken: Korselbränna, Tjärnmyrberget, Rotnäs, Norrby, Tåsjön, Hoting, Bellvik, Rörström, Stornäset, St. Skyrsjön.

Bodums socken: Flyn, Hocksjö, Gårdvattenberget, Böle, Näset, St. Skyrsjön, Hällvattnet, Nagasjön, Gässjön, Tannsjön.

Fjällsjö socken: Stensvattnet, Grytåsen, Jansjö, Backe, Rudsjön, Mörtsjön, Bönäset, Norrby, Vängelsnäset, Vängelsby, Österåsen, Ljungby, Sil.

Junsele socken: Vallen, Näset, Betarsjön, Ruske, Lillsele, Gulsele, Krånged, Omsjö, Kläppsjö, Långvattnet, Eden.

Ramsele socken: Nordantjäl, Meåfors, Strömsnäs (bete en tid), Forsmo, Krok, fors, Flyn, Terrsjö, Västvattnet, Lungsjön, Tunåsen, Tarasjönäs, Ovanmo, Nordsjö, Bölen, Forsås.

Åre socken: Mullfjället, Nordskalsfjället, Renfjället, Åreskutan.

Mörsils socken: Semmelådalen, Upplands- och Strands-skogen, omkring sjöarna Djupsjön och Gesten samt södra sidan Liten.

Mattmars socken: Hållbacken, Tossberg, Kluk.

Alsens socken: Getan, Kougsta, Andersböle, Slätte, Bleckåsen.

Näskotts socken: Nordannälden, Trolbåsen, Tullus.

Aspås socken: Lundsjön, Österlångan, Näversjön, Kallkällan, Böle, Näset, Kyrkslätten.

Hotagens socken: Skogsjö, Skogberget, Rörvattnet, Botelnäset, Häggsjö.

Föllinge socken: Skärvången, Lillholmsjö, Åkersjön, Vallrun.

Offerdals socken: Finnsäter, Vejmon, Brattmon, Rismon, Enarsvedjan, Fiskviken, Trången, Lien, Landön, Tulleråsen, Kälarna, Käfåsen, Öhne, Gärde, Tångeråsen, Bredbyn, Rännön, Grässlätten, Aspbacken, Olden, Västsjön.

4. Kalls lappby.

Kalls socken: Hoberg, Kolåsen, Gråsjön, Segerdalen (= Sundet och Hamburg), Sågen, Öster- och Västerkjöländ, Digernäs, Smedjeviken, Huså, Åreskutan.

Åre socken: Skalstugan, Åbo, St. Rensjön, Medstugan, Saxvallen, Stalltjärnstugan, Äggsjön, Häggsjön, Nordhallen, Nordhallsfjäll, Mullfjället, Torssafjäll, Åreskutan, Renfjället, Gröplingefjällen, Gråsjölien, Storlien, Handöl (= Enafors), Ann och Gefsjön norr om järnvägen.

Undersåkers socken: trakterna omkring Gröplingesjöarna sydväst om byn Dalen.

5. Anarisets och Tåssåsens lappbyar:

Hallens socken: intill renbeteslandet belägna fyllnadsjordar och skogsmarker.

Ovikens socken: intill renbeteslandet belägna fyllnadsjordar och skogsmarker.

Mörsils socken: intill Sellsjöfjället belägna fyllnadsjordar samt skogsmarker omkring sjöarna Gesten, Hockern, Sällsjön, Djupsjöarna, Långtjärn ned mot sjön Liten.

Undersåkers socken: Hottö kronopark (Hottöfjäll), norr om sjöarna Åmen och Hottön omkring sjöarna Andsjön, Gårdsjön, Kosjön, Långtjärn, Holmtjärn, Glånsjön belägna skogsmarker, i Vällista och Groffjället omkring Gröplinge sjöarna.

Bergs socken: på ömse sidor Ljungans dalgång mellan Torsborg och Fotingen belägna skogsmarker.

Klövsjö socken: möjligen inom Klövsjöfjället.

Vemdalens socken: möjligen inom Klövsjöfjället; Källberget och Gafvelåsen.

Storsjö socken: mellan Storsjön och Torsborg på ömse sidor Ljungans dalgång närbelägna skogsmarker; Tåssåsen mot Tåssås skattefjäll norr om Storsjö angränsande fjällmarker, Henådalen (Kläppen).

6. Mittådalens, Handölsdalens och Tranris lappbyar.

Storsjö socken: Ljungdalen, Storsjö kyrkby, Messlingen, Henådalen.

Tännäs socken: mot Ljusnedal på södra sidan Ljusnan närgränsande enskildas marker.

Hede socken: Grundsjön, Medskogen, Långå, Serffjället, Serfsjön, Ransundet och möjligen Sonfjället.

Vemdälens socken: Henvålen och Källberget.

Åre socken: Renfjället.

Undersåkers socken: Gröplingetrakten.

7. Tännäs lappby.

Tännäs socken

Linsells socken: Sörvattnet och närgränsande marker av Lofsdalens by.

Lillherrdals socken: Storfjäten.

Hede socken: Ransundet.

8. Idre lappby.

Idre socken: Grövelådalen, Grövelsjön, Huskläppen, Storsättern, Lövåsen, Saglien, Floåsen, Höstsättern, Guttusjön, Hågådalen, Hellsjöfors, Fjätvallen, Grundagen, Foskros, Klutsjö, Nipfjället.

Linsells socken: Sörvattnet och närgränsande skogsmarker av Lofsdalens by.

Lillherrdals socken: Storfjäten och fjälltrakterna däromkring. Givet är att betning ock har skett å intill namngivna byar angränsande byars marker.

Till sist får jag framhålla att Jämtlandslapparna ej kunna driva någon renskötsel därest de ej under vintrarna få benyttja sig av enskildas marker.

Östersund i lappfogdekontoret den 29 april 1922.

Abr. Staaff

(2)

tillkommer allenast nomadiserande lapp. Såsom sådan anses allenast person av lapsk härstamning, som på stadigvarande sätt personligen följer och bevakar sina renar och icke samtidigt brukar hemman eller nybygge eller biträder vid bruket av sådan fastighet; dock medges visst undantag från sistnämnda villkor för lapp från Västerbottens län eller Frostvikens norra lappby i Jämtlands län (153 §).

I konventionen hava slutligen meddelats åtskilliga ordningsföreskrifter och andra bestämmelser, som det åligger lapparna att iakttaga vid utövningen av sin renbetesrätt i Norge.

Allmänna grunder.

Samtliga de myndigheter, som yttrat sig över de av den sakkunnige framlagda förslagen, hava utgått från att desamma böra läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Länsstyrelsen i Västerbottens län och domänstyrelsen hava uttryckligen förklarat sig lämna förslagen utan erinran.

Av det föregående torde framgå, att renskötelsen varit och alltjämt är av stor betydelse för en väsentlig del av den lapska befolkningen. Även för staten måste det ur såväl social som nationalekonomisk synpunkt vara angeläget, att nämnda näring vidmakthålles och ytterligare främjas i de trakter, där förutsättningar i sådant hänseende finnas. Renskötelsen är för många av de trakter, där den drives, en viktig ekonomisk faktor. I synnerhet gäller detta för Norrbottens län. Även för den icke lapska befolkningen är det å vissa orter av stor betydelse att kunna hava skötesrenar i vård hos lapp. Visserligen giver den statistiska utredningen vid handen, att förhållandena numera utvecklats sig därhän, att allenast den mindre delen av den lapska befolkningen ägnar sig åt renskötsel, medan flertalet bland densamma upphört därmed. Men å andra sidan visar utredningen, att renantalet under de senare åren väsentligt ökats. Man torde alltså kunna räkna med att även i framtiden lapparna, i den mån betesmarkerna förslå, komma att i avsevärd grad ägna sig åt renskötsel. Men även om de renskötande lapparnas antal framdeles skulle minskas, torde dock renskötelsens särställning bland näringarna påfordra särskild lagstiftning.

Frågan om revision av lapplagstiftningen har, såsom framgår av den av mig lämnade redogörelsen, länge stått på dagordningen, och riksdagen har ock hemställt om en sådan revision. De brister, som vidlåda den gällande renbeteslagen och vilka i det följande komma att närmare beröras, synas mig vara av den beskaffenhet, att ny lagstiftning snarast bör komma till stånd. De spörsmål, som främst kräva skyndsam lösning, äro dels frågan om effektiva åtgärder för nedbringandet av renantalet inom lappby, där sådant påkallas av betets otillräcklighet eller av andra anledningar, dels ock frågan om reglerandet av den olagligen bedrivna renskötelsen nedom lappmarksgården i Norrbottens län. Vad förstnämnda fråga angår har, på sätt vid ärendets anmälan i statsrådet den 13 juli 1926 framhållits, den stora ökning av renstammen, som under de senare åren ägt rum, givit anledning till allvarliga bekymmer. Denna ökning av renstammen i förening

Behovet av
lagstiftning
på före-
varande
område.

Departements-
chefen.

med den på sina håll allt knappare tillgången på bete samt odlingens framträngande har ökat riskerna för skadegörelser å den bofasta befolkningens egendom. Till förebyggande i möjligaste mån av dylika skadegörelser samt av olägenheter för renskötseln erfordras stor omsorg vid denna närings bedrivande. Det synes därför ofrånkomligt, att möjlighet beredes de myndigheter, som hava överinseendet över lapparna och deras renskötsel, att kunna i tid ingripa mot försumliga renskötare. De maktmedel, som enligt gällande lag stå till buds, äro, enligt vad erfarenheten visat, icke tillräckligt effektiva. På grund av vad sålunda anförts och då jag i huvudsak kan ansluta mig till den sakkunniges förslag, vilka i stort sett mottagits med gillande av de hörda myndigheterna och även i allmänhet godtagits av lapparna, i den mån de yttrat sig över desamma, synes det mig vara angeläget, att förslagen nu läggas till grund för framställning i ämnet till riksdagen.

Ämnets
formella
behandling.

1919 års kommitté, som på sätt förut framhållits, uppdelat ämnet i två särskilda huvudförfattningar, angav avsikten härmed hava varit att göra stadgandena angående renskötseln och därmed sammanhängande förhållanden i görligaste mån lättlästa för vederbörande lappar, så att fjällappen endast skulle behöva syssla med honom vidkommande bestämmelser och skogslappen endast med sådana, som anginge honom.

Lagrådet.

Lagrådet ansåg i sitt yttrande över de år 1924 remitterade förslagen i förevarande ämne, att det borde tagas under övervägande, huruvida icke den skillnad i fråga om det rättsliga reglerandet, som borde göras mellan fjällappar och skogslappar, lämpligen kunde genomföras utan uppdelning av ämnet i två lagar. I detta sammanhang har lagrådet framhållit, att den av kommittén föreslagna uppdelningen medfört en mycket betydlig förlängning av lagtexten och att uppdelningen, om den än skulle göra stadgandena mera lättlästa för vederbörande lappar, å andra sidan skulle göra det svårare att överblicka, vari de, i allt fall till vissa områden inskränkta, skiljaktigheterna mellan de för båda slagen av lappar givna rättsreglerna bestode.

Den
sakkunnige.

Den sakkunnige har ansett uppdelningen av ämnet i två särskilda lagar icke böra bibehållas samt därom anför:

»De fördelar, som därmed skulle vinnas, synas icke kunna uppväga de olägenheter, som en så avsevärd förlängning av lagtexten givetvis medför. Här till kommer, att den av lagrådet framhållna svårigheten att överblicka, vari skiljaktigheterna mellan de särskilda lagarna bestå, säkerligen skulle bereda även de renskötande lapparna icke ringa besvär, då även dessa mången gång torde hava intresse av att erhålla kännedom om dessa skiljaktigheter. I förevarande förslag hava alltså bestämmelserna för de olika slagen av renskötsel sammanförts i en lag. Härvid har man sökt att i de fall, då olika regler böra gälla för fjäll- och skogsrenskötsel, i lagtexten markera skillnaden så tydligt som möjligt, varjämte det ansetts böra undvikas att i mindre väsentliga detaljer giva olika bestämmelser för det ena eller andra slaget av renskötsel. Några praktiska olägenheter härav synas icke behöva befaras.»

Yttranden
över den sak-
kunniges
förslag.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, som i sitt yttrande över kommitténs förslag biträdde kommitténs uppfattning om lämpligheten av den däri gjorda

uppdelning
som legat
förändret i
sagas hava
bestämmels
en revidera
länsstyrelse
[I] övriga
denna del l

Lagrådet
gandena i
sådan lag,
bestämmels
Det syntes
ganden, å v

Vad ang
författninga
sammanföra
I detta hän
förda skälen

Såsom fi
mittén föres
icke borde
slutna best
6 mom. i fö
i förslaget
lag, som a
sakkunnige
huruvida ic

de av den
bestämmels
den sakkun
graf är en
sammanhan
byggnad, s
lapparnas
varande av
följd varav
beteslagen.
Av vad
ling anslut
har givit v
de framlag
Emellertid

Trakt

Handölsdalen:

Se prot. K 5:26; trakten mellan Brändåsen och Högvålen, trakten av Lofsdalen

K 5:27; trakten av Långå, vid Lossnen

K 5:30; ner mot Grundsjön och Saxvallen och trakterna däromkring

K 5:36; trakten av Flatruet och Anåkroken

Tranris:

K 4:7; trakten av Särvfjället, trakten av Dalen i Undersåker

K 4:9; trakten av Gråsjödörren

K 4:11; trakten av Beten

K 4:13; trakten av Hållfjället och Välliste

K 4:14; trakten omkring Gröplingsvalen

K 4:15; trakten av Gröplingarna

K 4:19; bra exempel !

Anaris:

K 2:5; trakten av Håttön

K 2:6; "

K 2:7; trakten av Västfjället

K 2:12; trakten av Vallbo och Hottöfjället

Införd vid hf dag 11 av
d. Andersson

SVEGS TINGS RÄTT

1

År 1775 -10- 1 6

T 88/90 CT 70/91, T 85/95

Akt

Aktbil. 11/91

FÖRHÅLLANDENA UNDER 1900-TALET

2. Protokoll

Inlaga 27/5 - 93 (aktbil 806) - (samebyarnas inlaga 9/2 - 93, ab 786, p. 12 och 21/12 - 92, sid. 5)

12. Utdrag ur lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser

Det nyttjande som redovisas i de ingivna protokollen och årsberättelserna bestrids inte. Det nyttjande som skett sporadiskt vid vissa angivna tidpunkter ger dock inte stöd för att det förekommit ett renbete vintertid av ålder och ej heller under den kortare tid som samebyarna påstår skulle kunna utgöra grund för uppkomsten av en vinterbetesrätt. (För att tillmötesgå samebyarnas önskemål om ytterligare kartmaterial kommer vi snart att inge markägarkartor i skala 1:100.000. På kartorna skall vi markera de trakter som återfinns i sammanträdesprotokollen och årsberättelserna. På markägarkartorna är redovisat socknar och byar.)

Under inga förhållanden kan det nyttjande varom det talas i sammanträdesprotokollen och årsberättelserna ge upphov till renbetesrätt på andra delar av Härjedalen än de trakter som besökts enligt dessa handlingar. Fråga är om högst begränsade områden.

(Kärandena utgår från att samebyarnas redovisning är uttömmande och att det således inte görs gällande i målet att renbete skett vintertid utanför renbetesfjällen utöver vad som anges i protokollen.)

GODE MÄN

Lins
damm
s. 153

I anledning av vad kärandena anfört om gode män anför kärandena följande.

Till gode män för Tännäs sameby valdes år 1910 bl a (för Linsells socken) " arrendatorn John Söderlund i Sörvattnet inom Linsells och Lillhårdals socknar" och för Lillhårdals socken hemmansägaren Olof Nilsson i Storfjäten, Fel. Ska vara " samt hemsg. Jöns Persson i Fjätvallen inom byarna Hågådalen, Grundagen, Klutsjön och Fjätvallen". Alla omnämnda (båda har) byarna belägna inom nuvarande renbetesland.

Kärandena kan inte finna att beslutet utvidgats 1916 i enlighet med samebyarnas påstående. (Hågådalen, Grundagen, Klutsjön och Fjätvallen ligger inom Idre socken.)

För Tåssåsen valdes år 1916 gode män i byarna Börtnan, Flåsjön, Lövsta, Källberget, Gavelåsen, Lövdalen, Nybo, Galberget samt Storsjö socken; Klövsjö socken och angränsande delar av Vemdalens socken.

Förordnande beträffande Klövsjö socken och angränsande delar av Vemdalens socken synes fr o m 1920 ha ersatts med byarna Lövsta och Henvålen. Samma synes gälla för Anarisets sameby.

För Mittådalens sameby har några gode män inte ansetts erforderliga av 1917. Fr o m 1918 har förordnats godman för Tännäs i Funäsdalen och för Hede i Långå.

Vad gäller Tranris finns inget namn angivet på den som påstås ha förordnats år 1929 i Långå för Hede socken. Beslutet har inte heller upprepats. Se efterföljande protokoll.

De enda förordnandena som avser omstämt område är alltså Klövsjö socken"angränsande delar av Vemdalens socken" (Tåssåsen år 1916 – 1919) samt Funäsdalen och Långå (Mittådalen 1918).

I lappfogdens arkiv återfinns bilagda "Tablå över de Jämtländska lapparnas renar och skadegörelse inom Sverige å de bofastas marker under åren 1916 - ", bilaga 22.

Redovisa.

Av förteckningen kan utläsas, att inträffade skador under åren 1916 - 1921, i den mån de överhuvudtaget inträffat inom omstämt område, är lokaliserade till närheten av renbetesfjäll, att längden upptar skador såväl sommar- som vintertid samt att ersättning regelmässigt, oavsett årstid, erlagts godvilligt utan syn.

Bevistema (1.4.35): Av förteckningen framgår, att renar inte vistats utanför åretruntmarkerna annat än i närheten av dessa och att samerna även i dessa fall frivilligt ersatt skador på vintern, vilket inte kan uppfattas på annat sätt än att samerna inte ansett sig ha rätt att vistas i området.

Inlaga 28/2 -94, ab 819, sid. 6 (Samebyarnas inlaga 1/10 - 93, ab 812, p. 12)

Lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser

dm 1/12

Kärandena bestrider att nyttjanderätt av vinterbete förekommit utöver vad som redovisats i lappfogdarnas årsberättelser eller sammanträdesprotokoll, att fogdarna inte insåg att redovisningen skulle ha betydelse för framtida bevisning av sedvanerätt och att lappfogden haft att ta hänsyn till landshövdingens uppfattning.

Vad gäller det sist nämnda kan anmärkas att John Ericsson var landshövding under åren 1883 - 1895. Han deltog inte i arbetet med 1898 års lag fr o m 1895.

Frågan om vinterbetesrätten var den stora tvistefrågan vid tillkomsten av såväl 1886 års som 1898 års renbeteslag. Frågan har ägnats stort utrymme i förarbeten. Frågan behandlades vid sammanträden med samerna och de bofasta under båda lagstiftningsarbetena. Uttryckliga frågor ställdes om var vinterbete förekom och vilka marker som erfordrades. Jfr PM ang. 1880 – 1900, sid. 9 och underbilaga 1.

Lagstiftaren har särskilt utrett var vinterbete förekommit i samband med båda lagarnas tillkomst och dessutom 1921 givit lappfogden Staaff särskilt uppdrag att utreda hur långt utanför renbeteslanden de jämt-ländska lapparna brukar flytta. I sammanhanget bör även omnämnas de tvister som förekommit, till exempel Faarups tvister på 1890-talet samt tvisterna i Vemdalen, Långå och Råndalen på 1930-talet. Slutligen kan nämnas att Kungl Majt 1956 uppdrog åt f d landskamreraren E Huss att utreda renbetestrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län.

Se också Dahlkvists tjänsteberättelse för år 1896, ab 1045: " För en närmare utredning af sedvanerätten torde en redogörelse för de olika lappbyarnas vistelseorter och flyttningvägar vara nödig".

+ ömlesmit om klöv

Det framstår som uppenbart att lappfogdarna måste ha insett betydelsen av uppgifterna i årsberättelserna.

I sammanhanget inges även skrivelse av lappfogden Gardham den 27 oktober 1948, bilaga 8 (ab 827). Bevistema: Skrivelsen visar dels att lappfogden betraktade frågan om betesrätt osäker i till exempel Klövsjö-fjällen och Skorvdals-fjällen och att lappfogden bedrev en medveten taktik som gick ut på att utsträcka betesområdet utan kontakt med markägarna. Inlagan visar också att lappfogden insett värdet av dokumentation.

Det finns ingen utredning i målet som stöder samebyarnas påståenden.

((Sid. 8) I sammanhanget kan dock nämnas att Huss på flera ställen i sin utredning framhållit att protokollen i sammanträden med lappbyarna inför lappfogden i Jämtlands län utgjort ett mycket värdefullt material.)

Kärandena vitsordar inte att vinterbete förekommit utöver vad som angivits i protokollen från lappfogdens förhör.

Inläga 27/9 - 94, ab 866, sid. 7 (Samebyarnas inläga 28/4 -94 (ab 841, s 4)

SAMEBYARNAS INLAGA DEN 28 APRIL 1994; LAPPFOGDARNAS ÅRSSAMMANTRÄDESPROTOKOLL

Svarandenas tolkning av Elof Huss uttalanden om lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll är fel. Huss konstaterar i förordet att de: "utgör ett mycket värdefullt material vid bedömningen av lapparnas sedvanerätt". På sid 43 anför Huss vidare: "Emellertid får tilltro sättas till dessa anteckningars riktighet med hänsyn till att upplysningarna i allmänhet lämnats helt kort tid efter vinterbetningens avslutande och minnesfel hos uppgiftslämnarna åtminstone i dessa fall måste anses uteslutna. Protokollsanteckningarna, som har skett utan att föreskrift om deras förande funnits, har stort värde vid bedömning av frågor om lapparnas sedvanerätt."

Det är väl också därför protokollen åberopats av samebyarna.

Påståendet att anteckningarna började föras först i början av 1920-talet är felaktigt. Anteckningar^{inläggs} har börjat föras ¹⁸⁹⁸ till följd av införandet av 11 § i renbetslagen.

Kärandena har upprättat sammandrag över uppgifter som lämnats vid förhören med samebyarna för tiden före de protokoll som åberopats av svarandena.

Obs ! Uttrycket "i trakten av" förekommer ofta i protokollen och ger en bra bild av vad samebyarna menar med detta.

Tännäs sameby

Förklara kartan. Dra Dahlkvist först (ab 1045, sid. 5 bakifrån !), sen Brännström (ab 883, sid. 32).

Sammandraget över Tännäs sameby bifogas. Se bilaga 8 (ab 875). Bevistema (1.4.11): Av sammandraget med bilagor framgår, att bete inte skett utanför samebyns område och att utvidgning av renbetesfjällen inte erfordrats för vinterbete utan för sommarbete.

Dra sedan ab 796. Först 1958 är Tännäs sameby utanför åretruntmarkerna.

Åre-Storsjö sameby

Förklara kartan. Dra Dahlkvist först (ab 1045, sid. 2-3 bakifrån !), sen Brännström (ab 883, sid. 31).

För Åre-Storsjö sameby har således protokoll förts under åren 1898-1915. Sammandrag över protokollen med vissa bilagor bifogas. Se bilaga 9 (ab 876). Dra. Som framgår därav är protokollen förda under "den stora oordningen tid" (se 1935 års Jämtlandsutredning, bilaga 8 till inlaga den 27 maj 1993, 1948 års Jämtlandsutredning, bilaga 10 till samma inlaga, uttalanden av företrädare för Åre-Storsjö lappby vid sammanträde i Funäsdalen den 29 juli 1895, bilaga 5 till kärändenas inlaga den 8 april 1992 samt bilaga 8:3 och 10:7 till denna inlaga). Bevistema (1.4.12): Fastighetsägarna hävdar att det bete som förekom under denna tid och som slutade med utslaktning av Åre-Storsjö lappbys renar, inte kan grunda sedvanerätt.

2
Ej med i denna

Som redovisas i inlagan den 8 april 1992 delades Åre-Storsjö sameby 1916 i Tranris, Mittådalens och Handölsdalens samebyar. Tranris sameby inkorporerades 1962 i Handölsdalens sameby.

Mittådalens sameby

Beträffande Mittådalens sameby har förhör hållits årligen sedan samebyn bildades 1916. Se bilaga 13. Dra (ab 880).

(Dra ab 795.) *Mycket mer i förhållanden?*
~~Vad på handlar det om? Samebyerna? Går det?~~
Handölsdalens sameby

Protokoll har förts årligen beträffande Handölsdalens sameby sedan byn bildades 1916, se bilagda sammandrag, bilaga 10. Dra (ab 877).

Dra ab 794.

Tranris sameby

Se Dahlkvist

Även beträffande Tranris sameby, numera ingående i Handölsdalens sameby, har protokoll förts sedan byns bildande 1916. Protokollet för år 1916 innehåller inga uppgifter om vinterbetestrakter. Protokollen för 1917-1960 har ingivits av svarandena.

Dra ab 793.

Ovikens sameby

Dra Dahlkvist, ab 1045, sid 4, och Brännström, ab 883, sid 31.

Kalk

Täkt K 5:26
5:27
5:20
5:26

Täkt K 4, 7, 9, 11, 13,
14, 15 + 19 km ex.

Ej meddelat

~~Handölsdalens sameby~~
 1918, 1919, 1920, 1932-33-34-35
 1941 (mycket)
 1942 (mycket)
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025

1910 km ex - 10 km
 1918 - 10 km
 1919 - 10 km
 1920 - 10 km
 1932-33-34-35
 1941 (mycket)
 1942 (mycket)
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025

Handölsdalens sameby
 1918, 1919, 1920, 1932-33-34-35
 1941 (mycket)
 1942 (mycket)
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025

Handölsdalens sameby
 1918, 1919, 1920, 1932-33-34-35
 1941 (mycket)
 1942 (mycket)
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025

(2434)

Ovikens sameby delades 1916 i Tossåsens och Anaris samebyar, vilka 1947 slogs samman till Tossåsens sameby. Sammandrag med bilagor beträffande Ovikens sameby bifogas. Se bilaga 11 med underbilagor. Dra (ab 878).

Bevistem (1.4.13): Som framgår av sammandraget m m, har Oviksfjällens lappby aldrig, förrän möjligen 1913, betat inom omstämt område.

Intressant är också att notera önskemålen om att under vintern få vistas i Klövsjö fjäll som då inte användes för renbete. Noteringarna kan inte uppfattas på annat sätt än att samebyn ansåg sig inte ha sedvanerätt där.

Anarisets sameby

*Beträffande Anarisets sameby har protokoll förts under tiden 1917–1961, se sammandrag med underbilagor, bilaga 12. Dra (ab 879). Bevistema (1.4.14): Handlingarna visar att Anarisets sameby aldrig betat inom omstämt område utom möjligen 1918 (Klövsjöfjället). *Inte intressant för Brölman, Tossby, Ny**

Dra ab 792.

Lär 1925

Lär 1940, 41

Tossåsens sameby

Beträffande Tossåsens sameby återopas, utöver av samebyarna ingivna protokoll, sammandrag. Se bilaga 14. Dra (ab 881)

Dra ab 791.

*-31 lär ex. Lär 31, 32 - 42, 45 + 47 Nytt
Lär 31 ex. på noggranna prot + text!*

Bevistema (1.4.15): Av uppgifterna jämte av samebyarnas tidigare ingivna protokoll framgår att Tossåsens sameby inte förrän möjligen 1948 vinterbetat inom omstämt område.

Domen sid 119

(Beträffande Idre sameby återopas sammandrag från Huss utredning sid 89 m m. Se bilaga 15. Av handlingarna framgår att Idre sameby aldrig vinterbetat utanför nuvarande renbetesfjäll.)

Om 152

Det finns inget som talar för annat än att anteckningarna förts i syfte att ge en korrekt bild av var vinterbete ägt rum eller för att vinterbete ägt rum i andra trakter än som omnämnts. (Mot bakgrund av i föregående inlaga redovisade förhållanden framstår det som helt osannolikt att samebyarna och lappfogdarna utelämnat uppgifter om vinterbetestrakter.

Kärandenas syfte med den ingivna kartan är att underlätta för domstol och parter genom att åskådliggöra vilka trakter och tidsperioder det varit fråga om.

Inlaga 29/12 – 94, ab 904, sid. 11f

(Faktiska förhållanden

Var renar fanns i jordbruksområdena och således tvister uppkom redovisas bl a i tidigare ingiven tablå över de jämtländska lapparnas renar, skadegörelse inom Sverige och de bofastas marker under åren 1916–1921, bilaga 22 till inlagan den 27 maj 1993.)

Samebyarnas inlaga den 28 april 1994; lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och Ivan Lundbergs utlåtande

Vad gäller frågan under vilka år protokoll förts vid årssammanträden med lappbyarna inför lappfogden återopas av fastighetsägarna och samebyarna ingivna handlingar. Därtill kommer att lappfogdarna skrivit årsberättelse varje år sedan 1885. I dessa årsberättelser redovisas bland annat vinterbetesförhållandena, se till exempel den av samebyarna återopade, i Huss utredning redovisade årsberättelsen från 1896. Det

vitsordas därför inte att anteckningarna börjat föras regelbundet först i början av 1920-talet. Så har skett sedan 1880-talet.

Ab 946, sid. 10

(§ 12 i bilaga 7 till fastighetsägarnas föregående inläga visar att dåvarande Ovikens lappby, nuvarande Tåssåsens sameby, under åren 1874–1902 betat på angivna trakter i Ljungans dalgång. trakterna ligger helt utanför omstämt område.)

T f lappfogden Alrik Dahlqvists uppgifter från 1896 hänför sig såvitt avser Åre–Storsjös lappby till "den stora oordningens tid". I den delen hänvisas till föregående inläga.

Fastighetsägarna vitsordar inte att renens naturliga vandringsinstinkt krävt ianspråktagande av andra marker än nuvarande åretruntmarker, inte heller att nuvarande åretruntmarker varit otillräckligt för att erbjuda nog med föda. I sammanhanget skall åter erinras om att bete vid den aktuella tiden, mitten av 1890-talet, i väsentlig utsträckning skedde på norskt område. Inte heller 1919 års kommittés uttalande kan utgöra grund för uppkomsten av sedvanerätt på någon av omstämda fastigheter.

Av lappfogde Brännströms protokoll från 1898 framgår inte var i Härjeådalen Nils Olofsson–Rensbergs föräldrar uppehållit sig med sina renar. Det finns inget stöd för att Tännäs sameby då betade utanför åretruntmarkerna, tvärtom.

Parterna är ense om att den grundläggande frågan är inte om renarna kunnat finna sitt bete under vintertid inom renbetesfjällen utan var renbete faktiskt ägt rum. Parterna är vidare i allt väsentligt ense om de faktiska uppgifterna om var renar betat vintertid. Fastighetsägarna har i den delen åberopat samebyarnas egna uppgifter, förarbeten och utredningar av länsstyrelsen. Oenigheten synes gälla slutsatserna av dessa uppgifter.

Ang. utforskande av sedvanerätt.

Man skulle betr. trakt, som ligger lägligt till för vinterbruk men där sedvanerätten är osäker gå från fall till fall. Betr. t.ex. Klövsjöfjällen och Skarvdalsfjällen (trakten mellan Ljungan och järnvägen Sveg - Hede) skulle den utforskande plöja igenom kyrkoböcker, domböcker och sockenbeskrivningar. Finner han där något som visar att lappar med renar uppehållit sig i dessa fjäll, så skulle man uppmuntra lappar att vinterbeta där med renar. När då befolkningen gör sak av betningen, delger man dem sina grunder för att lapparna anses ha sedvanerätt. Vill markägarna med kännedom om dessa fakta taga rättegång och risken att få betala kostnaderna, så må det bli process.

På förhand skulle sålunda ej slås på trumma att nu skall det bli allmän undersökning ang. sedvanerätten. Undersökning skulle göras under hand och när fakta uppletats, kör man fram med vinterbetning.

Östersund den 27/10 1948.

W. Gardham
W. Gardham

*Ännu 27/10 kl. 15 har betalkavskavsking ar
från Anders Skärén inte kommit mig i handen.
W. Gardham*

*Bil. B.***P. M.**

1:o.

Det har ifrågasatts, att inom Jemtlands län lapparnes rätt att med renar uppehålla sig å enskildes egor (den s. k. sedvanerätten) skulle upphöra. Kan renskötseln så ordnas, att lapparne såväl vinter- som sommartiden kvarblifva inom de för dem afsatta land och särskildt anvisade trakter (förutsatt att dessa i någon mån utvidgas)? Kan det, om så icke är förhållandet, antagas, att lapparne skola kunna genom aftal med de bofaste förvärfva rätt till vistelse i låglandet mot skälig ersättning?

2:o.

Är flyttningen om vintern utom de för lapparne afsatta land eller, hvad angår Vesterbottens och Norrbottens län, utom lappmarken erforderlig för alla lappar, som nu verkställa dylik flyttning; och behöfver den ega rum till alla de trakter, dit den nu utsträcket? Har den efter utfördandet af 1886 års lag förekommit i större omfattning än dessförinnan?

3:o.

Har behof framträdt af ändring i nu gällande bestämmelser om den tid af året, hvarunder lapparne ega vistas å enskildes egor? Det har ifrågasatts, att fjellapparne borde senast den 1 april hafva under återflyttning öfverskridit lappmarksgränsen och den 1 maj odlingsgränsen samt höstetiden kvarstanna ofvan odlingsgränsen till den 15 oktober. Kan fjellapparnes flyttningsrätt utan men för dem sålunda inskränkas? Hvilka motsvarande bestämmelser kunna vara lämpliga för skogslapparne? Vore bestämmelser i nu antydt syfte af afsevärdt gagn för de bofaste?

4:o.

Hvilka föreskrifter erfordras för att förmå lapparne att vid återflyttning medföra alla sina renar? Skulle en föreskrift derom, att kvarlemnade renar må under vissa vilkor dödas, vara lämplig?

§ 5.

En af komitén uppgjord P. M. (*se bil. B.*), upptagande i 18 olika punkter de frågor, om hvilka vid komiténs sammanträden i orterna företrädesvis borde förebringas utredning, föredrogs och behandlades punktvis; och skulle hvad dervid förekom punkt för punkt här antecknas:

1:o och 2:o.

Lappfogden ansåg att, sedan de till inköp föreslagna marker inom Tennäs blifvit åt lapparna förvärfvade och vid skifte förlagda i sammanhang med skattefjellen, de till Tennäs lappby hörande lappar skulle å de åt dem anvisade trakter erhålla tillräckligt renbete året om, men att deremot, äfven efter inköpen af dertill föreslagen mark, för lapparna inom Åro och Storsjö samt Ovikens lappbyar blefve erforderligt, att de vissa vintrar genom aftal med jordegarna eller annorledes förvärfva rätt att under vintern med sina renar vistas å enskilda tillhörig mark.

Lapparna förmenade, att de, äfven efter de föreslagna inköpen, af hvilka en del, särskildt Ljusnedals bruks egor, medförde ökad område men ej ökad bete, enär renmossan å dessa trakter för närvarande vore förtärd, borde ega att flytta till de trakter, som de efter gammal sedvana hitintills besökt, en rätt, som i synnerhet under svåra vintrar vore för dem alldeles oumbärlig. För den händelse att sedvanerätten, såsom föreslagits, skulle upphöra, trodde emellertid lapparna att de i de flesta fall skulle genom aftal med de bofasta jordegarna kunna på billiga villkor förvärfva rätt att vistas på dessas marker. Dock befarades att i vissa fall svårigheter härvid skulle uppstå. Då nemligen de enskildas egor numera blifvit skiftade och således en hvar jordegare egde rätt att uteslutande råda öfver ett visst honom tillhörigt område, kunde det tänkas att en jordegare genom att motsätta sig tillträde för lapparna å hans mark skulle kunna afstänga dessa från flyttning till bortom liggande trakter, oaktadt lapparna med dessas egare träffat aftal om betesrätt å deras områden. Och om, såsom väl helst borde ske, aftalet skulle träffas innan lapparna med sina renar inkommit på enskild mark, mötte härvid den svårighet, att lapparna ej alltid på förhand kunde bestämma de trakter, som de kunde komma att under vintern besöka — detta beroende på väderleksförhållandena — och att de således skulle blifva nödsakade att aftala om ersättning åt en hel mängd jordegare, hvilkas mark måhända ej komme att under aftalstiden af lapparna användas.

närman förvaras för de sådana klagnar ej heller vara oönskade, ity att adragen, som väntan utelutande består af furu, som de sådana ledarna upprättar utan skyldande löfslag, liksom som ofta kan finnas hela sträckor, der rensjorken går fram, inman större mängd af röd fallit, hvar förplantarom förbittra.

Skador å befordras ej heller väl alltid i mindre eller större grad förekommit. Dock har allmänhet den klagnan förpröf, att under senare tid eller närmare bestämt, under de senare tio åren skadorna ökat. Orsaken de till, förskildt i fråga om skador å befordras, låg väl för ökas i lapparnas större slapphet i omvårdnaden af sina renar, men likaså skälet dertill är att öka, är ej lätt att finna. Lapparne själva klaga öfver de oönskade vinster, som under utövning af de senare åren genom starkt isbildning blivit följden som varit i skogsländan öfverstället nemmest och öfver den oönskade för renarne, hvilka de själva trängts att sprida sig under skogsländan efter föda, så att de med stor försigtighet eller alldeles icke kunnat valtas. Att detta skäde dock icke erbjuder en tillräcklig förklaring, visas deraf, att vissa oönskade lappar, till trots för sådana omständigheter, liksom kunnat väl vårdas sin boskap. De befordra skicka i allmänhet skulden på de renarnas närhet införför genom 1886 års renbeteslag, i det att lapparne genom den deruti gifna rättsheten skulle ansetts sig vara befriade från skyldigheten att förhindra skador å befordras egendom.

Att det öfverklagade förhållandet har sin grund i flera sammanstötande omständigheter, låg nog vara antagligt. Ett af skälen är att öka dertill, att det i många lappbyar varit brist att anskaffa tillräckligt antal dugligt tjänstefolk. Sådana hafva nog stått att få men endast med en jämförelsevis litet betalning. Lapparne hafva, för ej till lång tid tillbaka, icke varit vana att i drängbyar gifva mer än omkring 2 renar om året utom kläder och kost, och det torde därför hafva förfallit dem högt för att ej i många fall öfvergå utgående att betala nuvarande lön för en god dräng, med 200 à 300 kronor utom föda och kläder. Då med ilänet gånne låga arbetspriser arbetskraftige lappar hafva lätt att förtjenna 2 kr. 50 öre à 3 kronor i dagpenning om som maren, kan man ej förvåna sig öfver att de bedro/öfvergått till den befordras lif, som dertill kunnat äfvensom den mindre trängt än nomadens. Dessutom har en allmän flyttning öfver, så skildt till öre-Storrs lappby, ett rum af drängar, hvilka den haft tillfälle att genom utövning i stor skala af märkta renar för egen värdning skaffa sig jämförelsevis stora inkomster. En af de större renägare älskade tjänstefolk, något som icke är ovanligt, kommer värden af hans boskap att ligga å öfrige lappar, tillmännas med hvilka han fört sina renar på bete, och deraf hvarflyter, att derse sett sig nöjande att värda

vårskeders betecknat Edle ly, i synnerhet traktar norr om Sjögården. Så de lapparna Aldfjället till värlete, kommu jämväl Aldens, Håldens och Frankrikes lygar närmast Aldklumpen belägna egor att vara utöfna för vårskeders. Stenfjällsapparnes värlete trakt ligger å Backvattnets, Håggjöns och Rörvattnets mot fjärrt belägna delar, liksom för dessa lappars uttålet till önskan om dessa traktens förvarande.

Lapparne inom Skalls lappby är utöfna för stora höstskedor å Skaldugans, Medstugans, Stora Reusjöns, Håggjöns och Håge lygar egor liksom om fjärrt Anjan. Jämväl å lygarne norr om Anjan förkomma talman ålaga skeders. Skederna för dock till en del del till skeders lapparnes värdesthet. Om vi som och tommanen betas å allt land norr om Anjan och väster om Torron och jämväl å traktar kring Stora Reusjön liksom om Anjan samt kring Lundavallen. Betningen sker dock ej alla år för hela traktar, utan ombytte sker i den mån en del blir utbetad. Eluru lapparne helst önska, att de finge disponitionsrätt för allt land mellan Anjan och Torron, betecknande de låsta mest nödvändigt Hobergs, Sjöns, Gråsjö och Backsjö-ansjö lygar samt den del af byn Håmburg, som är belägen norr om Anjan.

Åre-Storjös lappby har försked i Håggjödalen liksom försked, den de ströfar inom Storjös, Tånnäs, Håggjödalen, Håde och Håde- och Håde samt Idre socken i Håde och Håde i Håge.

Orvikens lappby försked i Orvikens och Bergs sock-
nar mot fjärrt närmast belägna lygar dock af mindre anseende.

Tånnäs lappby kan någon gång försked i Tånnäs och Håggjödalen lygar egor.

Den för dessa lappbygar af ofrånkomliga komite till inkom-
förskederna varde torde, om den blir försked, tillgodose
ej blott bete under den varmare årstiden utan afven till
en god del vinterbete inom de gränder, der lapparne efter
gammalt bruk bedraver. Den del som för vår och höstbe-
ten är inom nödvändig utgör för Åre-Storjös lappby Hågg-
jödalen, Hålls och Tånglångens lygar samt af Storjös by trak-
ten mellan Rörfrån och Håggjödalen samt nödvändig Hågg-
jödalen by, för Orvikens socken Tånnäsens by och ~~traktar~~
fjällbjörddalen till i ~~försked~~ ^{försked} uppräknade lapparne samt
nödvändig byn Håggjödalen, samt för Tånnäs lappby af Hågg-
jödalen och Tånnäs lygar delarne mot Rörfrån och Håggjödalen.
Det var dock utan tvifvel bäst, om i Håggjödalen, der sedvare-
natten kan ifrågasättas, och der lapparne dockertigen kommit de-
nare än de befaste, betningen å utskildes egor under vintern
kunne genom försked af mest nödvändig bli det minsta möjliga.
Såsom ytterligare liksom det till må anföras, att, då inom jämtland de
befaste lapparne belägen sig öfrer att lapparne med samman växande anseende,
sådana lappbygar är Håggjödalen återkommande i Håggjödalen. Såsom

lapparne infördes, hvilket skeddadt inom Klads lapphyg går
så långt, att lapparne iförigvalt upprätthållning af renarne
genom opartiske personer.

Den andra orsaken är den, att ej alla lapphygar hära sig
inom sina områden utan låta sina renar, antingen med
eller utan bevakning, beta på andra lapphygars områden
eller vedomstrakter och ofta i stor mängd blandas med dessa
hjordar. Deraf kan följa, antingen att lapphygens renegare
af de befaste, som ej äro istånd att utföra de nödige egarna,
blifva förfärligt skadade, som icke dess utan nödiga renar
hafva förröskat, hvilket särskildt är händelsen med Offer-
dals samt Idre och Fämnäs lapphygar, eller och att de få betala
jennväl för andra lapphygar jennväl deras egna skada förröskade
renar, hvilket merendels inträffar i Offerdals, Klads, Åre-År-
sjö och Grönens lapphygar. Det kunde tyckas, att de i sistnäm-
nda få skulda kunnat utfråntning af vederbörande renegare
efter antalet af dessa hos dem, befästliga renar, men erfom-
heten har visat, att tidant är brist beforddningen af den
orsaken, att de främmande renegare få betala efter fäst om-
antal, medan de hemmavarande betala efter sitt uppgifna
renantal.

Skadorna!

För en närmare utredning af vedomsträttens trode en redogörelse
för de olika lapphygarnas vildsvens och flyttningsskador vara viktig.

Frågan!

Inom Erövrikens lapphygar af äldre jennväl följande, hvart och
ett af sina egare besutna skattefjäll: Kumpottens, Millestakors,
Badstugans, Arvå och Pålsjö skattefjäll. Jennväl efter införan-
det af 1886 års renbeteslag hafva lapparne i allmänhet respek-
terat den gamla, på invigning jennvälde betesrätten och följ-
aktligen blifvit mindre än på andra orter sammanblandade
med livranden, hvadan en redogörelse för lapphygs flytt-
ningar måste sönderfalla i redogörelser för hvarje skattefjälls
flyttningar.

Kumpottensfjället omfattar södra delen af lapphygs om-
råde och stöter i väster till Rydskingsfjället och jennvälstakors, i
öster till Gårdede, Gressvattens, Storsvattens, Fägelbergets, Jälsjöns
och Skorsfjärdens samt i öster till Riede och Svanselets byars egna
lapprenar det i norr gränsar mot Millestakors skattefjäll. Till
utredning af renbetesfjället äro de inom dess område betagna
byarne Jungdalen och Waktardalen inräknade. Inom detta fjäll
litta lapparne under högsommaren norr om sjön Waktaren,
hvarifrån de i slutet af Augusti flytta öster och söder om kunnan
sjö till Skorsja- och Gerikedalen och fjällen derifrån fram

1
7

Betydelsen

inom Skjækerfjelds lappdistrikt. Derifrån flyttas vid midsom-
martid till hyttommarviolen i Lakendalen eller Strådalens.
Till vårbete begagnas dock äfven ibland Trakterna norr om
Anjan fram mot fjön Torion.

Då vinterbete begagnas i Norge, sker flyttningen om hösten till
Gummoli och Heimaaen, derifrån i vinterns början för den
ställes till Raudedalen. Äfven här flyttningen i Norge gäta till
deklodssvand och Kjesbuvand, Baabuffjeld samt Ræmus-
fjeld äfvensom Bjørnliffjeld.

Kalls lapphy har under vid pass de senare tio åren haft ett
dåligt namn om sig, såsom den der haft sina rensar samst
i vård af alla jämtlands-lappar, men det är att hoppas, att den
stora nedgåttning i renantalet, som en dålig skötsel i förening
med oegensamma årgångar haft till följd, skall medföra för-
ring i sådant hänseende.

Utom Skjækerfjeldslapparne räknas till Kalls lapphy de
s. k. Skabstugulapparne. Dessa uppehålla sig på grannfjällen
från Skabstugan till trakten af Storlien och pläga begagnas beti
ibland i Sverige och ibland i Norge. Från bygden från har
sittit endast en lapp, men denne var i lifotiden en bland
färrrensens rikaste. Numera hafva hans barn så förmin-
skat hjorden, att det snart torde vara slut med de s. k.
Skabstugulapparne. På norsken sidan finnes deromt fjälför

Are-Horsjö lapphy har enligt ^{af Are-Horsjö lapphy den 15 dec. 1870} ~~den 15 dec. 1870~~

bildats genom sammanslagning af Are och Horsjö lapp-
hyar. Den begränsas i norr af Are och Andersäkers socknar,
i öster af lapparne Wälädalen, Wälbo, Bröken lapphy samt
lapparne Tussäsen, Horsjö, Åjungsälven, Mestlingen och Per-
fj. i söder af Fämrås socken och i väster af Norge. Den gam-
la Are lapphy utgör den norra och den gamla Horsjö lapp-
hy den södra delen af den sammanslagna lapphyen. För den
sammans utvidgning äro inköpta Enbojens hy i Are socken,
Wälädalens socken en del af Wälädalens lapphy samt Brattlands
fyllnadsjord i Andersäkers socken äfvensom hela Åjungsälvs socken.

Denne lapphy har varit och är möjligen fortfarande i an-
seende till renantalet länets största, men den har också att
framvisa den största ordningen i renarnes skötande. Bak-
tadt renarnes antal är stort och lapphyens område vidsträckt,
äro likväl de rensar, som vallas sammankörda i en eller högst
få stora flockar (hvilket icke är till förmån för en god renvård)
och antalet ströfrenar till äfverstiga antalet af ödarna, som
hållas under bevakning.

Under sommaren sitta lapparne för närvarande i Åjungs-
älven, Skarvågdalen och Mittäldalen med rensar på hvarje ställe.
På hösten gå en stor del af renarne utan bevakning ner till
Perfj. sjöan och vidare genom Wälädalens socken i söder mot

Are-Horsjö

T

Stor socken

Vendelens kyrka / En annan del gånstikades utan bevakning /
öfver Ljusnan och Ströfvar genom Tånnås leppshys område
der till de stora skogarne i Skre socken / samt öfver hela västra
delen af Ämtåls socken fram till Pärffjället. / Någon ordentlig
flyttning af lapparne med sina renar blev icke på många
år ett rum / utan hafva de varit efter sin besöks och slagat
cyden f genom skjutning / der de anträffat den.

Genom en sådan slapphet i renvården har blifvit en fröjd /
att stora hopar af börsar inkommit i Bräkens, Tånnås och
Skre leppshys / hvilket förorsakat för den förra ett tyngre
arbete vid bevakningen / och för de senare oupphörlig minsk-
ning af deras renar / i det att de halfvilda Storsjöboarne
vid sitt ströfvande taga med sig deras tamma djur / hvilka
derföre höra mindre rörliga blifva ett lätt bytte för vargar.
Böteningen och flyttningen / sedan den efter gemensam god och
brakandes / tillgick sålunda.

Inom Åre leppshys finnas tre skattefjäll. / Bummer- eller Tånnå-
dals- Tånnå- eller Skitnings- och Annarsfjäll / deraf det första
i väster, det andra i midten och det tredje i öster.

Bummer-
Tånnåsdals

I det första var hörsommarsvaret i Klambölsdalen på Syl-
och Skelagsfjällen / höst- och vinterbetet i samma del längre ner
mot Annarsjön / och vinterbetet vid Annarsjön eller i Skarsda-
len och vid Gröplingssjöarne / ända till Vallsta fjäll / eller i
Wälådalens och Wallbo skogar ända till Pällsöfjäll. / Vår- och
höstbeten begagnades och ibland inom Norge / ibland fjället
Glucken och fram till Gilså- Åren- och Middagsfjäll samt
i Dalvålen / Någon gång begagnades vinterbetet till sam-
mans med Storsjölepparne öderut.

Tånnås-

Tånnålepparne satts för hörsommarsvaret i Kyrkatensfjäll,
Gröfsjödsfjället och Smållhögarne / samt flyttade på vintern
till Wälådalens och Wallbo skogar samt till Pällsöfjället / wa-
dan de vid denna tid kunde få sina renar sammankom-
mande med Bummerfjällets lappar / då dessa begagnade sam-
ma vinterbeten /

Annarsfjäll

Annarsfjällets lappar hafva uppgått i Bräkens leppshys och be-
tade såsom dessa / då de begagnade norra delen af sina fjäll.

Storsjö

Storsjö leppshys, omfattande Ljungris, Skarsvågsdalen och
Mittådalen Länstrakter / plågade begagnade vinterbeten antingen
i Ljusneds brukets egor samt med mest dångrä / eller i Pärff-
fjället och fram mot Wendelöskälen / Ibland flyttade alla
Storsjölepparne till den ena eller den andra af dessa trakter
eller och flyttade Ljungrislepparne till Pärfffjället och de öfrige
till Ljusnedsfjäll.

Det har enligt jemväl närboende befarats utom / visat
sig tecken, till att ifrågasättande lappar / under året mer
mera

vsa
vsa

4
Lagt sig vinn om sin rensköttsel/hovsfor det är att hoppas att
med tiden ett bättre förhållande äfven här kan iintredas. Det är
likväl säkert att förbättringen kommer att gå långsamt,
emellom det ej låter sig göra att äfven med bästa vilja kastat
tänja de halfvilda renarne.

Ovikens lapphy omfattas i norr, öster och söder af Undersjöns,
Hallens och Ovikens socknar samt slöter i väster till Tassåns lapp,
Åre-Storjös lapphy samt Ullbo och Fångårns lapp.

Lapphyen omfattar Skudalsjöns och Tassåns skattefjäll, Päljöns skattefjäll
och en del af Amariets skattefjäll. Den utvidgning af dess
område äro inköpta en del lagers i Ovikens socken s. k. fjällmarks-
jordar.

För omkring 30 år tillbaka hade denna lapphy ursprungligen
nåttare blifvit utarmade och sett sina hjortar försvunna. Af
denna oständighet begynte sig en mängd lappar, tillhö-
rande Stortagens och Offerdals lapphyar samt närgränsande trak-
ter i Norge att tagna fjällen i besittning. Stortagslapparne hafva
flyttat tillbaka, men de norske lapparne stannade kvar/hvart
blifvit en följd att nästan alla lapphyer i närheten för när-
varande äro norske undersåttar eller afkomlingar af sådana.

Ovikslapparne heta sin boskap antingen i en eller två flockar.
Under de senare två åren har det förra egt rum. De flytta vid
midsommartid flytta till Skoktjernvatten i fjället strax äfven
om Tassåns lapp och kvarstanna der till början af Augusti,
då flyttning till Skoktjernvatten förtigår. Skoktjernvatten om-
kringas af Gleen, hvarest de under December och Januari
flytta ut på skogarna i Skoktjern och söder om Skudalsjöns till
Tassåns och Skoktjern samt ända ner till Skilans lapp, sin
7 djungla elf, utgör betogrunden i Skoktjern, Skoktjern och Skoktjern.

Äro jemväl vinterbeten. Den flyttningen går mera öster
ut till Ovikslapphy, äro Skoktjern och Skoktjern skogarna grän-
sen för betningen. Till Maj månad har återflyttningen förtigår,
varvid vårbeta begynte ikring Gleen, och derifrån vid midsom-
maren komna till Skoktjernvatten. Skoktjernvatten alla
lappar begynte nu nämnda vinterbeten, under det de på
skogarna skilt sig i två flockar. Delningen af renhjorderna
gick då rum vid Gleen före halfvinterstiden, hvarest den
en afdelningen gick äfven till Skoktjernvatten, Skoktjernvatten
och Skoktjernvatten med högsommarsbeten i Anabogvatten.
Men lapparna har äfven varit åtskildt året rundt, dervid den
norra afdelningen haft sommarbeten i Amariets fjäll och på
hösten flyttat till Skoktjernvatten, hvarest de under vintern
gick äfven till Skoktjernvatten, Skoktjernvatten, Skoktjernvatten
till Skoktjernvatten skogarna och vidare in i Skoktjernvatten socken
om jernbanan. Afledes flyttade genom Samnäs eller Skoktjern-
vatten dalgång eller förbi Skoktjernvatten till Hallens socken.

Ovikens

Flyttningen till Bricksstugorna går förbi Bergsjöborna och flyttningen till de östra trakterna genom Arväs och Galäns dalgångar.

Ännu lapphyg har i allmänhet ganska god vård om sin boskap, men lider dock under trycket dels från Åre-Storjöl lapphyg, och dels af den mängd bofasta rennar, som den har till skötning, uppskattade till ungefär 1/4 af hela lapphygens renantal.

Finnäs

Finnäs lapphyg ligger i västra delen af Finnäs socken mest rikgränsen och stöter i öster mot Skopparbergs län.

Sin utvidgning af lapphyg åro inköpta delar af Finnäs, Finnäsälvens, Mahuagens och Valuäsens gemensamma skifteslag samt större delen af Skogviken och Skovattens län.

Desse lappar beta nästan utslutande inom sitt skötfjäd, Rutfjället, jemte dertill inköpt mark. De hafva sina väsketen i Bergsjöalen, dervid renarne kunna ströfra fram mot Österjön och Finnäs. Kring midsommartid flytta de uppåt Bergsjöalen till Myshelsjöarna, hvarefrån de efter några veckors uppehåll, från enst skitet på juni flytta till Rutfjället och Brandelkuppen, der beta under högsommaren polkylas beqagnas jemväl på de bofasta upp i fjällen gående egro. Skitet af juli förtärla flyttningen till Rutfjället och Bigeln, dervid betning egro till kring Björn Bolagen och i Norge. Skitet på Augusti återvända lapparne till trakten af Myshelsjöarna, der de kvarstanna till i December, då de flytta till Kärningjön och beta fram på båda sidor af sjön Rogen, till Vattenjöarna och jemväl ett litet stycke öster om östnämnda vattendrag. Somliga väntar kvarstanna de i beröda trakt, men under stundom flytta de vidare ner till Rutfjället.

En omkring 25 år tillbakas utsträcktes betningen ofta ända till Rutfjället i diuherrdals socken. I april månad företages återflyttningen till Bergsjöalen.

Ännu lapphygs fästaniga lappar sköta i allmänhet sina rennar mycket väl men lida af Storjöl lapparnes mestdrifvande halfvilda rennar stor skada, dels genom att dess egna rennar brottas af de densas djur och dels derigenom att de få ersätta bristande, som Storjöl lapparnes rennar förtärla.

Järe

Idre lapphyg, som har sitt betningsområde på Järns norra kornmark i Skopparbergs län, lida i allmänhet af sina rennar på hela utom nämnda område, men de lida jemväl inträng på samma sätt som Finnäslapparne af Storjöl lapparnes ströfrennar.

lit!

underskänks angående
Samband med lapparnes flyttningar i den senaste har jag sått närmare intressa, hvarvidh sedomärkt för några af de förre rikens frukommer inom det andra området.

sålunda utökade området; dock brukade en lapp vissa år under ogynnsamma väderleksförhållanden flytta med sina renar ned till Fjätfjället på gränsen till Kopparbergs län.

Lapparna i Idre lappby hade sitt stamhåll å för renbete särskilt upplåten kronomark och hade genom avtal med jordägare i de trakter, som närmast angränsa denna mark, förvärvat rätt att med sina renar uppehålla sig även å nämnda de enskilda tillhöriga trakterna. Tid- tals betade lapparna renarna vintertid även inom hermanet Fjättdalen nr 27 i Tännäs socken (numera inköpt som renbetesfjäll).

t.f.lappfog-
de P.A.
Brännström,
år 1898.

Med anledning av 1898 års renbeteslags förestående ikraftträdande höll t.f. lappfogden i Jämtlands län P.A. Brännström på länsstyrelsens anmodan under hösten 1898 sammanträden med lappbyarna, därvid upplysningar om bl.a. lapparnas vinterbätning under de senaste åren lämnades. Ur de förda protokollen antecknas i detta avseende följande.

Ovikens lappby. Uppgavs "att fjällfolket nu (hösten 1898) sutte med sina renar i en hjord vid Glen, därifrån de i slutet av november eller början av december över Lövdalen komme att flytta dels till Ekorrlandet, där gamla visten finnes, dels till Torsborg, där de plägade bo i "bolagshusen" och börjat uppföra en del kåtor å renbeteslandet, dels till Börtnan, dels till Viggesågen, dels ock till Havsjö å Bergsbyns fyllnadsjord."

Åre-Storsjö lappby. Lapparna uppdelades i två grupper. Ljung- rislapparna och Mittådalslapparna. De förra uppgavs i november månad bruka draga med renarna från Ljungris åt söder genom Kesudalen och väster om Ljungdalen över Skärvägsdalen och Mittådalen till Lill- fjället och Avafjället. I november eller december månad brukade Ljungrislapparna ha rensläkt vid Messlingen. Sedan skedde flyttning till Backvallen och vidare till Högvälen, varifrån renarna brukade ströva dels åt öster mot Grundsjöarna och dels åt söder, men återfördes i allmänhet till den slakt, som i februari eller mars månad ägde rum vid Rändningsvallen. I slutet av sistnämnda månad flyttade man åt norr med renarna, som efter att ha stannat några dagar mellan Lillfjället och Anafjället återvände till Ljungris efter samma led som vid flyttningens anträdande på hösten. Mittådalslapparna brukade flytta med sina renar till Messlingen, där de sammanträffade med Ljungrislapparna, varpå de båda grupperna följdes åt.

Kalls lappby. Flyttningen uppgavs denna höst (år 1898) komma att ske från trakten av Mannsjöfallet "över Sandnässets och Kjolands områden, förbi Slätterviken i Stora Rensjön till Blåskalfjäll och

flyttad om
lappby
Kallsteden

Åreskutan. Vintervistet tages vanligen något norr om Ullsjön i den s.k. Husådalen, där de hava vinterkåtor, som uppföras varje år." Ibland bodde lapparna i kåtor vid Daltjärn i närheten av Smedjeviken. Gamla vintervisten uppgavs ha funnits i trakterna söder om järnvägen från Handölsdalen till Vallbo, t.ex. Handölsfloarna, Ånnfloarna, vid Kärrån, Gröplingsvalen, Offsjön, "Renfjället i närheten av Ott-sjön" samt å Vallbo område.

Hotagens lappby. Vinterbetet uppgavs av lapparna ha sökts på skogarna inom Föllinge socken och jämväl längre söderut men överallt befunnits dåligt.

Tännäs lappby. Lapparna uppgåvo att flyttningarna skett på samma sätt som under lappfogde Dalkvists tid (sid. 29). En lapp meddelade att hans föräldrar under vintrarna med sina renar uppehållit sig "i Härjedalen samt till och med i Kopparbergs län."

Lappfogde A.
Staafts P.M.
den 26 okto-
ber 1913.

I en P.M. den 26 oktober 1913 har lappfogden A. Staaff redogjort för möjligheten att i Kalls, Offerdals, Hotagens och Tännäs lappbyar driva renskötsel utan tillgång till betesrätt inom Norge. Denna P.M. synes ha ingått i förarbetena till 1919 års renbeteskonvention med Norge. Staaff framhåller i nämnda P.M. att vinterbete "finnes samt kan och bör helt utnyttjas" inom för de olika lappbyarna angivna byar eller trakter. Därmed torde han också ha uttalat sin åsikten att lapparna då hade sedvanerätt å nämnda marker. Staaffs redogörelse för dessa vinterbetestrakter har följande lydelse:

Kalls lappby: nere i bygden i delar av Kalls, Åre, Mörsils och Undersäkers socknar t.ex. inom byarna Kjoland, Digernäset, Smedjeviken, Rör, Färviken, Krok, Brattäggen, allt inom Kalls socken; Ren-sjön, Flandern, Nordhallen, Dufed, Höggsjön, Äggsjön, Stalltjärns-tugan, Gefsjön, Ånn, Klocka, Gråsjölien, Medstugan och Skalstugan, allt inom Åre socken; Dalen och Edsåsen inom Undersäkers socken; å markerna söder om sjön Liten inom Mörsils och Undersäkers socknar samt å Blåskalsfjäll (Hästfjället), Nordhallsfjället, Forssafjället, Mullfjället, Åreskutan, Renfjället, Vallistafjället och Gröplingsva-larna m.fl.

Offerdals lappby: nere i bygden inom delar av Offerdals, Kalls, Alsens, Näskotts socknar, t.ex. inom byarna Gärde, Tångeråsen, Kälarna, Landön, Bergsjöede, Djupsjön, Getan, Näversjön, Österlångan, Lundsjön, Nordannäliden m.fl.

Hotagens lappby: nere i bygden inom delar av Hotagens, Laxsjö, Föllinge, Gåxsjö och Ströms socknar, t.ex. å trakterna omkring Ho-tagssjön, Tjufvattnet, Hökvattnet, Gunnarsvattnet, Skärvången,

missförhållanden inom samebyarna och, framförallt, en ökning av renantalet från 5 – 7 000 till nuvarande minst 45 000 renar inom i målet aktuella samebyar.

Inlaga 28/2– 94, ab 819

Ernst Manker, De Svenska fjällapparna (1947)

För att ytterligare belysa var vinterbete förekommit samt att renbetet vintertid utökats successivt under 1900-talet åberopas bilagda utdrag jämte karta ur Ernst Manker, *De Svenska fjällapparna*, samt karta utgiven 1940 av Geografiska förbundet, bilaga 10–11. De viktigaste delarna har förstruktis i marginalen. Läs.

(Materialet visar bl a att Handölsdalens sameby före 1940-talet vinterbetat i trakten av Storlien och söder om tvärbanan till Storsjön samt vidare söderut neremot Röjan och Rätan. Angivna områden ligger utanför omtvistade trakter.

Enligt Manker betade Tranris sameby före 1925 nordost om höst- och vårlandet fram till Åre och Undersåker, alltså långt norr om Härjedalen.)

(ERNST MANKER, DE SVENSKA FJÄLLAPPARNA (inlaga 28/4 – 94, ab 841, s. 6)

Huss uttalanden hänför sig till Mankers arbete; *Acta Laponica VII*. Kärandena har åberopat ett annat arbete, *De svenska fjällapparna*.)

Kärandena åberopar nu även Mankers arbete sådant det redovisas i Huss utredning, läs sid. 35 – 36.

Bevistema (1.4.37 – 38): Utredning och karta åberopas för att belysa var vinterbete förekommit samt att vinterbetet succesivt utökats under 1900 – talet

FÖRHÅLLANDENA UNDER 1900-TALET

3. Huss

Inlaga den 8/4 - 92, ab 710

E Huss utredning rörande renbetestrakter för lapparna i Jämtlands- och Kopparbergs län (1959).

Huss, som inte uttalar sig om sedvanerätt till viss trakt föreligger, har markerat av lappar i Jämtlands- och Kopparbergs län under åren 1926 - 1958 använda markområden för vinterbetning. Områdena har markerats med gult på kartan. Huss anger, att det finns områden innanför linjen där vinterbete inte förekommit.

Ab 819, sid. 8

Lundberg uttalar (ab 812, bil. 8), att "de områden Huss sålunda angav begränsade sig till markområden till vilka det enligt Huss var klarlagt att vinterbete förelåg vintertid".

Dom 1/3
I anledning därav bifogas sidorna 334-335 ur Huss utredning, bilaga 9, (ab 828) Läs. varav framgår att Huss angivit markområden som under åren 1926-1958 använts för vinterbetning, att det inom dessa områden finns till sin storlek ej obetydliga trakter som lapparna inte besökt under ifrågavarande tid samt att syftet med utredningen i första hand är att i förekommande fall lämna upplysning till ledning för bedömandet av frågan om lappars betesrätt vintertid nedom renbetesfjällen. Huss tar således inte ställning till var sådan rätt kan föreligga. Den frågan skall tingsrätten bedöma utifrån utredning i målet och var och när bete ägt rum.

Ab 866, sid. 10

HUSS UTREDNING

Allmänt

Huss utredning ger ej korrekta besked. Huss har utelämnat åtskilliga av protokollen från lappfogdarnas årssammanträden med samebyarna. Han har utan saksakskäl kritiserat skogsinspektören Th Haahrs karta (sid. 25) och Ernst Mankers uppgifter (sid. 36) och han har helt och hållet utelämnat uppgifter om protester mot vinterbete utanför renbetesfjällen. Huss borde, med utgångspunkt från sitt material och sin uppfattning i rättsfrågan, rätteligen inte ha kunnat komma fram till annan slutsats än att samebyarna saknade sedvanerätt till vinterbete utanför renbetesfjällen.

Huss läger istället största vikt vid uppgifterna från äldre samer och orsbor. Rimligen bör dessa uppgifter behandlas med stor försiktighet, eftersom de tillfrågade känt till syftet med utredningen. I dagsläget är uppgifterna närmast att jämföras med skriftliga vittnesintyg, en normalt inte tillåten form av bevisning i svensk rätt. Här finns enligt kärandenas uppfattning all anledning att vara källkritisk. Som exempel på helt oacceptabla uppgifter kan nämnas på sid 131 och 146 angivna områden. Huss har till synes utan kritik eller försök till preciseringar accepterat uppgifter om vinterbete inom oerhört stora arealer.

Huss slutsatser

Vad gäller Huss slutsatser hänvisas till utdrag ur Huss utredning, bilaga 9 till kärandenas inlägga den 28 februari 1994, samt vad som anförts i den inläggen på sid 8.

Huss uttalar ingenting i sin utredning om var inom på kartan angivet område sedvanerätt kunde anses föreligga.

3

Vad beträffar Huss karta noteras särskilt, att den angivna gränsen enligt texten på kartan utgör: "Yttergräns för de utanför renbetesfjällen och nämnda kronopark nämnda områden, vilka under åren 1926–1958 använts för vinterbetning."

Rättsläget

Klart är att Huss ansåg det erforderligt med 90 års okvalt regelbundet nyttjande för att sedvanerätt på grund av urminnes hävd skulle uppkomma.

Av kärandena åberopade uppgifter

Dahlkvist, dra ab 1045, sid. sid. 6

Bevistema, se 1.4.30.

Kärandena åberopar, utöver vad samebyarna åberopat, de avsnitt ur Huss utredning som markerats i bilaga 16. Läs, ab 883.

Sid. 29 – 33 redan föredraget.

Obs ! sid. 129. Kråik inflyttade 1916 från Frostviken. Från 1923 helt nya flyttvägar !

Sid. 131: till omkring 1925 norr om skattefjällen. 1925 – 1930, över Särvsjö till trakten av Ljusnan och områdena mellan Medskogen, Medskogsbygget – Långå. En vinter väster och norr om Sonfjället.

Sid. 132: till 1925 norr om skattefjällen. 1925 – 1950 Vissa år söder förbi Särvsjön till trakten av Långå och Medskogsbygget. Något år till trakten av Klövsjöfjället.

Avslutningsvis kan nämnas, att Huss yttrat sig i det s k Lossenmålet (NJÄ 1967 s 414) och därvid hävdade att sedvanerätt förelåg, en ståndpunkt som Högsta domstolen underkänt.

N° 2332.
1910

Ank. 2077

Till

Herre Lappfogden A. Skarff
Östersund.

Som Lappencerna en följa af är en tid alla
vintar öfversvämmat och inkräsktat å våra
skogsmarker och särskildt under denna vinter
i en större myckenhet hela tiden uppehållit
sig här, då alla smörre skogsplanter totalt
uppsparkas och nedtrampas och de af oss till
Lapparna gorda uppsnaringar att återamlas
och tagas vård om sina Renar ej tyckes höra
någon åsyftad verkan och som Lapparna nu
under 8de dagastid uppehållit sig här, men efter
vad det vill synas mera för att bedrifa slakt
än för att återamlas djuren, emedan Renhåpar
fortfarande ströva omkring i skogen efter dets
afressa och som Lapparna ej å våra skogsmarker
äga någon ledningsrätt, få vi undertecknade
Hemmansegare och Torpare vådsamast ankälla
att Herre Lappfogden med det snaraste vid-
tager nödiga åtgärder att våra skogsmarker
befrias från dessa skadedjur.

Långälden 17 Januari 1910

J. Ingelriksson å N° 11 Långä.

P. J. Grubb å N° 17 " "

Perstin Nilsson å N° 19 " "

Sven Olsson Berge Torpare

Prof. Hopson. at No 4 19.

L

[Faint, mostly illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

Received of
the Treasurer of the
University of
California
the sum of \$100.00
for the year 1911
J. H. Hopson
1911

BVEGS TING.

1995 -10- 17

FÖRHÅLLANDENA UNDER 1900-TALET

6. Protester

Se även ①

1889 års lappfogde berättelse (ab 1045)

Protokoll från sammanträde den 19 september 1893 (ab 913) åberopas.

Inlaga 27/9 - 94 (aktbil 866), sid. 12

För att ytterligare styrka gjorda protester åberopas bilagda skrivelse från Långå byamän den 17 januari 1910 till lappfogden A Staaff. Se bilaga 19 (ab 886). ✓

Vidare återopas uppgifterna från köpmannen Sundt i Hede, sid 311-312 i Huss utredning, (bilaga 16, ab 883) om protester från Hede byamän. ✓

Uppgifterna stämmer väl med bilaga 12 till kärandenas inlaga den 28 februari 1994. (ab 821)

Kärandena åberopar anteckningen under § 7 i protokoll hållet vid sammanträde med lapparna tillhörande Tranris lappby den 17 maj 1949, bilaga K 3:37 till samebyarnas inlaga i februari 1993 (ab 793, sid. 32). ✓

Prot. Tranris 1949, bil. K 3:32, aktbil 793.

Slutligen åberopas bilaga 8:1 och 8:2 till denna skrivelse (ab 876).

Inlaga 28/2 - 94 (aktbil 819), sid. 11

7. Protokoll fört vid sammanträde med fastighetsägare inom Kyrkbyn, Hede socken, den 9 december 1928. Av protokollet framgår att fastighetsägarna protesterat mot renbete vintertid. Bilaga 12 (ab 831). ✓

8. Skrivelse från hemmansägare i Vemdalens Kyrkby den 31 januari 1929 till lappfogden A Staaff med protester mot vinterbete. Bilaga 13 (ab 832).

Inlaga 27/5 – 93 (aktbil 806), sid. 211948 års jämtlandsutredning

Nästa utredning angående renskötseln i Jämtlands län kallas "1948 års jämtlandsutredning", bilaga 10.

Enligt utredningen (sid 3) har klagomål vid upprepade tillfällen framförts beträffande ordningen inom renskötseln i Jämtlands län.

Utredningen redovisar vidare på (sid 11f) att protester mera allmänt börjat förekomma på den grund att sedvanerätt inte skulle föreligga. Länsstyrelsen har därför hemställt att lämplig person förordnas för att undersöka sedvanerättens omfattning (sid 12).

Sid. 23Protester

Vad beträffar Idre framgår redan av länsstyrelsens resolution den 30 oktober 1913, att Bevistema (1.4.23): det var tveksamt om sedvanerätt kunde förefinnas inom Storfjäten och Häggberget, bilaga 13 (ab 807 bil. 13).

(Som framgår av skrivelse den 26 augusti 1947 från länsstyrelsen till lappordningsmannen Idre lappby, bilaga 14, (ab 807, bil. 14) har flera jordägare i Idre socken påtalat vissa förhållanden beträffande renskötseln inom Idre sameby, bl a skada på jordägarnas utestående gröda.)

(Idre Jordägarenämnd & Särna – Idre samfällighetsförvaltning samt Särna Jordägarenämnd & Särna – Idre besparingsskog har i skrivelse den 11 september 1957 till stadsrådet och chefen för Kungliga jordbruksdepartementet protesterat mot förhållandena inom Idre socken, bilaga 15 (ab 807, bil. 15).

(Lappfogden Iwan Lundberg har i anledning därav, i skrivelse den 2 juni 1959 till kammarkollegiet, bilaga 16 (ab 807, bil. 17) uttalat att renägarna i Idre lappby aldrig numera utnyttjar trakterna utanför de i 1888 och 1899 års kungliga brev bestämda område. Uppgifterna visar entydigt, att samebyn inte har rätt till vinterbete utanför byområdet.)

→ *I Vemdalen har hemmansägaren Olof Bäck protesterat 1935 genom att instämma ordningsmannen Lars Kråik i Handölsdalens sameby. Härads-
adsrätten har genom dom den 9 september 1935 förpliktat Kråik att utge skadestånd, på den grunden att området inte ansågs vara
sedvanetrakt.*

Samma år har Olof Westlund protesterat mot bete av mark vid Översjön inom Råndalens skifteslag genom att instämma Mittådalens sameby.

Sakomständigheterna (Bäck och Westlund) torde vara ostridiga, om ej inges och åberopas domarna.

*Som framgår av protokoll från sammanträde hållet i Vemdalens skola den 16 april 1950, bilaga 17 (ab 807, bil. 17), har hemmansägare inom Vem-
dalens socken samt Tännäs, Långå och Hedevikens byar protesterat mot renbete vintertid.*

De protester som förevarit framgår även av skrivelse från lappfogden den 2 juni 1950 samt den 19 juni 1950, bilaga 18 (ab 807, bil. 18).

*I brev den 5 december 1950 till länsskogsvaktaren Otto Fladvad, bilaga 19 (ab 807, bil. 19), har länsstyrelsen, i anledning av klagomål från markägare i Vemdalens socken, uppgivit bl a, att samerna inte heller för närvarande med bestämdhet vill göra gällande att dessa markområden utgöra sedva-
nerättstrakter, att skäl torde finnas för den uppfattningen, att samerna inte äger någon rätt till renbete i området samt att länsstyrelsen i anledning av skrivelse vidtagit åtgärder mot renägaren Olle Blind.*

Dom 8/1 1951

Vidare åberopas skrivelse den 4 juli 1951 från markägare vid Långåskans, bilaga 20 (ab 807, bil. 20), jämte protokoll från sammanträde i Långåskans den 9 februari 1952.

I protokoll 19 februari 1957 från länsstyrelsens sammanträde med ett 50-tal markägare, har dessa påtalat att renar hela året i större eller mindre omfattning vistades på mark som icke vore upplåten för renbete, bilaga 21 (ab 807, bil. 21).

Kärandena utgår från att det är ostridigt mellan parterna att ytterligare utredningar, sammanträden och protester skett vid upprepade tillfällen från 1960 och framåt.

Lars Thomasson, (ab 899), sid. 33

" sid. 68ö

Bevistema (1.4.6, 1.4.16–1.4.26, 1.4.39 m fl): Åberopas för att visa att fastighetsägarna protesterat mot renbete vintertid på deras marker och påtalat att renar vistades på mark som inte upplåtits för renbete.

Ingiven vid hf 1910.1995
av. S. Andersson
T 88/90 (T 70/91, T 85/95)¹
Ak 61 1195

FÖRHÅLLANDENA ÅREN 1880 – 1900 (De första renbeteslagarna)

4. Lars Thomassons utlåtande

Inlägga den 29/12 – 94, aktbil. 904, sid.14 ff

Sakkunnigutlåtande av Lars Thomasson

Vad först gäller samebyarnas bevisstema, att sedvanerätten betraktats som en verklig rätt i sammanhang med lagstiftning allt från tillkomsten av 1886 års lag, kan hänvisas till fastighetsägarnas förstahandsgrund, vari hävdas att vinterbetesrätten är uttömmande reglerad genom rennäringslagen. Några delade meningar synes alltså inte föreligga i den delen. Vad målet handlar om är att fastställa om, och i så fall var, sådan renbetesrätt finns utanför avsatta skattefjäll och tillköpta åretruntmarker. Andra delen i bevisstemat, att rätten till vinterbetesmarker varit och är en förutsättning för den samiska kulturens fortlevnad i landskapet, säger ingenting i den frågan.

Thomassons utlåtande saknar därför i allt väsentligt betydelse för målets avgörande. Fastighetsägarna vill ändå tillfoga några kommentarer.

Sid 6

(Lars Thomasson)

Sid. 3, st 2: Vitsordas, utom "sedvaneland". Sid. 4 st. 1 – 2: Vitsordas, fronten gick alltså vid fjället.

Lars Thomasson 75/12

(anmärkning)

av N.L.

Thomassons redovisning på sid 3 har bemötts (ovan i denna inlägga, sid 5 f.)

Thomasson omnämner, sid 8, "O.E. Olsson, som förde samernas talan". Olssons uppfattning har skriftligen redovisats till landshövdingen den 5 november 1883, bilaga 4, till fastighetsägarnas inlägga den 8 april 1992, aktbil 710. Av Olsson angivna områden ligger i allt väsentligt inom skattefjällen och tillköpta åretruntmarker.

Dnr 8.118

Sid. 13: I anledning av vad Thomasson redovisar om Ljusnedals Bruk åberopas följande uttalande i lappfogden Suwes årsberättelse den 15 november 1889, underbilaga. 2: "synes endast det medlet återstå att för

statens räkning förvärfva Ljusnedals Bruks område, genom hwars upplåtande till renbete möjlighet beredes att afhålla renhjordane från intrång på böndernas mark samt därigenom, såsom jag hoppas, med ens undanröjda vidare klagomål". Ljusnedals Bruk förvärvades 1893.

Ab 946, sid 10

Syftet med vad fastighetsägarna anført på sid 15 i föregående inlaga är att visa att renbete inte förekommit utanför åretruntmarkerna och bruksområdet och att förvärvet av Ljusnedals bruks område beräknades undanröja problemen med markägarna.

Ab 904, sid. sid. 15f

Köpet av Ljusnedals Bruk hade föregåtts av att ägaren av bruket redan år 1874 yrkade ersättning av tre renägare för olovligt renbete på brukets mark. Målet slutade med att hovrätten ålade samerna att betala mer än 4.400 kr för uppkomna skador genom renbetning. Bruksägaren förde därefter nästan årligen motsvarande processer mot samerna. I den sista, som bruksägaren förlorade i Högsta domstolen år 1894, förekommer 14 vittnesförhör, avskrift bifogas, bilaga 8 (ab. Jag läser inte upp förhören utan konstaterar bara att de bekräftar uppgifterna i bil.4 till aktbil 710. Bevistema (1.4.31): Innehållet i vittnesförhören ger vid handen att vinterbete (i princip) inte förekom utanför Ljusnedals Bruks område.

ab 912
←

Sid. 16: I anledning av vad Thomasson anför beträffande sammanträdet i Funäsdalen den 19 september 1893 inges och åberopas protokollet, bilaga 9, ab 913. Erssons uppgifter är ett exempel på bete under den "stora oordningens tid" och visar att Hede byamän protesterat mot detta. Bevistema (1.4.32): Vid sammanträdet redovisade samebyarna anspråk på inlösen av trakter som numera synes ingå i åretruntmarkerna. Hede byamän har protesterat.

Markägarna föreslog ytterligare områden, belägna i eller i omedelbar anslutning till skattefjällen.

Vad gäller Thomassons beskrivning, sid 17, ^{kl/}av kommitténs sammanträffande med samer och Ortsbor i Funäsdalen den 29 juli 1895 hänvisas till nyss nämnda bilaga 4 samt bilaga 5 till fastighetsägarnas skrivelse den 8 april 1992. I bilaga 4 redovisar Olsson detaljerat samebyarnas anspråk. Av bilaga 5 framgår, att Idre sameby i Härjedalen endast betat å hemmanet Fjättdalen nr 27, att Tännäs sameby inte sträckte sina vinterflyttningar utöver det utvidgade skattefjällets område utom under vissa år med ogynn-samma väderleksförhållanden, då Nils Olsson Rensberg brukat flytta ned till Fjätfjället, att beträffande Åre och Storsjö lappar rådde "den stora oordningens tid" samt att till Ovikens sameby hörande samer flyttade till de närmast deras skattefjäll belägna skogstrakterna.

*närlig
Th 17/12*

Noteras kan uttrycket i inspektorn Carl Flodströms skrivelse: "Härjedalens och Jämtlands fjäll och närmast därtill hörande skogsland" (understruket här).

Fastighetsägarna anser, liksom lapplagskommittén, ^{gärns alla}uppgifterna i förarbetena om belägenheten av renbetesfjällena och var vinterflyttningar utanför dåvarande renbetesfjäll förekommit, i allt väsentligt korrekta, sid 22.

FÖRHÅLLANDENA UNDER 1900 – TALET

På sid 26 omnämnda avtal ingicks år 1973.

Vad Thomasson anført om lagstiftningsarbetet samt i andra stycket på sid 33 åberopas till stöd för att markägarna i Härjedalen protesterat mot förekommande vinterbete utanför åretruntmarkerna.

Fastighetsägarna väntar med att kommentera rättspraxis till pläderingen.

Fastighetsägarna vitsordar uppgifterna, sid 66, i ^{Kinh} lappfogdens protokoll, som visar att renbete förekommit i Klövsjö- och Vemdalsfjällen några år omkring 1920 och sedan från omkring 1930, något som synes ha föranlett den aktuella tvisten.

Vad Thomasson anför på sid 68 ö, åberopas till stöd för att fastighetsägarna protesterat mot förekommande renbete.

Sid. 68: Av 1896 års lappfogdeberättelse, som återges i av samebyarna åberopade utdrag ur Huss utredning, framgår att uppgifterna om Åre Storsjö lappbys vinterbete fram till Sonfjället skett under "den stora oordningens tid".

Sid. 68f: I anledning av Thomassons uppgifter om tvisten mellan Hede pastorat och Nils Nilsson Schein, ska framhållas att fråga var om ett avhysningsmål, varför Svea hovrätt inte tagit ställning till om sedvanerätt förelåg eller inte utan bara konstaterat att frågan inte kunde avgöras hanräckningsvis. Hovrättens dom bifogas, bilaga 10 (ab 914).

Bevistema (1.4.36).

Ab 946, sid. 10

Innebörden av hovrättens utslag (bilaga 10 till föregående inlaga) är, att hovrätten överhuvudtaget inte prövat frågan i sak.

Ab 904, sid. 17

Fastighetsägarna bestrider uppgifterna om kåtor, vistelse i Sonfjället på vintrarna samt lappsk bostad på sid 69.

För att motbevisa påståendena om vinterbete m m i Sonfjällsområdet åberopas vittnesförhör med Manfred Andersson, Råndalen.

Gustaf von Dübens arbete är från 1873.

Med anledning av vad Thomasson anför, sid 70, angående tillkomsten av Sonfjällets nationalpark åberopas och bifogas utdrag ur propositionen 1909:125 i tillämpliga delar, bilaga 11 (ab 916). Bevistema (1.4.27): Av handlingarna framgår, att Sonfjället utvaldes just därför att renar ännu inte utbrett sig dit och att Sonfjället för framtiden utan svårighet skulle kunna skyddas mot renar och betes kreatur.

Vad gäller Sonfjället inges och åberopas även Naturvårdsverkets rapport 3574: 'Renbetes effekter på Sonfjället', bilaga 12 (ab 913), särskilt sid 5 och 8. På sid 5 anføres att Bevistema (1.4.29): lavmattorna var obetydligt påverkade av renbete fram till mitten av 1970-talet och att renvinterbetet ökat betydligt inom Sonfjället från denna tidpunkt. På sid 8 redovisas närmare uppgifter om renförekomst, vilket styrker fastighetsägarnas uppfattning om en expansion på 1970-talet.

I sammanhanget ska erinras om protesterna från hemmansägare inom Vemdalen, Tännäs, Långå och Hedeviken, se bilaga 17 till inlagan den 27 maj 1993 (ab 806). Motsättningarna ledde bland annat till att ca 250 tjurar nedslaktades och ytterligare ca 260 renar sköts under vintern-våren 1956.

Arbetet bedrevs under ledning av fjälltillsyningsmannen Edor Burman, bilaga 13 (ab 917).

Vidare har Hedlund, T, och Holmgren, G, i sin naturvårdsinventering 'Sonfjället med omnejd', Länsstyrelsen i Jämtlands län, 1976 uttalat att fjället inte är att betrakta som renbetesområde, bilaga 14 (ab 918).
Bevistema (1.4.29).

Ab 1041, sid. 16

I sitt anförande vid samtinget slår Thomasson fast: "En front gick tidigt där renskötelsns och jordbrukets intressen kolliderade. Motsättningar mellan samer och bofasta bottnade i intressekonflikter vid ströängar, i jordbrukets utmarker, på samiska sedvaneland nedom fjällen". Motsättningarna var starkast under 1880-talet och åren kring 1890.

Bortsett från uttrycket "sedvaneland" delar fastighetsägarna Thomasson uppfattning.

Som redovisats genom avvitringshandlingarna och utdrag ur domböckerna har dessa motsättningar fram till och med 1800-talet endast förekommit i områden i omedelbar anslutning till renbeteslanden. Tvisterna på 1880- och 1890-talen ägde rum på Ljusnedals Bruk, numera åretruntmarker för samerna. (Var motsättningar ägde rum under perioden 1916 - 1921 kan också utläsas av bilaga 22 till aktbil 806.)

Samernas succesiva utvidgning av vinterbetesmarkerna har, från renbetslagstiftningen tillkomst, mötts av protester från fastighetsägarna. Dessa protester är således omvänt ett bevis på var fronten vid olika tidpunkter återfunnits mellan renskötelsns och jordbrukets intressen.

1955/56 25 juni 1956
 1956/57 20 juni 1957
 1957/58 24 apr. 1958

Grupp II: Brändåsen

Brändåsen och Storfjäten

" " "

Brändåsen, Sörvattnet och Lofsdalsfjällen; vid
 flyttningen betning å Lillfjället

Idre lappby (1889-1958 åren 1926-1937 bedrevs
 renskötsel inom Idre lappby).

- 12 dec. 1898
 1899/1900 18 sept. 1900
 - 5-6 apr. 1907

Ang. tidigare vinterflyttningar; bil. 4 (sid.9)

Inom Tännäs lappbys område

Vid sammanträde med Idre och Tännäs lappbyar 19

behandlades frågan om lapparnas sedva

rätt beträffande områden i Storfjätenby, numera i Idre kommun bil. 5 (sid.9)

samma fråga behandlad även den 6 april 1907

sammanträde med Idre lappby bil. 6 (s

1937/38 2 juni 1938
 1938/39 25 maj 1939
 1939/40 17 juni 1940
 1940/41 14 juni 1941
 1941/42 2 juli 1942
 1942/43 26 aug. 1943
 1943/44 23 apr. 1944
 1944/45 26 sept. 1945
 1945/46 3 sept. 1946
 1946/47 20 maj 1947
 1947/48 2 juni 1948

Särskild vinterflyttning har ej ägt rum

Trakten av Hällsjön

Trakten av Foskros och Grundåbygget

" " " " " (december -

"Öster om Hällsjön och Storån bort mot Hällsjön

Öster om Hällsjön mot och upp i Nipfjället

Öster om Hällsjön

Storåns dalgång

" "

" "

Storåns dalgång samt väster och nordväst om sam

Nipfjället

1948/49 18 juni 1949
 1949/50 9 juni 1950
 1950/51 15 juni 1951
 1951/52 7 aug. 1952
 1952/53 18 aug. 1953
 1953/54 18 juni 1954
 1954/55 18 juni 1955
 1955/56 17 juli 1956
 1956/57 21 nov. 1957
 1957/58 23 apr. 1958

Storåns dalgång samt väster och nordost om samt
 D:o Nipfjället

D:o

D:o

D:o

D:o

D:o

D:o

D:o

Trakten av Nipfjället

nare åren avtagit i fjällen där i gamla tider varit riklig tillgång på bete.

Som ovan.

Axel Frändén

bilaga 4.

(Idre lappby).

Utdrag af protokollet, hållet vid sammanträde med Idre lappby i Öfre Hågådalen i Stora Kopparbergs län den 12 december 1898.

§ 5.

Beträffande betesförhållanden och dylikt samt behovet af ytterligare renbetesland för lappbyn anfördes följande af de närvarande fjellmännen:

Flyttningar utom Särna socken, der denna lappby torde få anses hafva sitt hemvist förekommer ej numer. Före tillämpningen af 1886 års renbeteslag d.v.s. innan de stora hoparna af ströfrenar från Åre-Storsjö samt Ovikens lappbyar börjat att färdas öfver östliga delarne af Tännäs socken och vestliga af Hede in i Kopparbergs län ända in mot Särna kyrkoby - plägade från denna lappby under vinterna flyttas österut in i Tännäs, Hede och Lillherrdals socknar, Nässjödalen, Tännsjödalen, Fjättdalen, Högvålen, Sörvattnet m.fl. byar vid Fjätelfven intill St. Fjättdalen i Lillherrdals socken. Från dessa trakter flyttades vid vårens rött till Nässjödalen visten dervid vårbete erhöles å skogstrakten öster om Hågå. Efter ströfrenarnas härjningar kunde för denna lappby dessa flyttningar ej längre ega rum. Ströfrenarna inträngde nemligen i lappbyns hjordar och med-derifrån flockar på sina ströftåg söderut, der denna lappbys tama renar i första hand blefvo offer för vargarna, som efterföljde ströfrenarna.- Derföre måste lappbyn söka sina vinterbeten åt annat håll och har sen för detta ändamål begagnat de intill den till renbete upplåtna Särna Norra kronopark liggande kronan tillhöriga områden söderut intill Sörelfven och österut intill Storelfven. Trakterna öster om den sistnämnda hafva ej kunnat af denna lappby användas för ofvan berörda ströfrenars skull. Derigenom har lappbyn förlorat sin egentliga vårbetestrakt öster om Hågådalens skifteslag. Om renskötseln i byn skall ega bestånd, ansågs derföre nödvändigt, att byn till renbete finge sig upplåtna kronans marker intill Sören(?) äfvensom kronans mark norr om 5:e parallellen. De närvarande påstodo, att de getade sina i en hjord sammanhållna renar både natt och dag och under höstnätterna hölles de inom inhägnad. Detta senare för att djordla hjordar för vint, som sedan ströfrenarna lemnat trakterna österut på våren besökte i fjällen. - Detta hade lappbyns renar orsakat

hade uppgörelse i godo städse egt rum. Detta förhållande skulle ej ändras genom utvidgning af renbetestrakten om ej till det bättre jemväl för de bofaste.

Dessa förnållanden vitsordades af innebyggarna i öfre Hågådalen, nemligen Per Persson och hans hustru Karin Jonsdotter samt Jon Persson, hvilka dessutom förklarade sig anse, att den af fjellmännen föreslagna utvidgningen af det till renbete för denna lappby upplåtne området, ej skulle vara den bofasta befolkningen till synnerligt men. Till stort men vore deremot ströfrenarna från Åre-Stors samt Ovikens lappbyar, hvilka stundom orsakat stora höst- och vårsador.

=====

Som ofvan

e.f.

P.A.Brännström

Uppläst och justeradt:

Jon Persson

Jonas Mårtensson Ringdal

bilaga 5.

(Idre lappby).

Utdrag ur protokoll, fört vid sammanträde med lapparne tillhörande Idre och Tännäs lappbyar i Lillfjäten den 5 april 1907.

§ 1.

Med anledning av att hemmansägarna Nils Nilsson och Olof Nilsson samt arrendatorerna Halfvar Mattsson och Matts Halfvarsson, alla i Storfjäten, Lillherreds socken, uti skrivelse den 10 sistlidne februari anförde klagomål däröfver att lapparna tillhörande Idre och Tännäs lappbyar utan deras medgivande slagit sig ned på Storfjätens område, företogs nu detta ärende till behandling, därvid nedanskrivne personer anförde:

Ordningsmannen Jon Jonasson:

att lapparne i likhet med vad de under senare åren haft för vana under vintern "satt sig ned" inom Storfjäten; att de trodde sig hava så kallad sedvanerätt såväl inom Storfjäten som andra fjälltrakter inom Härjedalen; att de därför ej kunnat medgiva den av byamännen fordrade betalning, 100 kronor, för rätten att under en del av vintern beta sina renar inom Storfjäten; att det vore känt såväl bland lappar som bofaste att Storfjäten åtrinstone under 1700-talet, innan några så kallade bofaste där slagit sig ned, innehafte av lapparne, som dock sedermera blivit därifrån utträngda av inflyttade byggnare.

Emmansägaren Nils Nilsson:

att, då av avvitttringshandlingarne framginge det Storfjätens område före avvittningen aldrig varit begagnat av lappar, den av desse nu uppgivna sedvanerätt ej kunde förefinnas, samt att det förhållandet, att lappmannen Pål Zakrisson med lera, på grund av byamännens särskilda tillstånd, under en del år - med början sjöligen 1855 - fått uppehålla sig därstädes ej kunde tolkas såsom någon sedvanerätt, då lappar varken före eller efter Pål Zakrisson vistats i Storfjäten. Örrän Idre lapparne nu för några år sedan börjat uppehålla sig där.

Förvaltare H. Pettersson:

att han instämde uti vad Nils Nilsson härovan anført och företedde till betydande därav en avskrift av hävdebeskrivning över Storfjäten där stod: Storfjäten skall svara för 14 trögs skatt, varemot skogs- och betesmarken ock lapparnas svarande, ehuru härmed inbegripes obeväxta fjäll, som aldrig varit begagnat av lappar eller kunna användas till renbetesjordar en areal av 26437 10/32 "inland"; att då det visat sig att renarne under gångna åren förorsakat stora skada å ungskogar såväl å Korsnäs Aktiebolags hemman i Storfjäten som närgränsande hemman inom Idre, så nödgades bolaget nu förbjuda all vidare renbetning inom sina områden; och anhöll nu Förvaltar Pettersson att få lapparnas svar på om de fortfarande tänkte vistas inom Storfjäten eller om de ville förbinda sig att hålla sig därifrån till dess frågan om deras rätt kunde på ett eller annat sätt ordnas, ty ville de ej hädanefter hålla sig från bolagets områden, kommen att hållas å all den skadegörelse bolaget hittills fått lida genom renarnas strång.

Olofsson Rensberg:

att han, som under åren 1856-1863 tjänt dräng hos sin broder renägande lappmannen Anders Olsson Rensberg, kunde vitsorda att lapparne från Tännäs, nämligen hans fader Olof Andersson Rensberg och bemålde broder samt omtalade Pål Olsson, Mårten Hansson, Hans Olsson Kant och Nils Nilsson, under dessa år sjöligen under vintern uppehållit sig jämte renar inom Storfjäten; att han då hört av såväl bofaste som lappar att Storfjäten sedan "urgammalt" varit ett allhåll för lappar, fastän lapparne under en lång tid före sistnämnda tidpunkt vistats i Storfjäten; att "märken" efter denna lapparnas föregående vistelse funnits och nog ännu voro till finnandes om noggrann undersökning företogs.

Jonas Hansson Fjällner:

att hans moder Karin Jonasson omtalt att hennes föräldrar "suttit" inom Storfjäten både under vinter- och sommartid, men tillfölje osämja om jakt blivit förbjude därifrån av nybyggare; att på den tiden endast en nybyggare funnits i Storfjäten; att Jonas Hanssons morfader Jonas Jonsson varit den lappman, som suttit uppföra det ännu i dag där kvarstående så kallade lapphärbärget.

Såsom svar å Förvaltar Petterssons framställning förklarade lapparne efter

en stunds överläggning att, då de numera svårligen kunde undvara ifrågavarar
betesrätt, de ej godvilligt kunde avstå härifrån, utan nödgades de fortfarar
och intill dess betesrätten dem lagligen fränkandes begagna densamma.

Som ovan

In fidem

Abr. Staaff

bilaga 6.

(Idre lappby).

Utdrag ur ptotokoll, fört vid samm
träde med lapparna tillhörande Idre lap
i Lillfjäten den 5 april och i Storfjät
den 6 april 1907.

Storfjäten den 6 april.

§ 10.

Hördes arrendatorn Jon Olsson i Storfjäten och berättade: att han vore
född i Storfjäten år 1824 av föräldrarne Olof Nilsson och h.h. Ingeborg Jons-
dotter; att Jon Olssons far faders far jämte en Sven Ersson (?), båda från
Lillherrdal, varit de första så kallade bofaste som slagit sig ned därstädes
(Storfjäten); att han dels av sin fader och dels av sin farfader hört berätta
detta jämte att endast lappar där förut uppehållit sig inom Storfjäten och at
dessa, som sedan uråldriga tider uppgivits vistats inom Storfjäten, blivit där
rifrån bortjagade av de första nybyggarna; att efter detta fördrivande lappar
ej vistats inom Storfjäten förrän en lapp vid namn Pål Zakrisson med flera fö
omkring 50 år sedan börjat under vintermånaderna begagna sig av bete i Stor-
fjäten; att lapparna därefter under omkring 30 års tid årligen under vintermå-
naderna besökt byn tills de för omkring 19 år sedan upphört härmed; att Jon
Olsson under sin barndom sett flera "märken" efter lapparnas föregående viste
se inom Storfjäten såsom nedruttnade kojor med mera; att det urgamla härbärge
som ännu stode kvar i byn, varit ett så kallat lapphärbärge.

Som ovan

In fidem

Abr. Staaff

Ovikens lappby - *Tärn*

<u>Sida</u>	<u>Årtal</u>	<u>Områden</u>
29	1896 (Dahlkvist)	Norr om Ljungan
31	1898 (Brännström)	-"

Tranris lappby - *A-n*

36	1945 (Manker)	Norrut
----	---------------	--------

Anarises lappby *Tän*

36	1945 (Manker)	Norrut
----	---------------	--------

Åre - Storsjö lappby - *M-n + W-n*

29	1896 (Dahlkvist)	å Ljusnedals bruks ägor samt ned mot Långå eller å Särvfjället och framåt Vemdalskälen.
31	1898 (Brännström)	Lillfjället och Avaafjället, till Backvallen och vidare till Högvålen, därifrån brukade renarna ströva dels åt öster mot Grundsjöarna (?) och dels åt söder.

Handölsdalens lappby

35	1945 (Manker)	Kläppen - Oxsjövålen - Fjällgården. Å senare tider använd led från Kläppen går över Telen - Tumsjövallen till Hede Viken.
130	1923 och 5 - 10 år framåt	Börtnan - Ljungan söderut till älvens utlopp ur Lännässjön - Röjan - Rätansbyn - Hån - Skorvdalsfjället - Klövsjöfjällen - Börtnan.
130	ca 1925 - 1957	Högrensvålen - Nedre Särvsjön - Särvån till trakten av Hede kyrkby - Skärsjövålen - Råndalen - trakten norr om Sånfjället - sjön Ortens södra ända - sjön Orten - trakten öster om Vikarsjön - Håsjöruet - Henvålen - Storsjöns nordvästra ända.

131	1925 - 1930	Från gården Beten söderut över Storsjön till Lövkläppen och därifrån över Särvsjö till trakter av Ljusnan områdena mellan Medskogen och Medskogsbygget i väster och bebyggelsen i Långå i öster. En vinter längre åt söder till trakten väster och norr om Sånfjället.
132	1925 - 1950	Vissa år vidare åt söder till Lövkläppen samt förbi Särvsjön till trakten av Långå och Medskogsbygget, där renarna betades å båda sidor om Ljusnan och områdena söder därom till trakten vid Ransundet. Ett eller annat år trakten av Henvålen och vidare till Håsjövålen. Vid några tillfällen även längre åt sydost till trakten av Klövsjöfjällen.
132 - 133	ca 1890 -
1915 - | Områdena i allmänhet i trakten av Långå by, där renarna betades å båda sidor om Ljusnan.

"-". En vinter längre mot söder till Sånfjället, där renarna då betades å områden norr och väster om fjället. |
133	1925 - 1950	Lövkläppen, Särvsjövälen, Långå - Medskogsbygget, Hemsjön, Brännvallen och trakten norr, väster och söder om Sånfjället.
134	1927/28	Från Kläppen över Lunnäset till Hede kyrkby och vidare till trakten av Hedeviken och sedan till trakten av Sandviken söder om Vikarsjön. (Skilde sig från de övriga flyttningarna)
134	1946 -	Från Flatruet över Högrensvålen och Lövkläppen till Henvålen. Därifrån till Håsjövålen och vidare till Oxsjövälen inom s k Klövsjöfjällen. Betning inom ett område som sträcker sig från Oxsjövälen i norr till Skorvdalsfjället i söder.
135	1955 - 1956	Vidare från Skorvdalsfjället västerut till Vikarsjöns södra ände, bete

		Ljusnans dalgång mellan sjön och Linsells kyrkby.
135	1955	Skärsjövålen - Sånfjället - Ljusnan - bebyggelsen i Hede by.
309	1920 - 1930	Särvfjället - Håsjövålen och Håsjöruet mot Klövsjöfjällen.
310	1930 -	Särvfjället - Ljusnan i söder - Sävån i väster och Sör-Vemån i öster.
312	1925 - 1930	Hede byområde i trakten väster om Sånfjället mot Råndalskölen. Protes-ter.
312	1950-talet	Trakten av Lunåns dalgång söder om Särvfjället ner mot bebyggelsen i Hede by.
313	Mitten av 1930-talet - 1955	Trakten norr om vägen Hede-Vemdalen och markområden mellan Lunån i väster och Sör-Vemån i öster, ett och annat år under senare tid i trakten söder om Vikarsjön mot Valmån.
313	1913 - 1914	Oxsjövålen, N Skalfjället.
314	1928 - 1934	Oxsjövålen N Skalfjället, Skorvdalsfjället, Henvålen, Håsjöruet.
314	1947 -	Vemdalsfjällen norr om vägen Vemdalen - Röjan, trakterna väster där-om ävensom Skorvdalsfjället.
314	Mitten av 1950-talet	Mot västra trakterna av Vikarsjön, båda sidor av sjöns södra del samt Ljusnans dalgång på båda sidor ned mot Ransjö by.
314	1890 -	Trakterna norr om Ljusnan mellan Sör-Vemån i väster och Klövsjöfjällen i Hede och Övre Ljunga-dalens kommun i öster, bl a trak-terna av Håsjövålen, Håsjöruet, Myrvallens fåbodar och Oxsjö-vålen, Källberget och Henvålen. Under senare år Skorvdalsfjället söder om vägen Hede - Röjan, har inträffat även tidigare.

315	Två vintrar omkring 1925	Hån och Kvisthån byområden, områdena öster om Vemhån.
319	Ett och annat år sedan 1930	Väster om Ljusnan inom Linsells och Ransjö byområden, endast norr om bebyggelsen i Linsell.
Mittådalens lappby		
36	1945 (Manker)	Från Sturvallen över Backvallen - Rödjtjärnvallen - Valmåsen - Brändåsen - Rändningsvallen - Högvålen till Strådalen; återflyttning efter samma led men med en östligare sträckning mellan Högvålen och Valmåsen.
141	1928 och möjligen 1929, även senare	Trakterna av Lofsdalen ävensom i Häggberget och Storfjäten.
141	1918 - 1926	Över Lossen till trakten söder där- om.
142	1925 -	Söder om nämnda trakt i områdena vid Högvålen, något år förbi trakten av Strådalen till fjällområdena runt Lofssjön.
142	1927 - 1932	Trakten av Långå och Sånfjället, bl a i trakten av Hemsjön och Råndans dalgång, vid Sånfjället i trakten runt fjället.
142	1956 - 1957	Långåvålen, Hemsjön.
143	1931 -	Fjällen Stenhogna, Somlingshogna, Långfonnen och Häggingfjället.
143	1928	Från Lillfjället över Valmåsen och Ljusnan till Fjätdalen.
143	1929	Vid Mälen, Sörvattnet och Kölåsen.
143	1930 - 1931	Häggberget och Storfjäten, företrädesvis å fjällen Långfonnen, Häggingfjället, Uckuvålarna, Hammarren och Varghöjden.
144	1890 - 1920	Trakten av Högvålen och Mälen.

307	1900 -	Under hösten och förjulsvintern inom Malmagens och Tänndalens byområden, mer sällan senare under vintern.
307	1898 -	Söder om sjön Lossen, (fjällen Västra, Mellersta och Östra Kröket, Stentjärnåsen och markområdena vid sjön St Grucken), mark mellan sjön Vattnan och Lossen.
309	1925	Några år i följd i mitten av 1920-talet från Skärkdalen förbi Särvsjön mot Långå byområde.
309	1915 - 1925	Särvfjället åt söder mot Långå.
310	1920 -	Från Lillfjället över Medskogens byområde mot trakten av Saxvallsbygget och Långå byområde, markområdena vid Stöptjärn och trakterna norr där om mot Rändan och Medskogens och Långå byområden.
313	Slutet av 1920-talet	Söder om Vikarsjön mellan Lillrändan i väster och Ljusnan i öster.
313	Mitten av 1930-talet-1955	Markområden mellan Vikarsjön och Valmån, trakten öster om Vikarsjön.
317	1930 - 1931	Vid Sörvattnet och söder därom.
318	1930 -	Söder om Strådalen, trakterna vid fjället Hoverken.
318	1930 -	Lofsdalens byområde i fjälltrakterna söder om Lofssjön. Ett och annat år fjälltrakterna norr om Lofssjön (Hovärken), någon dag.
Tännäs lappby		
29	1896 (Dahlkvist)	Käringsjön, Rogen, Vattensjöarna, Lillfjället, Fjätffjället.
32	1898 (Brännström)	-"-
36	1945 (Manker)	Från trakten av Kölåsen över Häggberget till Storfjäten.

146	1927 -	Riksgränsen åt söder till Vandsjön - vattendraget från denna sjö till Hällsjöns södra sida - Fjätervålen - Fröbergsvallens fåbodar - Löv- högen - Vålvallens fåbodar - Hoverken - Brattuggen - Lossen- borg - Lossen - Ljusnan till riks- gränsen.
307	1935	Ett eller annat år för mer än 20 år sen i trakten av Grönfjället och söder därom ner mot sjön Malmagen och Tännåns dalgång.
307	1955	-"
307	1898 -	Företrädesvis under förjulsvintern inom Kyrkbyns område.
308	1898 -	Västra, Mellersta och Östra Kröket, Stentjärnåsen samt markområdena vid sjön St Grucken.
315	1915 - 1950	En och annan vinter flyttat med renar över Ransundets byområden i sam- band med slakt i Högvålen.
315	1950 -	Trakterna norr om Ransundets by på Långå byområde.
315	1915 -	Trakterna öster om Ransundets by mot Sånfjället.
316	Slutet av 1920-talet	Angränsande delar av Hede byom- råde norr om Råndalens byområde.
317	1900 -	Flytt från Högvålen åt söder förbi Sörvattnet och Kölåsen, bete i trakterna av Häggberget och Stor- fjäten.
317	1930 -	Trakten å Sörvattnet och Kölåsen, söder till trakten av Storfjäten, före- trädesvis å fjällen Långfonnen, Häggingfjället och Uckuvålen..
318	1930 -	Inom Lofsdalens byområde norr om Långfonnen.

Idre lappby

30	1896 (Dahlkvist)	Särna norra kronopark.
35	1945 (Manker)	Inom den för renbetning upplåtna kronoparken i Idre kommun samt å intilliggande renbetesfjäll till Kölåsen.
148	1937 -	Kronoparken.
149	1906 - 1920	Tre vintrar å fjället Rutarna och trakten däromkring söder om Lofsjön.
318	1920-talet	Lofsdalens bys södra fjälltrakter (Stenhågna, Lillhårdalsstöten, Sömlingshogna).
320	1930 -	Storfjäten och Häggberget.
321	1901 -	Understundom i gränstrakterna mellan Idre kommun och Svegs kommun vid Sörvattnet, företrädesvis inom Idre kommun.
322	1900-tal -	Häggbergets byområde i samband med betning och närliggande byars områden, nämligen å Storfjäten även som Lofsdalens byområden.

Tossåsens lappby

36	1945 (Manker)	Ljungans dalgång
136	1900 - 1925	Kläppen - trakten söder om Henvålen - trakten söder om Källberget - trakten söder om Skorvdalsfjället - trakten öster om Fjällgården och vidare till sjön Klövsjöns södra ända - längs Ljungan norrut.
137	1947 - 1957	Källberget - Myrvallens fåbodar - Oxsjövålen - norra Skalsfjället - vägen Vemdalen - Röjan - Fjällgården - Klövsjöns södra ända - längs Klövsjön och Lännässjön.
138	1913 - 1938	Henvålen och Håsjöruet och trakten däremellan.

140	1910 - 1914	Skorvdalfjället.
304	1907 -	Aloppmoarna, Bruntjärnbacken, Lillåsen, Storflyet, Vemdalens prästbords skogsskifte, Ruffjället, Håsjörnet och Grafruet.
306	1911 -	Fjällgårdens byområde, företrädesvis områdena norr om vägen Vemdalen - Utanbergsvallarna, i viss utsträckning söder om vägen, särskilt i gränsområdena mot Hede kommun.

B. i. b. f.

LRF JURIDISKA BYRÅN

Postadress: Box 293: 831 23 Östersund · Besöksadress: Rådhusgatan 46
Telefon 063-14 59 10 · Telefax 063-14 59 11
Pg 70327-2 · Bg 261-4287

Advokat Nils Larsson
Advokatbolaget
Åsgatan 41
791 71 FALUN

1994-09-27

Mål nr T 88/90 och 70/91

Jag bifogar fyra exemplar av den färglagda bilaga 18. Tre exemplar har jag skickat till tingsrätten.

Med vänlig hälsning

Leif Andersson

Bil.b.f.

LRF JURIDISKA BYRÅN

Postadress: Box 293: 831 23 Östersund · Besöksadress: Rådhusgatan 46
Telefon 063-14 59 10 · Telefax 063-14 59 11
Pg 70327-2 · Bg 261-4287

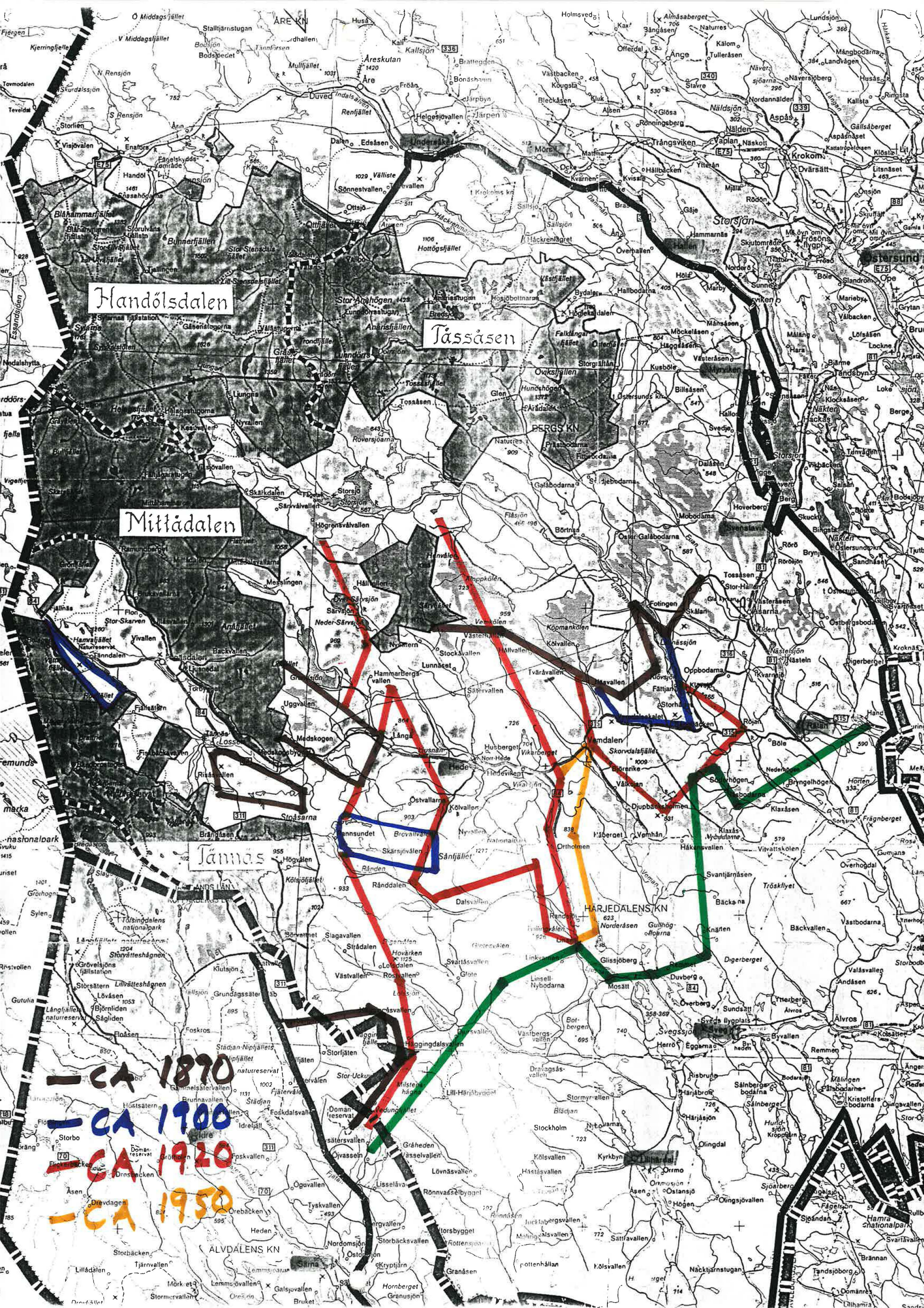
Svegs tingsrätt
Box 205
842 00 SVEG

1994-09-27

Mål nr T 88/90 och 70/91

Jag får härmed inge tre exemplar av bilaga 18 till kärandenas skrivelse.

Leif Andersson

Handölsdalen

Tåssåsen

Mittådalen

Jänna

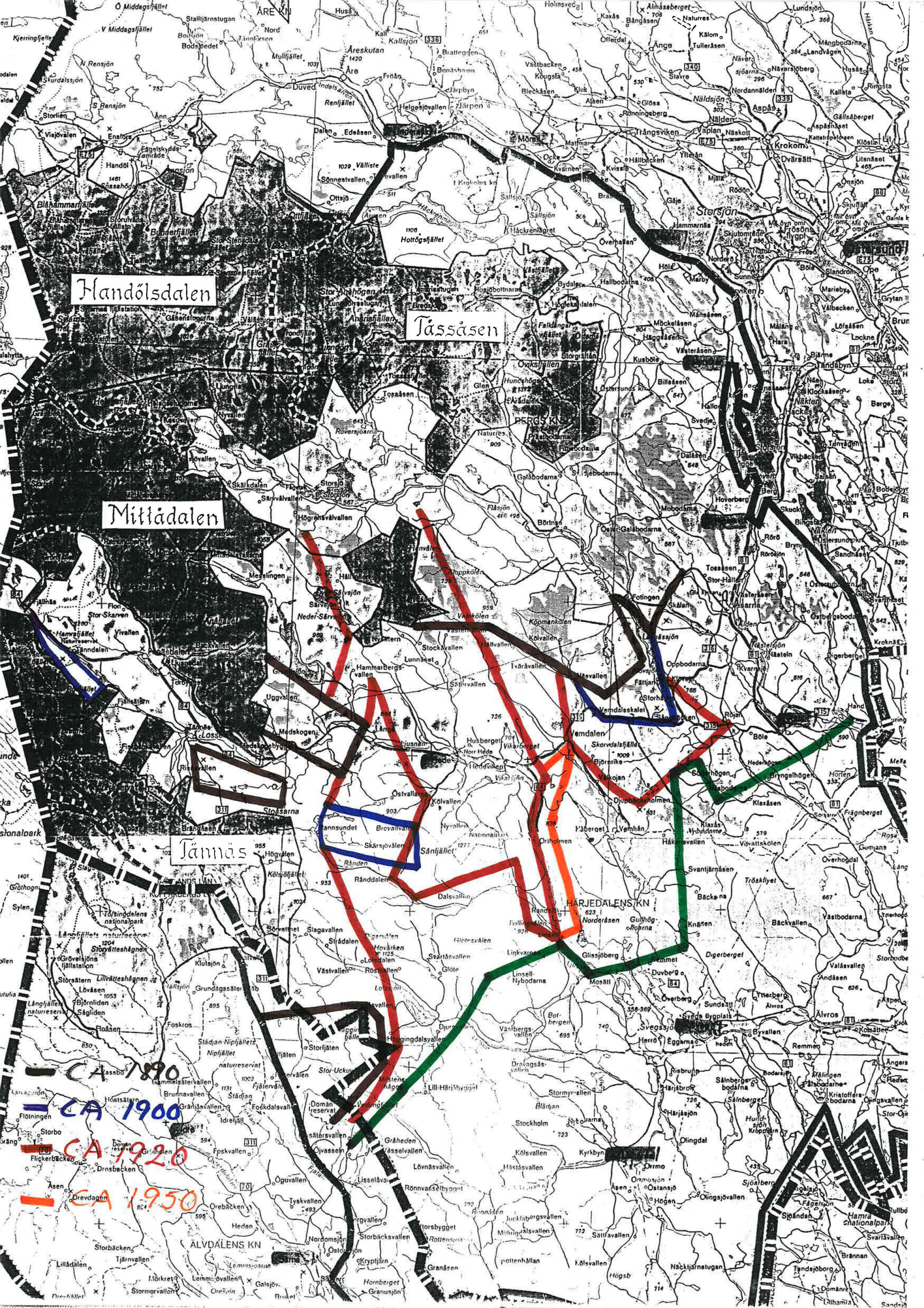
HARJEDALENS KN

- CA 1870

- CA 1900

- CA 1920

- CA 1950

Handölsdalen

Tassåsen

Mittlådalen

Tjånnås

CA 1890

CA 1900

CA 1920

CA 1950

